

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ BİLİM DALI

**SOKAK ÇOCUKLARININ KORUNMASI VE
REHABİLİTASYONU**
(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan: Esra GARİP

İSTANBUL, 2007

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ BİLİM DALI

**SOKAK ÇOCUKLARININ KORUNMASI VE
REHABİLİTASYONU**
(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan:

Esra GARİP

Öğrenci No:

050712026

Danışman:

Yrd. Doç. Dr. Seval AKBIYIK

İSTANBUL, 2007

YEMİN METNİ

Sunduğum Yüksek Lisans Tezimi, Akademik Etik İlkelerine bağlı kalarak, hiç kimseden akademik ilkelere aykırı bir yardım almaksızın bizzat kendimin hazırladığına and içerim. 23/10/2007

Aday: Esra GARİP

SOKAK ÇOCUKLARININ KORUNMASI VE REHABİLİTASYONU

Tezi Hazırlayan: Esra GARİP

Özet

Kamuoyunun sokak çocuklarına bakış açısının değiştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bunun için sergilenen çabalarda, bu çocukların bir tehdit oluşturmaktan çok, kendilerinin tehdit altında olduğu vurgulanmalıdır. Hiçbir çocuk sokaklarda çalışmak veya yaşamak istemez. Hedef bu olgunun nedenlerini ortaya çıkarmak, çocukları yeniden aile ortamlarına ve okullara yönleltmek olmalıdır.

Çocuk hakları yalnızca hükümetlerin ve yasa koyucuların dikkat edip gözeticekleri bir konu değildir. Bu herkesin sorumluluk üstlenmesi gereken bir konudur ve çocuklar nasıl yaşamımızda merkezi bir yer tutuyorlarsa, çocuk hakları da böyle olmalıdır.

ANAHTAR KELİMELEER: Çocuk, Çocukluk, Sokakta Çalışan Çocuklar, Sokakta Yaşayan Çocuklar, Çocuk Hakları, Çocukların Korunması, Çocukların Rehabilitasyonu

ABSTRACT

It is very important to change the public opinion's point of view of the children living on the streets. In efforts to achieve this, it must be emphasized that these children are under threat, rather than posing a threat. No child wants to live or work on the streets. The aim must be to find the reasons of this fact and direct the children towards family environments and schools once again.

Child rights is not a subject to be considered and looked after for only by governments and law-makers. This is a subject that everyone must take responsibility. Child rights must take a major place in our lives, just like children.

KEYWORDS: Child, Childhood, Children Working on the Streets Children Living on the Streets, Child Rights, Protection of Children, Rehabilitation of Children

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo No.</u>	<u>Sayfa</u>
1. Sokaktaki Çocukların Farkları	11
2. Aile Statüsünün Düşüklüğü ve Madde Kullanımı	40
3. Yaş Grubuna Göre Cezaevine Giren Hükümlüler	44
4. 2000-2004 Yılları Arası Cinsiyetine Göre Suç İsnat Edilen Çocuklar	45
5. Suç Türüne Göre İslahevine Giren Hükümlü Çocuklar (1995-2004)	46
6. Türkiye Genelinde Çocuk Şube ve Bürolarına Çeşitli Nedenlerle Gelen Çocuklar(2003)	46
7. 7-19 Yaş Grupları Arasında Olup Eğitimden Uzak Kalan Çocuklar	48
8. 6-17 Yaş Grubundaki Çocukların Gelecek Beklentileri	50
9. Sokakta Yaşayan Çocukların Eğitim Durumları	51
10. Yetiştirme Yurdundaki Gençlerin Kendi Durumlarını Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirmeleri	63
11. İstanbul'daki Çocuk ve Gençlik Merkezleri	66

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Şekil No.</u>	<u>Sayfa</u>
12. İstanbul'daki Sokak Çocuklarının En Çok Buldukları Bölgeler	12
13. İstanbul'da ki Sokak Çocuklarının Ailelerinin İkamet Ettiği Yerler	13
14. Sokaktaki Çocukların Sokağa Çıkma Yaşı	15
15. Göç Veren Bölgeler	16
16. Çocuğun Göç Sonrası Çalışma Süreci	18
17. Sokakta Yaşayan Çocukların Sokağa Çıkma Nedenleri	21
18. Çocuklara Yöneltilen İstismar, İhmal ve Şiddet	24
19. Gelişmekte Olan Ülkelerde Çocuk İşçiliği (5-14 Yaşlarında Olup Çocuk İşçi Durumunda Olan Çocukların Yüzdesi 1999-2004)	28
20. Kendi İstekleri Dışında En Kötü Biçimlerde Çalıştırılan Çocuk İşçiler	30
21. Gençlerin Tiner Kullanma Süreleri	38
22. Sokakta Yaşayan Çocuklara Yönelik Hizmet Modeli Şeması	88
23. Koruyucu ve Önleyici Hizmet Modeli Şeması	94

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği.

ABD: Amerika Birleşik Devletleri.

BBC: British Broadcasting Corporation İngiltere kraliyet beratı altında ve devletin parasal desteğiyle çalışan yayın kuruluşu.

BLLF (Bonded Labor Liberation Front : Köle İşçilere Özgürlük Hareketi.

BM: Birleşmiş Milletler.

CSÜS: Cinsel Sağlık ve Üreme Sağliğı.

ÇBB: Çocuk Bilgi Merkezi.

ÇİKORED: Çocuğu İstismardan Koruma ve Rehabilitasyon Derneği.

ÇYDD: Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği.

ILO: Uluslar arası Çalışma Örgütü.

IPEC: Uluslararası Çalışma Örgütü Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı.

İDDG: İşyeri Denetleme ve Danışmanlık Grupları.

İSMEM: İstanbul Sokak Çocuklarına Meslek Edindirme Merkezi.

SHÇEK: Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu.

STK: Sivil Toplum Kuruluşları.

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi.

TÇYÖV: Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı.

TEGV: Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı.

TESK: Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu.

TUIK: Türkiye İstatistik Kurumu.

UNICEF: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu.

İÇİNDEKİLER

Yemin

Jüri Sayfası

Türkçe Özet

İngilizce Özet

Tablolar Listesi

III

Şekiller Listesi

IV

Kısaltmalar

V

Giriş

1

I.BÖLÜM

ÇOCUK KÜLTÜRÜ ve SOKAK ÇOCUKLARINA AİT TEMEL KAVRAMLAR

1.Çocuk ve Çocukluk.....	3
1.1.Psikolojide Çocuk Kavramı	4
1.2.Tıpta Çocuk Kavramı	4
1.3. Sosyolojide Çocuk Kavramı	5
1.4.Hukukta Çocuk Kavramı	7
2.Türkiye’de Sokak Çocuğu Kavramı	8
2.1.Sokağı Mesken Edinen Çocuklar	9
2.2.Dilenci Çocuklar	9
2.3.Sokak Çeteleri	10
2.4.Başiboş Çocuklar	10
2.5.Sokakta Çalışan Çocuklar	11
3.Çocukların Sokakta Yaşadıkları Bölgeler.....	12
4.Sokakta Yaşayan Çocuklar ve Ailelerine İlişkin Soysa-	
Demografik Özellikler.....	14
4.1.Göç	16
4.2.Çocuk İstismarı ve İhmali	19
4.2.1.Fiziksel istismar	22
4.2.2.Cinsel İstismar	25
4.2.3.Duygusal istismar	27
4.2.4.Ekonomik İstismar	27
5.Dünyada Sokak Çocuklarının Durumu	30

II. BÖLÜM

SOKAKTAKİ ÇOCUKLARA YÖNELİK TEHLİKELER

1.Fizyolojik Problemler	35
1.1.Sağlıkla İlgili Problemler	35
1.2.Madde Bağımlılığı	36
2.Psikolojik/Zihinsel Problemler.....	40
3.Sosyolojik Problemler	40
3.1.Çocuk Suçluluğu	40
3.2.Eğitimden Uzaklaşma	47

III.BÖLÜM

SOKAK ÇOCUKLARININ KORUNMASI ve REHABİLİTASYONU

1. Türkiye'nin Taraf olduğu uluslar arası sözleşmeler	52
1.1.Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi	53
1.1.1.Riyad İlkeleri	54
1.1.2.Pekin- Beijing Kuralları	56
1.1.3.Havana Kuralları	58
1.2.Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Sözleşmesi	58
1.3.Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi	60
1.4.Avrupa Konseyi	60
2.Sosyal Bir Sorun Alanı Olarak Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Yetiştirme Yurtları.....	61
3. Sokakta Yaşayan veya Çalışan Çocuklarla İlgili Politikalar ve Resmi Kuruluşlar	65
4. Suçlu Çocukları Korumak ve Yargılamakla Görevli Organlar.....	70
4.1.Polis Çocuk Büroları	70
4.2.Çocuk Mahkemeleri	72
5.Sivil Toplum Örgütleri	76
5.1.Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK)	77
5.2.Fişek Enstitüsü.....	78
5.3.Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı (TÇYÖV).....	79
5.4.Umut Çocukları Derneği.....	79

5.5.Aziz Nesin Vakfı.....	80
5.6.Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği.....	81
5.7.Çocuğu İstismardan Koruma Ve Rehabilitasyon Derneği (ÇİKORED).....	81
5.8.Çocuk Vakfı.....	82
5.9.Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV).....	83
6.Çocuk İşçiliği ve Şirketlerin Sosyal Sorumluluğu	83
7.Medyanın Sorumluluğu.....	84
8.Rehabilitasyon Önlemleri.....	85
8.1.Sokakta Yasayan Çocuklara Yönelik Hizmet Modeli	87
8.1.1.Sokakta Yaşayan Çocuklara Yönelik Hizmet Modeli Sürecine Esas Hizmet Birimleri	89
8.1.2.Çocuklara Yönelik Hizmet Modelinden Beklentiler.....	91
8.1.3.Koruyucu Önleyici Hizmetler.....	92
8.2.Proje Kapsamındaki Bakanlık, Kurum ve Kuruluşların Yükümlülükleri.....	97
8.2.1.İlgili Devlet Bakanlıklarının Yükümlülükleri.....	97
8.2.2.Adalet Bakanlıklarının Yükümlülükleri.....	97
8.2.3.İçişleri Bakanlığının Yükümlülükleri.....	97
8.2.4.Milli Eğitim Bakanlığının Yükümlülükleri.....	98
8.2.5.Sağlık Bakanlığının Yükümlülükleri.....	98
8.2.6.Valiliklerin Yükümlülükleri.....	99
8.2.7.Mahalle İdarelerinin Yükümlülükleri.....	99
SONUÇ.....	101-102
KAYNAKÇA.....	103-108

GİRİŞ

Bir toplumu sosyal toplum yapan unsurlar yaşlısına, çocuđuna, dűşkűnűne sahip çıkması ve bakmasıdır. Geleneksel toplumumuzdaki aile ekonomik seviyenin dűşmesiyle sosyal yaşamda farklılıklar yaşamakta ve toplumsallıđımızda buna bađlı olarak hızla zedelenmektedir. Bu zedelenmenin ve ekonomik seviyenin dűşmesi sonucu yoksulluk ve sokaktaki çocuklarda artmaktadır.

Sokak çocuklarının yaptıkları kapkaç, gasp hatta cinayetlerin bize işaret ettiği iki önemli kavram yoksulluk ve çocukların korunmasıdır. Karşımıza bir pastane nűnde, bir otoparkta ya da kırmızı ışıkta çıkıveren çocuklara karşı bireysel olarak yapacaklarımız sınırlıdır.

Burada önemli olan sorun çocuklarda değil buldukları olumsuz koşullardadır. Çalıştırılan, sokağa atılan, zor koşullarda yaşamak zorunda bırakılan, fuhuş, madde kullanımı, tacize uğrama, hırsızlık, yaralama v.b. olayların içine atılan bu çocuklar geleceğimiz için bűyűk bir tehlike, tehdit oluşturmaktadır. Bilinçsiz ailelerde, kırsal kesimlerde ocuk para kaynağı, kendilerine bakacak bir olgu olarak grűlmekte. Çok ocuk yapılması aileye katkı anlamına gelmektedir. űnkű bu çocuğun yetişmesi için para harcanmamaktadır. Oysa modern, kent yaşamında yetiştirilen ocuk sadece geleceği hazırlanması, topluma yararlı biri olabilmesi için çalışma ve her tűrlű sorumluluktan uzak tutulur. Ondan ocuk sayısı azdır ve bu çocukların aileye maliyeti fazladır.

Sokak çocukları ile ilgili yapabileceklere karar vermenin ilk koşullarından birisi konu hakkında sağlıklı bilgi ve veriye sahip olmaktır. Sokak çocukları ile ilgili bir çok araştırma ve tez bulunmaktadır. Konuyla ilgili ele alınan akademik çalışmaların çoğalması gűndemi sıcak tutarak kalıcı ozűmlerin bulunmasını sağlayacaktır. Çalışmanın birinci blűműnde genel olarak ocuk çocukluk ve sokak çocukları olgusu, sokak çocuklarının ailelerinin özellikleri çocukları sokağa iten nedenler ve dűnyadaki

sokak çocukları incelendi. Tezin ikinci bölümünde sokaktaki çocuklara yönelik fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik tehlikeler nelerdir, konusunda yapılmış çalışmalar irdelendi. Üçüncü bölümde ise sokak çocuklarının korunması ve rehabilitasyonu ile ülkemizde ve dünyadaki koruma ve rehabilitasyon çalışmaları hukuksal ve kurumsal olarak ele alındı. İstanbul'daki 2005 yılında sunulan çocuklara yönelik hizmet modeli incelendi. Sonuç kısmında ise sokak çocukları sorununa daha fazla nasıl çözüm üretilebilir sorularına yanıt aranacaktır.

BÖLÜM I

ÇOCUK ve SOKAK ÇOCUKLARINA AİT TEMEL KAVRAMLARA BİLİM DALLARIYLA YAKLAŞIMLAR

1.Çocuk ve Çocukluk

İnsan hayatını, çocukluk, yetişkinlik ve yaşlılık olmak üzere üç ana döneme ayırabiliriz. Bu üç dönemin kendine has ve belirgin özellikleri bulunur. İnsan hayatında yetişkinlik üretimi, çocukluk ve gençlik üretime hazırlanmayı, yaşlılık ise tüketimi simgelemektedir.¹ Çocuk, anne-babadan doğmuş bir insan yavrusu olarak tanımlanabilir. Çocukluk ise insan yavrusunun gelişme sürecidir. Yani bir zaman dilimini ifade etmektedir.

Çocukluk kullanıldığı bilim dalına göre farklı yaşam yıllarını kapsamaktadır. Bilim alanları, çocukluğun başlangıcını doğduğu an olarak kabul etmekte; ancak bitişi konusunda aynı fikri paylaşmamaktadırlar.²

“Orta çağ ve günümüz Latin Amerikanın bazı kesimlerinde, çocukluk çağı dönemi yaşamın ilk beş yılını içerirken, batı dünyasının orta sınıfı için bu dönem 25 yaşına kadar yükselmektedir: Batı dünyasının tarihi de çocuğun yerine bakıldığında Antik Dönem hatta Aydınlanma ve Endüstriyel dönem boyunca 6 yaşlarından itibaren çocuğun erişkin iş ve görevlerinde rol almaya başladığı görülmektedir. Ailesinin günlük ekmeğini kazanmasında sorumluluk sahibi olmakta, avlanma, su taşıma, odun kesme küçüklere bakma gibi işler; yapmaktadır. Rönesans’dan yirminci yüzyıla kadar tarım işçileri kızlarını genellikle 10 yaşından sonra zengin ailelerin evinde çalışmaya verdiği görülmektedir. Çocuklar için bu zor şartlar sadece fakirler için geçerli değildi. Ortaçağ asilzadesinin de oğlunu 7 yaşına geldiğinde bir silahşor olarak eğitmek üzere evden uzağa gönderdiği belirtilmektedir. 17.yüzyılda yaşayan William II, 13 yaşında iken 11

¹ Çöpoğlu, M., Çocuk İşçiliği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1998, s.19.

² Akyüz, E., Ulusal Ve Uluslar Arası Hukukta Çocuğun Haklarının Ve Güvenliğinin Korunması, İnsan Hakları Eğitim Dizisi, Millî Eğitim Basımevi, Ankara, 2000, s.59

yaşındaki İngiliz Prensesi ile evlendirilmişti. O yüzyıllarda toplumun çocuk kavramı günümüzden belirgin olarak farklıydı. Batı dünyası ile ilgili bu tarihi gerçeklerin, günümüz üçüncü dünya ülkelerinde benzer olarak yaşandığı görülmektedir”.³

1.1. Psikolojide Çocuk Kavramı

Çocukluk, doğumdan ergenliğe kadar süren hayat dönemidir. Bu dönemde insan yavrusu olgunluğa ulaşmak için sürekli gelişme halindedir. Çocuğun gelişim amaçlarına ulaşması bir yarıyla insan türüne özgü özelliklerin ortaya çıkış zamanına, bir yarıyla da çevreden edineceği eğitim ve öğretime alacağı bakıma bağlıdır.⁴

Psikoloji bilimi, çocuklarda zihni düzensizlik ve suçlu çocuklar üzerinde durmaktadırlar. Suçlu çocukların durumunu sosyal ve kültürel etkenlere bağlı olarak açıklamaya çalışan incelemeler psikoloji biliminde hayli yaygındır. Psikologlar gelişimi dört döneme ayırırlar. Birinci dönem 0–2 yaş arası Bebeklik dönemi yani oral dönemdir. İkinci dönem 2–6 yaş arasını kapsayan okul öncesi dönem olarak da adlandırılan ilk çocukluk dönemidir. Üçüncü dönem orta çocukluk dönemidir. Bu dönem 6–12 yaş grubunu kapsar ve ergenliğe kadar sürer. Son dönem ise ergenlik dönemidir, bu da 12–18 yaş grubunu kapsamaktadır.⁵

1.2. Tıpta Çocuk Kavramı

Çocuk kavramı tıbbi olarak ta tam olarak tanımlanamaz. Genellikle psikolojideki çocuk kavramı ile tıptaki çocuk kavramı aynıdır. Çünkü iki alanda da çocukluk gelişime bağlıdır. Ergenliğin başlaması ile tıbbi bakımdan da çocukluk son bulur ve gençlik çağına girilir.⁶

³ Çakıcı M., Çocuk İstismarının Madde Kullanımına Etkisi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul, 2002, s. 5.

⁴ Doğan İ., Akıllı Küçük, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2000, s.175

⁵ Akyüz, s.63-66.

⁶ Akyüz, a.g.k., s.66

1.3. Sosyolojide Çocuk Kavramı

Toplumların sosyal ve kültürel yapısı çocuğun ve çocukluk döneminin tanımlanmasında belirleyici bir rol oynamaktadır. Toplumların sosyal ve kültürel farklılıkları tek bir tanıma imkân vermemektedir.⁷

Çocukluk yaşından yetişkinlik yaşını ayıran sınır, kültürel çeşitliliğe ve göreceliğe sahiptir. Bu yüzden de değişim gösteren kültürel bir yapıdır. Batı'daki ile ilkel toplumdaki çocukluk kavramı aynı anlamı içermemektedir.⁸

Tarihte, çocukların oldukça kötü ve acımasız davranışlara maruz kaldığı görülmektedir. Kölelerden biraz daha iyi koşullarda olmaları onların satılmalarını, dövülmelerini, sakat bırakılmalarını ve kurban edilmelerini engellemiyordu ve hatta bu davranışlar çocukların kendi babaları tarafından bile sergilenebiliyordu. Babaların çocuklarının üstünde çok büyük bir mülkiyet hakkı vardı ve bu mülkiyet hakkı, erkek çocuklar için ölünceye kadar, kız çocuklar için ise evleninceye kadar devam etmekteydi.⁹ Örneğin eski Roma'da aile babasının çocukları üzerindeki hâkimiyeti sınırsızdı. Aile babasının çocukları üzerinde hem aile yargıcı, hem de resmi memur yetkisi vardı. Bu yetkisi sayesinde isterse çocuğunu terk edebilir, satabilir, sakat bırakabilir ve hatta onu öldürebilirdi. Aile babasının çocuk üzerinde kullandığı bu yetkilerden dolayı hesabı, yalnız kendi vicdanına ve tanrısına karşı idi.¹⁰

Önceleri, yetişkinler dünyasına ait olan genç, modern toplumla birlikte yetişkinler dünyasından koparılmıştır. Çocukluk, yaşamın özel bir evresidir. Yaşam doğumdan ölüme kesintisiz bir süreç olmaktan çıkarılmış, bir evreden diğerine geçişlerden söz etmeye başlanmıştır. Bu anlayış Batı'da, 17. yüzyılda gelişmeye başlamıştır ve çocukluğun bugünkü çağdaş tanımını da belirlemiştir. Çocuğun zayıflığı ve masumiyeti ön plana alınmıştır. Çocuklar, yetişkinlerin eğlenme ve rahatlama

⁷ Çöpoğlu , a.g.k., s.22

⁸ Kırdök M., Çocuk Hakları, Ceylan Matbaacılık,Çivi Yazıları Yayınları,İstanbul,1998, s. 16–17

⁹ D.İ.E. ve ILO 29–31 Mayıs2001, Türkiye’de Çalışan Çocuklar Semineri, Ankara, 2001, s.146

¹⁰ İnan , A.,N., Çocuk Hukuku, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No:3, İstanbul, 1968, s.5

kaynağı olurken, çocukluk zayıflık, akıl dışılık, çaresizlik ve bağımlılık gibi olumsuz özelliklerle özdeşleştirilmiştir. Böylece büyüüp güçlenip akıllanana dek çocukların korunmaları gerektiği fikri olgunlaştırılmıştır. Yetişkinlerin görevi, masum kabul edilen çocuğu korumak ve zayıflığı güçlülüğe dönüştürmek olmuştur. Ve sonuçta çocuklar yetişkinlerin dünyasından koparılmıştır. Cinsel özgürlüklerine sınırlama getirilmiş, çalışma dünyasından uzaklaştırılmışlar, ağırlıklı olarak okula ve eğitime yönetilmişlerdir. Okuma süresi uzamış ve çocuklukta yoğunlaşmıştır. Çocuklar birdenbire önceden sahip olmadıkları zayıflık ve masumiyete büründürülmüşler ve giderek yetişkinlere ve onların disiplinine bağımlı olmuşlardır.¹¹

Bizim toplumumuza bakıldığında çocuk kavramının değişimi incelendiğinde Avrupa'daki değişimlerin yansımaları Osmanlı aile yapısını da şekillendirmiştir. Osmanlılar 19. yy.dan itibaren çocuk yetiştirme, eğitim ve sosyal reform konularını birbirine bağlamaya ve çocuk sağlığı, karakter ve bilgisini geliştirmeyi sosyal gelişme açısından bir köprü olarak görmeye başlamışlardır.¹²

“Türk Devlet Adamı Mithat Paşa, Tuna Eyaleti Valisi iken «Çocuk Islahhanelerine» ait bir nizamname (tüzük) düzenlenmiş ve aynı nizamname bütün yurttan tatbik edilmek üzere Dâhiliye Nezaretince 1868 yılında bütün valiliklere tamim edilmiştir Sokaklarda dilenen çocuklarla sakat erkek ve kadınların dilenmekten kurtarılmaları ve güçlerinin yettiği kadar çalıştırılabilmeleri için Dar-ül-acezeler (Düşkünler yurtları) kurulması 1890 yılında Halil Rıfat Paşanın Sadrazamlığı zamanında düşünülmüş ve teşebbüsün gerçekleşmesini II. Abdülhamit emretmiş ve büyük mali yardımlarda bulunduğu Dar-ül-acezenin 7 Kasım 1892 tarihinde İstanbul'da Kağıthane semtinde temelleri atılmıştır. Birçok tesirleri ile ilk Dar-ül-aceze 2 Şubat 1896 tarihinde hizmete sokularak bu yolda ikinci bir adım atılmıştır. Yine 1894 yılında çıkarılan «Tefeülün (dilencilik) men'ine dair Nizamname» ve 1909 yılında çıkarılan «Serseri ve Mazanna-ı-sui eşhas hakkında Kanun» o zaman için bu sahada küçümsenmeyecek tedbirleri içermektedir. Meşrutiyet devrinde çıkarılan «Evlâd-ı-şüheda» vergisi ile «Dar-ül-eytam»lar kurulmuş ve savaşlarda şehit düşenlerin yetimlerini okutmak ve onları topluma faydalı kişiler olarak yetiştirmek amacı güdülmüştür.”¹³

¹¹ Kırdök, a.g.k.,s. 16-17

¹² D.İ.E. ve ILO, a.g.k., s.146

¹³ İnan, a.g.k., s.8

1.4. Hukukta Çocuk Kavramı

Hukukta çocuk kavramı iki anlamdadır, birinci anlamda küçüğü yetişkinden ayırmak, ikinci anlamda ise ana-babaya olan soy bağıny belirtmek amacıyla kullanılmaktadır.¹⁴ Aynı zamanda çocuk kavramı ve çocukluk dönemi, yaş faktörüne bağımlı olarak tanımlanmaya çalışılmıştır.¹⁵

Objektif çocuk hukuku, çocuğun hukuki durumunu tespit eden hukuk kurallarının tümü olup, özel hukuk, ceza hukuku, sosyal ve kamu hukuku alanındaki çocuk ve çocuk haklarına ilişkin kuralların bütününy ifade eder.¹⁶

1900'lü yılların başında çocukların fuhuş pazarında kullanılmalarını engellemek için çocukların korunması çalışmaları başlamıştır. Sanayi kapitalizminde ucuz çocuk işçileri, fabrikalarda, madenlerde ve gece işlerinde çalıştırmayı önleme çabaları yirminci yüzyılın başına rastlamaktadır.¹⁷

Birinci Dünya Savaşından sonra, Milletler Cemiyeti döneminde, Cenevre'de ilk uluslar arası konferans, çocuk ticaretine karşı toplanmıştır. Çocuk hakları 1924 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesinde ilk kez özel olarak korunmaya alınmıştır. Türkiye adına bu sözleşmeyi Mustafa Kemal Atatürk imzalamıştır. Bu yıllarda uluslar arası çalışma örgütü ILO da çocuk işçi istismarına karşı önlem alabilmek için çaba harcamıştır.¹⁸

İkinci Dünya Savaşından sonra çocuk işgücü ve cinselliğinin sömürülmesi artınca uluslar arası platformda buna karşı hareketlilik de artmıştır. Birleşmiş Milletler çatısı altında, çocuk ticaretine, çocukların köleleştirilmelerine, küçük yaşta evlendirmeye, vatansızlığa, ilticaya, eğitimde aşağılanmaya, evlilik dışı çocuklara haksızlık edilmesine, evlat edinmenin kötüye kullanılmasına ve ceza yargılamasında

¹⁴ Akyüz , a.g.k., s.67.

¹⁵ Çöpöğlü, a.g.k., s.24.

¹⁶ İnan, a.g.k, s.10.

¹⁷ Balo Y.,S., Uluslararası İlkeler Işığında Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2005,s.115

¹⁸ Balo, a.g.k., s.115

çocuklara uygun olmayan usullerin uygulanmasına karşı bir dizi bildirme ve karar çıkartılmıştır.¹⁹

1924 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi esas alınarak, 20 Kasım 1959'da Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi çıkarılmıştır. Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi ve gerekse Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca kabul edilen Çocuk Hakları Bildirisi sözleşmeye taraf devletlerin hükümetleri tarafından kabul ve imza edilmesine rağmen hukuksal yaptırım olmayan, bir öğüt niteliğinde, bazı genel ilkelerin ilan edilmesinden başka büyük bir anlam taşımamaktadırlar. Ancak 20 Kasım 1989'da New York'ta Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin çok sayıda devletçe benimsenip kabul edilmesiyle uluslar arası hukukta çocuk hakları doruk noktasına ulaşmıştır.²⁰

“Birleşmiş Milletlerin Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi 18 yaşına kadar her insanı çocuk olarak kabul etmektedir. Türkiye bu sözleşmeyi onaylayarak çocuğun yaşa bağlı tanımı konusundaki ölçütü de kabul etmiş olmaktadır. Dolayısıyla Türkiye 18 yaşına kadar olan her insanın sözleşmeden doğan haklarının hayata geçirilmesi yönünde taahhütte bulunmuştur.”²¹

2. TÜRKİYE'DE SOKAK ÇOCUĞU KAVRAMI

Sokak çocukları olarak adlandırdığımız çocuklar iki gruba ayrılmaktadırlar. Birinci grupta olanlar, ebeveynleri ya da kendilerinden sorumlu yetişkinler tarafından herhangi bir koruma, denetleme ya da yönlendirmenin olmadığı bir pozisyonda, ailelerinden kopmuş en geniş anlamıyla sokağı ev edinmiş şekilde yaşayan çocuklardır.²² Diğer gruptakiler ise, ailelerinin destekleri hızlı bir şekilde zayıflayan, caddelerde, pazaryerlerinde, hastane, market, otel, sinema, tiyatro salonlarının önleri, alışveriş merkezlerinde çalışarak ailenin yaşama sorumluluğunu paylaşan çocuklardır.

¹⁹ Balo, a.g.k., s.115

²⁰ Balo, a.g.k., s.115

²¹ Şahabettinoğlu M.- Uyanık D., ”Çocukların Temel Eğitime Katılmasının Sosyo–Ekonomik Engelleri ve Destekleri”, “Türkiye’de Çalışan Çocuklar” Semineri, DİE ve ILO, Ankara, 2001, s.239.

²² Polat O., Sokak Çocukları, Özgün Ofset, İstanbul, 2002, s.1-2.

Toplumun diğer bireylerinin sosyal yaşam alanları olan mekânlar, onlar için, işyerleri, çalışma alanlarıdır.²³

Sokaktaki çocukları tek grupta ele almak mümkün olduğu gibi sokaktaki varlık nedeni, buldukları ortamlar, gösterdikleri davranışlar, alışkanlıkları vb. değişkenlere göre de gruplandırmak mümkündür.

2.1. Sokağı Mesken Edinen Çocuklar

Bu çocuklar, günün 24 saatini sokaklarda ailelerinden uzak bir şekilde geçiren, her türlü istismara ve tehlikelere açık, ihtiyaçlarını karşılayamayan gruptur. Bu çocuklara halk arasında "sokak çocuğu" ya da "köprü altı çocukları" da denmektedir. Zaman zaman çalışan çocuklara karıştırılsalar da davranış, alışkanlık ve kıyafetleri, belirgin bir şekilde sokakta çalışan çocuklardan ayırmaktadır. Ayrıca, bu çocuklarda, hırsızlık ve uçucu madde bağımlılığı oranı oldukça yüksektir. Eski binalarda, otogar v.b. yerlerde grup olarak yaşarlar, grup dinamizmine ve dayanışmasına sahiptirler. Bu çocuklarla polisler ilgilenmektedirler ve barınacağı yerler olmadığı için fazla bir şey yapılamamaktadır.²⁴

2.2. Dilenci Çocuklar

Daha çok aileleri ya da bir başkaları adına yalnız veya grup olarak organizeli bir şekilde dilenen çocuklardır. Bazen hizmet ya da mal karşılığı para istemeleri sokakta çalışan çocuklarla karıştırılmasına neden olmaktadır. Oysaki kullandıkları teraziler bozuktur, sattıkları bir peçetenin veya kalemin on katı para isterler, en önemlisi sildikleri oto camlarını sırf para isteyebilmek için silmiş gözükmektedirler. Zabıta mücadele etmelerine karşılık, yasal boşlukların varlığı ve barınacakları yerler olmadığı için etkili olunamamaktadır.²⁵

²³ Bilgin O., "Sokakta Çalışan Çocuklar Sorunu ve Ankara Sokaklarında Çalışan Çocuklar Projesi Modeli", "Türkiye'de Çalışan Çocuklar" Semineri, Ankara, 2001, s.439

²⁴ Bilgin, a.g.m, s.439

²⁵ Bilgin, a.g.m., s.440

Ayrıca, bu çocuklar başkaları adına para kazanmakta, kazançlarını, yakınları ya da başkaları çocuğun ihtiyaçları dışında kullanmaktadırlar. Çocukların yaşam tarzları hakkında bilgi edinmek ya da diyalog kurmak oldukça güçtür. Sokakta çalışan çocuklar ise diyaloglara açıktır, yaptıkları iş kadar para isterler ve en önemlisi, kazançlarının kullanılmasında az da olsa söz sahibidirler ve kazançları daha çok ihtiyaçları için harcanır.²⁶

2.3. Sokak Çeteleri

Daha çok 15 yaş üstü çocuklardan oluşan ve tamamen organize bir şekilde sokaklarda bulunan bir gruptur. Bir kısmı geçici olarak ailelerinden uzaklaşmış çocuklardan oluşabilmekte, bazen aileleri ile birlikte yaşayan çocuklar da bu tür çetelere girebilmektedirler. En belirgin özellikleri saldırgan davranışlar ve uçuşu madde bağımlılığıdır. Daha çok tren istasyonları ve düğün salonları civarında bulunurlar, az da olsa kavşaklarda ve parklarda da bulunabilirler. Her türlü istismara açık olan bu gruplar zaman zaman organize suç grupları adına da çalıştırılabilmektedir. Kazançlarını daha çok uçuşu maddeler için harcarlar. Bu grup çocukların büyük bir kesiminin emniyette dosyasının bulunduğu tahmin edilmektedir.²⁷

2.4. Başboş Çocuklar

Günü birlik veya saatlik olarak genellikle ailelerinin haberi olmadan evden ya da okuldan kaçan ve amaçsız bir şekilde sokaklarda dolaşan çocuklardır. Bu çocuklar, çoğunlukla evlerine dönmektedirler. Ancak izinsiz sokağa çıkmayı alışkanlık edinen çocuklar belirli bir süre sonra sokaktaki çetelerden etkilenebilmektedirler. Arada da olsa çocukların izinsiz sokağa çıkmaları, çocuğun sokaktaki serüveninin başlangıcı olabilmektedir.²⁸

²⁶ Bilgin, a.g.m., s.440

²⁷ Bilgin, a.g.m., s.440

²⁸ Bilgin, a.g.m, s.440

2.5 Sokakta Çalışan Çocuklar

Ailelerinin ekonomik yetersizlikleri nedeniyle, sokaklarda, mal veya hizmet satarak kendilerinin ya da ailelerinin ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan çocuklardır. Çoğunluğu aileleri ile birlikte yaşar ve akşamlan geç saatlerde de olsa evlerine dönerler. Sokakta çalışan çocukları diğer çocuklardan ayıran en önemli özellik, kendileri ya da aileleri için para kazanma sorumluluğu ve akşamlan gidecekleri evlerinin olması, başka bir ifadeyle bekleyenlerinin olmasıdır. Sokakta çalışan çocukların yaptıkları işler ülkeden ülkeye, hatta kentten kente değişiklik göstermekle birlikte daha çok yetişkinlerinde yaptıkları işleri yapmaktadırlar.²⁹

Tablo 1: Sokaktaki Çocukların Farkları**

	Zaman	Madde kullanımı	Hırsızlık	Kaldıkları Yerler	Grup dinamizmi	Çalışma	Edinilen para	Mücadele eden	Sokakta olma nedenleri
Sokağı mesken edinen çocuklar	24 Saat	Yüksek	Yüksek	Otogar Eski bina	Var	Yok	Uçucu Madde	Polis	Hırsızlık Uçucu madde
Dilenci çocuklar	Saatlik	Bazen	Bilinmiyor	Aileleri Başka Yerler	Bazen	Bazen	Başkaları Adına	Zabıta	Dilenecek Para kazanma
Sokak çeteleri	24 Saat	Yüksek	Yüksek	Tren istasyonları Parklar	Var	Yok	Uçucu Madde	Polis	Suç işlemek Hırsızlık
Başboş çocuklar	Günü birlik	Yok	Yok	Aileleri	Yok	Yok	Yok	Yok	Amaçsız
Sokakta çalışan çocuklar	Saatlik	Bazen	Yok	Aileleri	Yok	Var	Ailesi Kendisi	Yok	Çalışarak ihtiyaçlarını karşılama

Tabloda da görüldüğü gibi sokağı mesken edinen çocuklar ile sokak çeteleri arasında büyük benzerlikler vardır. Sokağı mesken edinen çocukların tamamen organize olmuş, saldırganlaşmış ve bağımlılığı artmış haliyle sokak çeteleri oluşmaktadır.

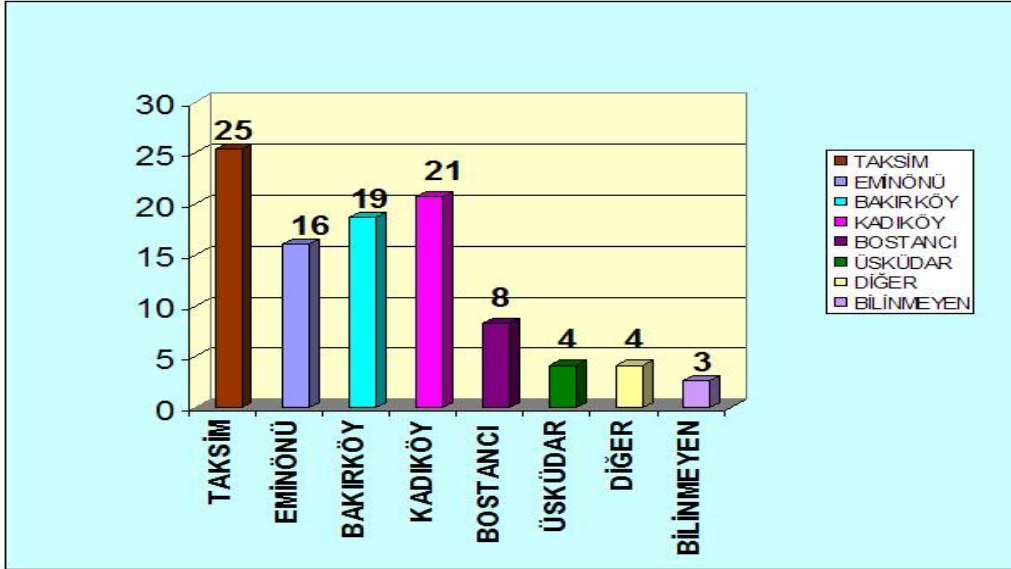
²⁹ Bilgin,a.g.m., s.440.

* Tezi yazan tarafından düzenlenmiştir.

3. İSTANBUL'DA ÇOCUKLARIN SOKAKTA YAŞADIKLARI BÖLGELER

Sokak çocukları olgusu ile kentleşme arasında doğrudan bir ilişki olduğu; çocukların çalışmasının büyük bir problem olarak kabulünün bu olgunun kentlerin sokaklarında artışı ile başladığı bilinmektedir. Türkiye’de Sokak çocukları olgusunun ilk olarak büyük kentlerde ortaya çıktığı ve bu kentin de öncelikle İstanbul olduğu yaygın kabul gören bir bilgidir.³⁰ İstanbul Valiliği İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü’nün Haziran 2003’de hazırladığı projeye göre İstanbul’da yaşayan sokak çocuklarının Taksim ve Kadıköy, Bakırköy ve Eminönü gibi kalabalık bölgelerde yoğunlaştığı görülmektedir.³¹

Şekil 1: İstanbul’daki Sokak Çocuklarının En Çok Buldukları Bölgeler

Kaynak: <http://istanbul.gov.tr> (10.01.2007)

Bülent İLİK ve Zeynep TÜRKMEN tarafından ILO adına IPEC çerçevesinde gerçekleştirilen araştırmada İstanbul'da yaşayan sokak çocukları konu alınmıştır. Bu araştırmanın sonunda hedef grup ve özellikleri şöyle sıralanmıştır: "Söz konusu araştırma, metodolojik olarak İstanbul'daki tüm çocuklara genellenebilir bir çalışma

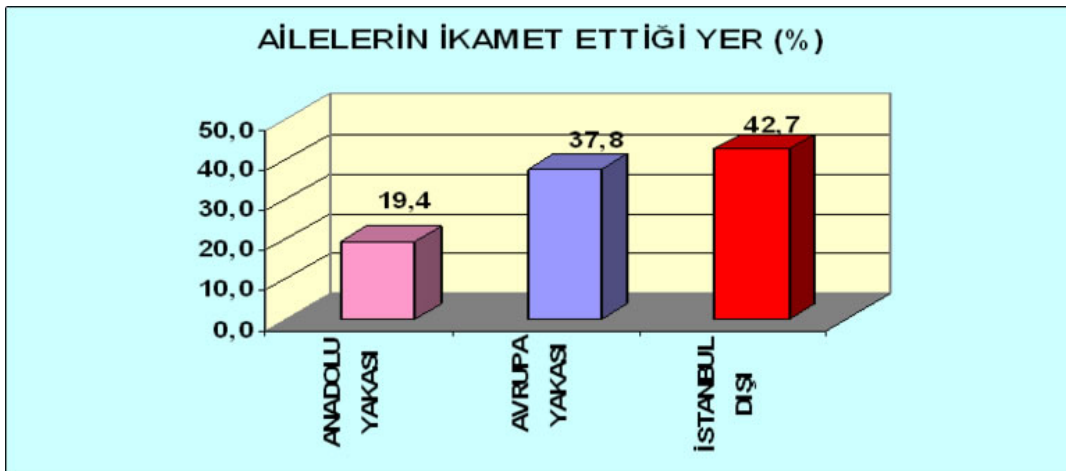
³⁰ Karatay ,A.,” İstanbul Sokaklarında Çalışan Çocuklar”, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu “Türkiye’de Çalışan Çocuklar Semineri”, Ankara, 2001, s.469

³¹ <http://istanbul.gov.tr/> (10.01.2007)

olmamakla beraber; projenin konumu açısında uygun olan Kadıköy rıhtım, Salı Pazarı, Haydarpaşa Garı'nı içeren alanda sokakta çalışan çocuklara ilişkin veri toplamaya yönelik bir çalışmadır. Sözü edilen bölgelerde 15 yaş ve altında toplam 182 erkek çocukla görüşülmüştür. Elde edilen verilerin ve gözlemlerin ışığında hedef grubun özellikleri şöyle sıralanabilir.³²

Kadıköy Bölgesi'nde sokakta çalışan yoğun olarak bulunmaktadır. Tanımlanan bölgede kışın yaklaşık 500 çocuk, yazın ise 1000'i aşkın çocuk olduğu saha çalışmalarında saptanmıştır. Şekil 2'de görüldüğü gibi İstanbul'da ki sokak çocuklarının ailelerinin %37,8'i Avrupa yakasında, %19,4'ü Anadolu Yakasında, %42,7'si İstanbul dışında oturmaktadır. Avrupa Yakasında: Büyükçekmece, Kanarya, Bağcılar, Sefaköy, Sultançiftliği, Arnavutköy; Anadolu Yakasında: Pendik, Sultanbeyli, Yeni Sahra; İstanbul dışında ise yoğunluk Gebze de olmakla birlikte Türkiye'nin birçok ilinde ikamet etmektedirler.³³

Şekil 2: İstanbul'da ki Sokak Çocuklarının Ailelerinin İkamet Ettiği Yerler

Kaynak:<http://istanbul.gov.tr>(10.01.2007)

Çocukların ailelerinin semtlerine bakıldığında çok belirgin bir ayrışma görülmemekle birlikte ayrışmanın kısmen gerçekleştiği bölgelere bakıldığında ortak bölgenin görülmek mümkündür. Bu ortak bölgede kentin yeni göç alan yerleri olması ama yeni yerleşim yeri olmaması dikkat çekiyor. Örneğin bu aileler Üsküdar, Tarlabası ve

³² Karatay, a.g.m.,s.470

³³ <http://istanbul.gov.tr> (10.01.2007)

Eminönü son derece eski bölgeler olmasına rağmen burada ikamet etmektedirler. Kentin büyüyerek parçalanması İstanbul merkezi diye bir şeyin kalmadığını dolayısıyla yoksulların ucuz konut nerde ise oraya yerleştiğini ortaya çıkıyor. Sokaktaki çocukların aile sayısının çokluğuna göre yerleşim yerleri sıralaması şöyledir; Beyoğlu, Tarlabası, Sultanbeyli, Üsküdar, Esenyurt, Ümraniye, Sarıyer, Samandra, Şişli, Kartal, Şirinevler, Kuştepe ,Bağcılar, Kaynarca.Bu sıralamada olduğu gibi gecekondu semti olarak algılanmayacak Beyoğlu, Tarlabası ve Üsküdar gibi semtler yoksul aileler tarafından tercih edilmiş yerleşim yerleridir.Ama Esenyurt, Sultanbeyli, Samandra gibi gecekondu merkezlerinde de oturmaktadırlar.³⁴

4. SOKAKTA YAŞAYAN ÇOCUKLAR VE AİLELERİNE İLİŞKİN SOSYO – DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

Aileler, çocuklarının bakımı ve korunmasında birinci derecede sorumluluk taşır. Fakat ana babanın kaybı, göç sonrası ailenin parçalanması, şiddet ve istismar, aşırı yoksulluk, vb. gibi birçok nedenden dolayı çocuk şefkatli ve duyarlı aile ortamından yoksun kalmaktadır. Geçici veya kalıcı biçimde aile korumasından yoksun kalan çocuklar arasında en göz önünde olanlar sokak çocuklarıdır. Dünyanın hemen her yerinde bu çocuklar yollarda, kentlerin meydanlarında görülmektedir. Bu çocuklara eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlerin ulaştırılması, kendilerine koruma sağlanması da çok güçtür.³⁵

“Sokak çocuğu” terimi bir tür damgalama niteliği taşımaktadır ve sokak çocuklarının karşılaştıkları en büyük sorunlardan biri toplum tarafından bir tehdit ve suç kaynağı olarak görülmeleridir. Ne var ki sokaklarda yaşayan veya çalışan birçok çocuk, kendilerine bir kimlik ve aidiyet sağladığını düşünerek bu terimi benimsemektedir. Bu “şemsiye” tanım birtakım kolaylıklar sağlayabilir; ama bilinmesi gereken bir nokta vardır. O da sokaklarda yaşayan ve çalışan birçok çocuğun çok farklı nedenlerden dolayı sokakta olduğudur. Dolayısıyla her biri kendine özgüdür, her birinin kendi özel ve çoğu kez kararlılıkla sahip çıktığı görüşleri vardır.³⁶

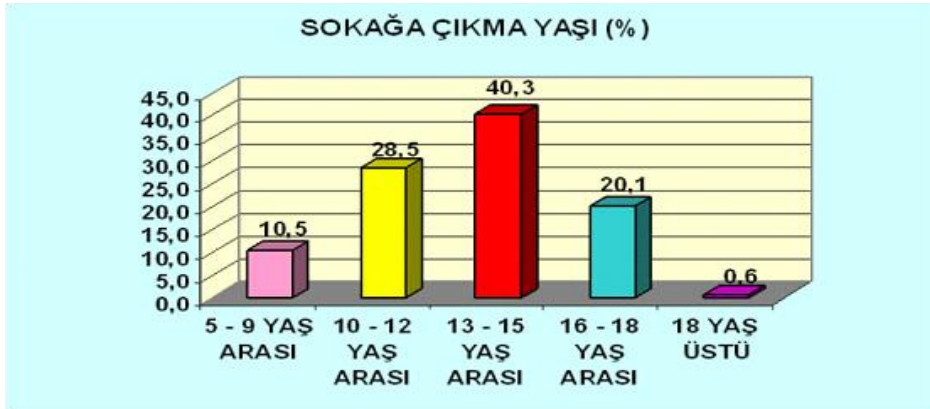
³⁴ Karatay, a.g.m.,s.476

³⁵ UNICEF, “Dünya Çocuklarının Durumu”, 2006, s.39

³⁶ UNICEF .a.g.m, s.40

UNICEF'e göre tüm dünyada tarih boyunca görülen en kalabalık çocuk kuşağı, içinde bulunduğumuz on yıl içinde dünyaya gelecektir ve bunların 1,5 milyonu da Türkiye'de doğacaktır. Bu çocukların bir bölümü, yoksulluk, aşırı kalabalık, fiziksel, ekonomik, cinsel ya da duygusal istismar gibi etkenler nedeniyle aileleri ile sorun yaşayacaktır. Koşullara uyum sağlamak için gösterilecek çabalara karşın, bu çocukların önemlice bir bölümü Türkiye'deki kentlerin sokaklarında yaşayan ve çalışan çocukların safalarına katılacaktır.³⁷ İstanbul Belediyesi Sosyal Hizmetler Müdürlüğü'nün hazırladığı rapora göre (Şekil 3) 9 yaş ve altı olan çocukların oranının (%10,5), 10–12 yaş aralığında olan çocukların oranı (%28,5), 13–15 yaş aralığında olan çocukların oranı (%40,3), 16–18 yaş aralığında olan çocukların oranının ise (%20,1), 18 yaş üstü olan çocukların oranı (%0,6) olduğu görülmektedir. Sokakta yaşayan çocukların çoğunluğu 13–15 yaş grubunda toplanmıştır. Nitekim bu alanda yapılan çalışmalarda da benzer sonuçların ortaya çıktığı bilinmektedir.³⁸

Şekil 3: Sokaktaki Çocukların Sokağa Çıkma Yaşı

Kaynak: <http://istanbul.gov.tr> (10.01.2007)

Çocukların sokakta yaşamasına ve çalışmasına neden olan faktörler; göç, çocuk istismarı ve ihlali, aile içi şiddet, çocukların aileleri tarafından zorla çalıştırılması, düşük eğitim düzeyine sahip aileler ve ekonomik nedenler olarak sıralanabilir.³⁹

³⁷ http://www.unicef.org/turkey/dn/_cp8.html (05.02.2007)

³⁸ <http://istanbul.gov.tr> (10.01.2007)

³⁹ Erkan R.-Bağlı M., "Sosyal Çevrenin Çocuk Suçluluğuna Etkisi:Diyarbakır Örneği", 1.Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu, Ankara, 2001, s.56.

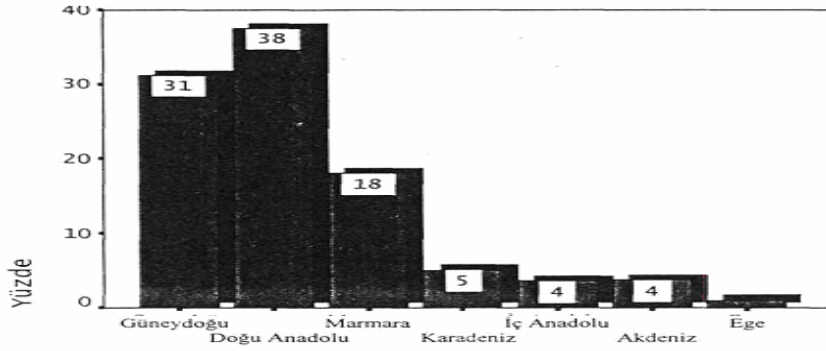
4.1 Göç

Gelişmekte olan ülkelerde, kırsal kesimin yetersiz sosyal ve ekonomik koşullarından kurtulmak amacıyla kente göç oluşumu, kent nüfusunun hızla artmasına ve özellikle çocuklar açısından birçok olumsuzlukların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Ülkemizdeki nüfus artışının kontrol altında olmaması, hızlı nüfus artışı ile birlikte sanayileşmeyle ortaya çıkan işsizlik, kırsal kesimden özellikle büyük kentlere göç sonucunu beraber getirmiştir.⁴⁰

Yapılan araştırmalarda sokakta çalışan çocukların % 70'inin Doğu ve Güneydoğudan geldikleri belirlenmiştir.⁴¹

Şekil 4: Göç Veren Bölgeler

Kaynak: KARATAY Abdullah, “İstanbul Sokaklarında Çalışan Çocuklar”, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu “Türkiye’de Çalışan Çocuklar Semineri”, Ankara, 2001, s.476

Göç sonrası ev halkının ikamet süreci tamamlandıktan sonra, iş aramaya ilk baba başlamaktadır. Babanın iş bulamama ya da yetersiz kazanç sağlayan bir iş bulması halinde, annenin iş aramaya başlamaktadır. Babanın iş bulamaması çocuk ve hane halkı açısından başka çok daha büyük riskler de taşımaktadır. Babanın iş bulamaması, aile içi şiddete ve babanın alkol/madde bağımlılığına yönelmesine, buna bağlı olarak da bulduğu işleri de kaybederek sürekli işsiz durumuna düşmesine ve hane halkı

⁴⁰ Karaduman A.- Bakır A., “İç Göçün Çocuk İstihdamına Etkisi”, Ankara, DİE ve ILO, 29-31 Mayıs 2001 Semineri, 2001, s.423

⁴¹ Karatay, a.g.m, s.476

parçalanmasına kadar gidebilmektedir. Bu sürecin sonunda, erkek çocukları akraba desteği alamıyorsa, sokakta yaşamaya başlayabilmekte, kız çocukları ise küçük yaşta istemedikleri evlilikler yaptırılmakta ya da fuhuş sektörüne itilebilmektedir.⁴²

Annenin iş bulamama ya da yetersiz kazanç sağlayan bir iş bulması halinde ise çocuğun iş arama süreci başlamaktadır. Çocuk çalışmasının en büyük riski, çocuğu örgün eğitimden koparmasıdır. Hele çocuk sokakta çalışıyorsa, büyük ölçüde sokakta yaşama riskini taşıyor demektir. Kadının ev dışında çalışmasına izin verilmeyen geleneksel hane halklarında, çocuk iş arama sürecine daha erken katılabilmektedir. Hane halkı aşamalı bir göç süreci yaşamamışsa ya da anne-baba göç edilen yerde iş bulmalarını sağlayacak yeterli donanıma (eğitim, meslek vb.) sahip değilse, çocuk ilk anda kendini çalışma hayatının içinde bulabilmektedir.⁴³

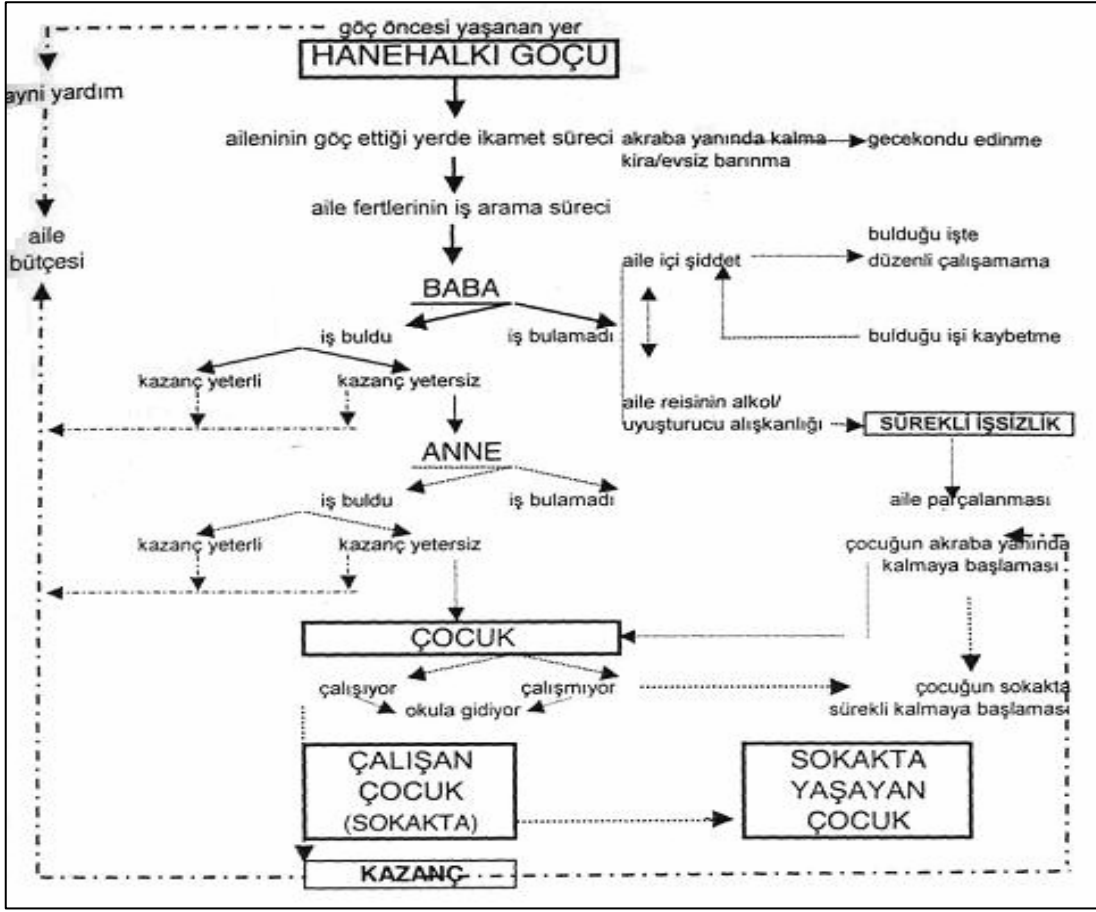
2005 yılında Türkiye’de fertlerin yaklaşık % 0.87’si yani 623 bin kişi sadece gıda harcamalarını içeren açlık sınırının, % 20,5’i yani 14 681 bin kişi ise gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Kişi başı günlük harcaması satın alma gücü paritesine göre 1 doların altında kalarak yaşamlarını sürdürenlerin oranı %0.01 yani yaklaşık 10 bin kişi olarak hesaplanmıştır.⁴⁴

⁴² Karaduman,-Bakır, a.g.e., s.423

⁴³ Karaduman,- Bakır, a.g.e., s.423

⁴⁴ TÜİK 2005 Yılı Yoksulluk Çalışması

Şekil 5: Çocuğun Göç Sonrası Çalışma Süreci

Kaynak: Karaduman A.- Bakır A., “İç Göçün Çocuk İstihdamına Etkisi”, Ankara, DİE ve ILO, 29-31 Mayıs 2001 Semineri, 2001,s:423.

“2005 yılında, 4 kişilik hanenin aylık açlık sınırı 190 YTL, aylık yoksulluk sınırı ise 487 YTL’dir. 2004 yılında % 1.29 olarak tahmin edilen açlık sınırının altında yaşayan fert oranı 2005 yılında % 0.87’ye, yoksul fert oranı da % 25,6’dan % 20,5’e düşmüştür. Kırsal yerleşim yerlerinde yaşayanlarda yoksulluk oranı % 32.95 iken kentsel yerlerde yaşayanların yoksulluk oranı % 12.83’tür.”⁴⁵

⁴⁵ TÜİK, a.g.m.

4.2 Çocuk İstismarı ve İhmali

“Türkçede istismar kelimesi, yabancı dillerdeki abuse, abus sözcüklerinin karşılığı olarak kullanılmaktadır. Bu sözcükler genel olarak, kötü kullanma, suiistimal etme, sömürme, zarar verme, uygun olmayan bir biçimde kullanma veya kötü muamelede bulunma gibi anlamlara gelmektedir.”⁴⁶

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) tarafından 1986’da çocuk istismarının kapsamını şöyle özetlersek:⁴⁷

- a) Çocuğa maksatlı olarak zarar verilmesi,
- b) Bu davranışın sosyal açıdan yasaklanmış olması,
- c) Eylemin istismar olduğu konusunda uluslar arası bir görüş birliğinin bulunması,
- d) Toplum olarak değil, kişi tarafından gerçekleştirilmiş olması,
- e) Bu eylemden sadece veya daha çok çocukların zarar görmüş olması.

Çocuk istismarı, çocuklara karşı girişilen onların fiziksel, duygusal zihinsel, toplumsal gelişimlerini engelleyen her türlü eylemdir.⁴⁸ Çocuk ihmali genelde ailenin, ilgili kurumların ya da devletin çocuğa karşı en temel sorumluluklarını yerine getirmemesi şeklinde tanımlanabilir. Bir bütün olarak toplum, kurumlar ve bireyler tarafından geliştirilen ihmal davranışı, çocukların eşit hak ve özgürlüklerinden yoksun bırakılması sonucunda onların en üst düzeyde gelişimlerini engelleyici davranışlar olarak ortaya çıkmaktadır. Çocuğun bakım ve beslenme gereksinimlerinin yeterince karşılanmaması gerekli tıbbi müdahalelerin yapılmaması, anne baba olarak çocuğa karşı danışmanlık görevinin yeterince yerine getirilmemesi ve çocuğun tek başına bırakılması ihmal davranışına örnek olarak verilebilir.⁴⁹

“İnsanlık tarihi, insanın özellikle zayıf ve güçsüz kendi cinslerine yönelttiği yıkıcı davranış ve eylemlerin örnekleri ile doludur. Kadın ve çocuklar, belirli ırk, milliyet ve

⁴⁶ Topçu S., Çocuk ve Gençlerin Cinsel İstismarı, Doruk Yayıncılık, Ankara, 1997.s.19

⁴⁷ Uzun Ş., Ergenlerde Algılanan Duygusal İstismar İle Kendilik İmgesi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2002, s.24

⁴⁸ 1.İstanbul Çocuk Kurultayı Projeler Kitabı, İstanbul, İstanbul Çocukları Vakfı Yayını, 2000, s.288

⁴⁹ <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/cocukistismariveonlenmesi.doc> (14.01.2007)

din topluluklarının üyeleri, ruh hastaları ve özürllüer insanın bu saldırgan ve düşmanca yıkıcı davranış ve tutumlarının tarih boyunca hedef ve kurbanı olmuşlardır. Yaşantımızın devamının güvencesi olan çocuklar, bizzat insanlar tarafından, tarihin her döneminde en kötü muamelelere maruz bırakılmış ve her biçimde istismar edilmiş ve edilmektedirler.⁵⁰

Son yıllarda, çocuklarını istismar eden anne babaların karakteristik özellikleri üzerinde 3 olgunun önem kazandığı görülmüştür.

Birinci anne baba üzerindeki stresler; Ailenin düşük sosyal ve ekonomik statüde bulunması, beslenme, barınma, sağlık, eğitim, giyim, eğlenme gibi temel gereksinimlerini karşılamakta yetersiz kalmaları bu gibi nedenlerle bireylerin aile içi çatışmalara girmelerinin kolaylaşmasıdır. Özellikle küçük bir evde, çok sayıda aile üyeleriyle bir arada yaşamak zorunda kalması, stresi daha da arttırmaktadır.⁵¹

Ailede anne ve babanın çalışmıyor ise aile bir başkasına muhtaçtır. Bu durumda yardım ihtiyacı olanların sayısının fazlalığı, yardım edecek kişi ve kuruluşların sayılarının ve imkânlarının sınırlılığı, azlığı, ailelerin sıkıntılarından kendi yöntemleriyle mücadele etmelerini zorunlu kılmaktadır. Böyle bir durumda geriye gelir getirebilecek, sayıları oldukça fazla olan çocuklar kalmaktadır. Bu da doğal olarak çocukların sokakta bulunmalarını, çalışmalarını, dilenmelerini meşru kılmasa da ailelerin çocuklarını çalıştırma nedenini oluşturmaktadır.⁵²

⁵⁰ Topçu, a.g.k.,s.14

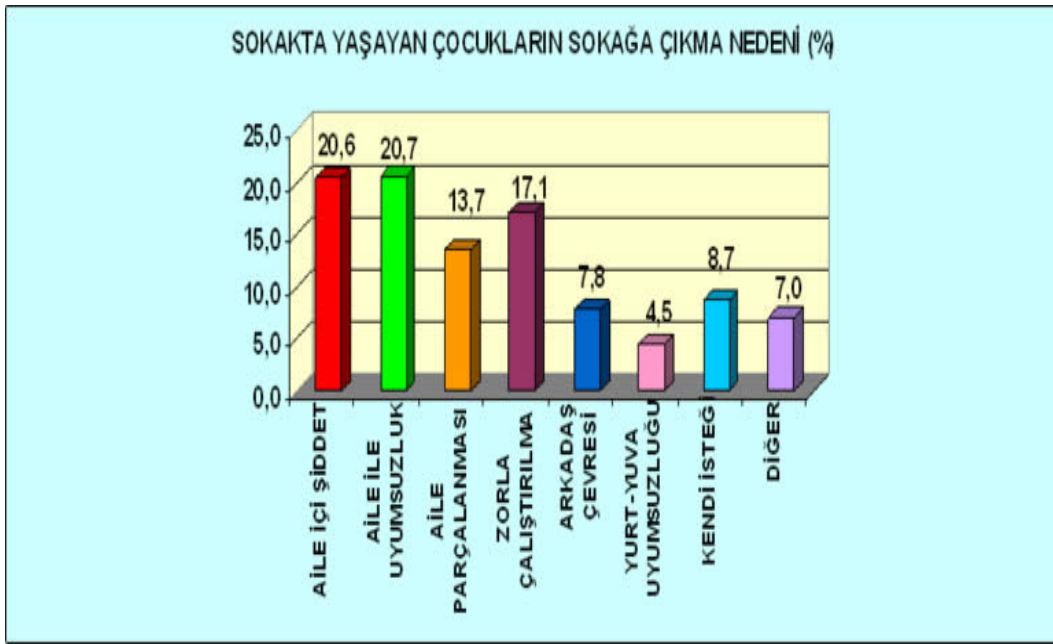
⁵¹ Mangır M., “Fiziksel İstismara Uğramış 10 Yaş Grubu Alt Sosyo-Ekonomik Düzey Çocuklarının Öz Saygı Düzeylerini Etkileyen Bazı Faktörlerin İncelenmesi”, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bilimsel Araştırma ve İncelemeler Dizisi, Ankara, 1993, s.12-13

⁵² Erkan- Bağlı,a.g.m., s.65

İkinci anne babanın ego zayıflığı-aile içi uyumsuzluk; Çocuk istismarının nedenlerinden biri ailelerde öz saygının düşük olması, yetersizlik ve değersizlik duyguları olarak gözlemlenmiştir. Yabancılaşmış insan, genel çizgiyi yitirdiğinde ne zaman kuşkuya düşse aşağılık duygusuna kapılır.⁵³ Değerlilik duygusunu toplumun onayıyla sağladığından çocuklarından gerçek dışı beklentileri olabilir. Bu beklentiler çocuğun gelişimi, davranışları ve duygusal tepkileri konusunda olabilir. Çocuk, ana babaların isteklerine cevap vermeyi başaramadığında, ailede hayal kırıklığı ile birlikte aile içi uyumsuzluklar başlar.⁵⁴

Aile içi uyumsuzluk çocuğu sokağa yönelten faktörlerde ilk sıralarda yer almaktadır.⁵⁵

Şekil 6: Sokakta Yaşayan Çocukların Sokağa Çıkma Nedenleri

Kaynak: <http://istanbul.gov.tr> (10.01.2007)

⁵³ Fromm E., Sağlıklı Toplum, (Çev.Y. Salman, Z. Tanrısever), İstanbul, Payel Yayınevi, 1982, s.224

⁵⁴ Uzun, a.g.k., s.48

⁵⁵ <http://istanbul.gov.tr> (10.01.2007)

Üçüncüsü ise çocuğu şiddete yönelten vektörler;

Bakımlarında daha çok ilgi isteyen özürlü ve hasta çocuklar, aşırı içe kapalı veya saldırgan çocuklar, okul başarısızlığı ve devamsızlığı olan çocukların daha sık istismar edildiği gözlemlenmiştir.⁵⁶ İstismar olgusu genel olarak üç boyutta incelenmektedir. Bunlar; fiziksel istismar, cinsel istismar ve duygusal istismar olarak gruplandırılmıştır.

4.2.1. Fiziksel istismar:

Çocuğa yönelik yapılan ve kırıkların, yanıkların, kesiklerin ortaya çıkmasına yol açan istismar fiziksel istismar olarak isimlendirilmektedir. Fiziksel istismar dayaktan çok daha fazlasını içeren bir davranıştır ve çok daha dramatik sonuçlara yol açabilir. Bir tokatla başlar ve çeşitli aletlerin kullanıldığı olaylara kadar uzanır.⁵⁷

Fiziksel istismar için çeşitli tanımlar bulunmasına karşın hepsinin üzerinde birleştiği nokta çocuğun sağlığını olumsuz etkileyen ve vücutta iz bırakan lezyonların ve yaralanmaların bulunmasıdır.⁵⁸

Bu tür davranışları ana babalarında algılayan çocukların diğer çocuklara kıyasla daha yüksek duygusal ezim algısı altında, aynı zamanda depresyonda oldukları, sürekli kaygılarının daha yüksek olduğu, benlik kavramlarının düşük, kişiler arası ilişkilerinin yaşıtlarına göre yetersiz, duygusal dengelerinin zayıf olduğu ve aynı zamanda bu çocukların anneleri tarafından reddedildikleri duygusuna sahip oldukları ortaya çıkmıştır.⁵⁹

Yapılan araştırmalara göre fiziksel istismarın büyük bir kısmı savunmasız dertlerini dile getiremeyen yani bebeklerde ve okul öncesi çağı çocuklarında görülmektedir. Fiziksel olarak istismar edilen tüm çocukların yaklaşık 2/3'ü üç yaşından küçük çocuklardır. Evden kaçan çocukların geçmişine bakıldığında ev çevresinden

⁵⁷ http://www.adlitip.org/yazilar/turkce/konular/cocuk/fiziksel_%20istismar.htm (17.01.2007)

⁵⁹ http://www.adlitip.org/yazilar/turkce/konular/cocuk/fiziksel_%20istismar.htm (17.01.2007)

kaçmayı başarana kadar yıllardır fiziksel istismara uğradıkları görülmektedir.⁶⁰ Fiziksel istismar olayları çeşitli başlıklar altında incelenebilir.

Bunlar içerisinde istismarı yapan kişilere göre olan bir sınıflama vardır. Buna göre aile içinde çocukların kaza dışı yaralanmalarına "Ebeveyn tarafından istismar" (Parental Abuse) buna karşılık okul, yuva, yetiştirme yurdu veya kamp gibi kurumlarda yönetici ya da öğretmenler tarafından uygulanan istismar olaylarına ise "Kurumda istismar" (Institutional Abuse) ismi verilmektedir.⁶¹

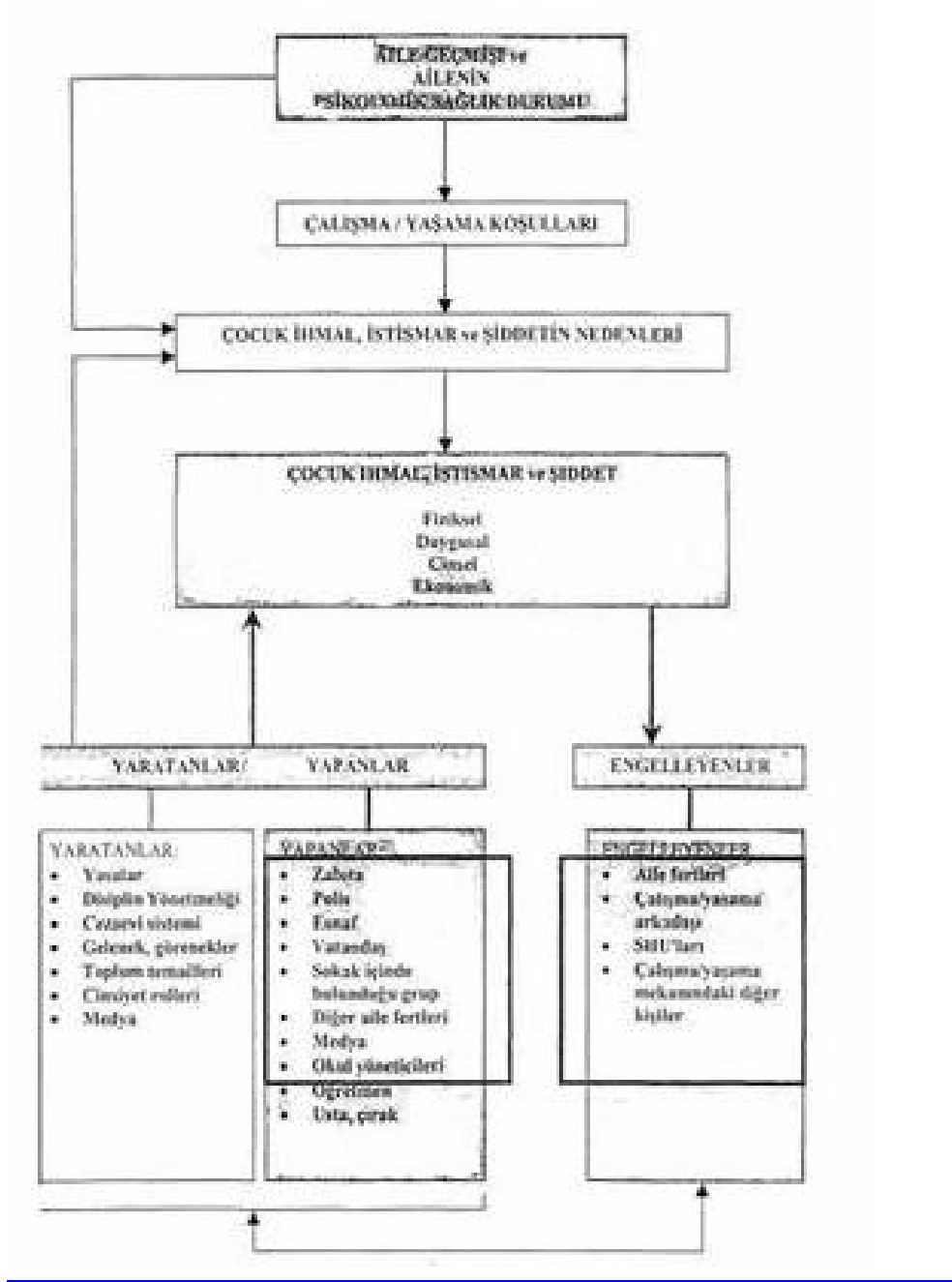
Sokak çocukları ve sokakta çalışan çocuklar dilencilığe, fuhuşa, uyuşturucu kullanmaya hazır çocuk ve gençler olarak her an suça yönelme riski taşımaktadır. "Suç işleyen çocuğun ilk karşılaştığı kişi polis ve zabıtabdır. Genellikle bu kişilerin çocuk ve gençlik psikolojisi ve özelliklerine ilişkin bilgileri ve eğitimleri yoktur. Çocukların psiko-sosyal sağlığı üzerine olumsuz izler bırakabilecek davranışları olabilmektedir. Hatta kurumsal istismar da söz konusu olabilmektedir. Hem karakollarda ve hem de Küçükleri Koruma Şubelerindeki personelin nitelik ve nicelik açısından yetersiz oldukları görülmektedir."⁶²

⁶⁰ Berber H., Ailenin ve Aile İçindeki Çocuğun Korunması ve Çocuğun Statüsü, Çocuk Hakları, Çivi Yazıları Yayınları, İstanbul, 1998, s.132-133

⁶¹ http://www.adlitip.org/yazilar/turkce/konular/cocuk/fiziksel_%20istismar.htm (17.01.2007)

⁶² Okvuran A., "Sokakta Çalışan Çocuklar İçin Drama Projesi", I.Ulusal Çocuk ve Suç, Ankara, 2002, s.300

Şekil 7: Çocuklara Yöneltilen İstismar, İhmal ve Şiddet

Kaynak: Okvuran A., "Sokakta Çalışan Çocuklar İçin Drama Projesi", I.Ulusal Çocuk ve Suç, Ankara, 2002, s.300

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yönelik Şiddet Araştırması Bağımsız Uzmanının hazırladığı rapor, hane içindeki istismarcı olaylar dâhil, çocuklara yönelik şiddetin maskesinin düşürülmesinde belirleyici bir adımı temsil etmektedir. Raporda bulunan yol gösterici ilkeler şunlardır: 63

- Ne tür olursa olsun çocuklara yönelik şiddet mazur görülemez. Çocuklara hiçbir zaman yetişkinlere göre daha az koruma sağlanamaz.
- Çocuklara yönelik her tür şiddet önlenabilir niteliktedir. Devletler, çocuklara yönelik şiddete yol açan etmenleri ele almak üzere somut gerçeklere dayalı politikalar ve programlar geliştirmelidir.
- Çocukların korunma ve hizmetlere erişim haklarının gözetilip kollanması ve ailelerin çocuklarına güvenli ortamlarda bakım sağlayabilmeleri için desteklenmesi devletlerin birinci derecede sorumluluğu altındadır.
- Devletler, her şiddet olayında hesap verebilirliği temin etme yükümlülüğünü taşır.
- Çocukların şiddete maruz kalma durumları yaşları ve gelişim halindeki yapabilirlikleriyle ilişkilidir. Kimi çocuklar, ırk, cinsiyet, etnik köken, özrürlük veya toplumsal statü gibi bazı durumlardan ötürü şiddete özellikle maruzdur.
- Çocukların kendi görüşlerini dile getirme ve politika ve programların uygulanmasında bu görüşlerin dikkate alınmasını sağlama hakları vardır.

4.2.2. Cinsel istismar:

“Çocukların cinsel amaçlarla kullanılmaları tarihte çok eski dönemlerine kadar uzanmaktadır. İlk uygarlıklarda, savaşların çocuklara vahşi cinsel saldırılar için bir fırsat olduğu kaydedilmektedir. Bu durum Ortaçağda da devam etmiş ve o dönemde bakireler, işgalci orduların askerleri için aranan kişiler olmuştur. Mitolojilerde, tanrılara daima bakire kızların kurban edildiklerine dair öyküler vardır. Eski Arap tıp kitaplarında, bir kimsenin hastalığının en iyi tedavisinin bir bakirenin kızlığını bozmak olduğu ve depresyon ve cinsel iktidarsızlık için de aynı uygulamanın önerildiği bildirilmektedir. Folklor tarihinde, zührevi bir hastalığı olan kimselere, doktorların hastalığın tedavisi ve mikrobu emmesi için çoğu kez, hastaya bir çocuk ile cinsel ilişkide bulunmasını önerdiklerine dair kayıtlara rastlanmıştır.”⁶⁴

⁶³ UNICEF, Dünya Çocuklarının Durumu, 2007, s.25

⁶⁴ Topçu, a.g.k.,s.30

Çocuklara yönelik cinsel saldırıları anlatan ilk adli tıp kitabı 1857’de yazılmıştır. Travma ile psikolojik hastalık arasındaki ilişki 19.yüzyılın son yirmi yılında tam olarak anlaşılmaya başlamıştır.⁶⁵

“Journod’un 1963 yılında suaygırı avının yapıldığı bölgelerde gerçekleştirdiği araştırmasında avcıların, avda başarılı olabilmek için öz kızlarıyla avdan önce cinsel ilişkiye girdiklerini tespit etmiştir. Wienberg, 1955 yılında yaptığı çalışmasında Amerikan alt kültürüne ait bir inanışa rastlamıştır. Bu inanca göre ergenliğe girmemiş kız çocuğuyla girilen cinsel ilişkinin erkeğin cinsel hastalıklarını iyileştirici güce sahip olduğu düşünülmektedir, erkek kendi kız çocuğunun sahip olduğu saflığı çalarak yakalandığı hastalıktan kurtulabileceğine inanıyordu”.⁶⁶

Cinsel istismara maruz kalmış ergenler üzerinde yapılan araştırmalardan, depresyon, düşük benlik değeri ve kendilik saygısı, intihar düşünceleri ve intihar eylemleri ile ilgili kanıtlar elde edilmiştir. Ergenlerde, cinsel istismarla ilişkili sık olarak gözlenen diğer bozukluklar arasında, evden kaçma, okuldan kaçma, alkol/madde kullanımı, erken evlilik sayılmaktadır.⁶⁷

Toplumsal bir sorun haline gelen çocuklara yönelik cinsel istismar türünün bir örneği de çocuk pornografisidir. İnternet kullanımının yaygınlaşmasıyla özellikle P2P (peer to peer) yazılımları çocuk pornografisi içinde kullanılmakta ve bu yazılımların kullanıcıları günden güne artmaktadır. Zira kullanıcıdan kullanıcıya (peer to peer) network’lar, internet üzerinden yürütülen çocuk pornografisinin en zararlı yayıcısı durumundadır. Çocukları Mağdurluktan Koruma Ulusal Derneği’nin yaptığı bir ankete göre her hafta internete yaklaşık 20.000 çocuk pornografisi görüntüsünün gönderildiği ve bu resimlerin yarısı kadarının 9–12 yaş arası çocukların görüntülerini içerdiği ve geri kalanınsa daha da küçük çocuklar olduğu saptanmıştır. Eylül-Aralık 2001 ayları arasında yapılan bir araştırmaya göre bu üç ay içerisinde çocuk pornosu yayını yapan 100.000 web sayfası bulunmaktadır. Dünyada 1996–2000 yılları arasında pedofili siteleri yaklaşık 29 bindir ve yaygın görüntüleri 12 milyon hat üzerindedir. Hollanda’da polis,

⁶⁵ Elemek A., “Çocuklarda Travma”, Popüler Psikiyatri Dergisi, Ocak-Şubat 2007, s.4

⁶⁶ Alpsyoy A.,N., Ergenler Arasında Rızaya Dayalı Fücür İlişkisinin Cezalandırılma Problemi, Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2003, s.25

⁶⁷ Topçu, a.g.k., s.123

200'den fazla kurban tespit etmiş ve üç aylık çocukların bile seks metası olarak ortaya çıktığı tespit edilmiştir.⁶⁸

4.2.3. Duygusal istismar:

Duygusal istismar, kapsamı ve sınırlarının tanımlanması çok zor olan bir istismar türüdür. “Çocuğuna çok düşkün olan aşın koruyucu anne; gence özgürlük ve sorumluluk tanımayan baskıcı, yetkeci baba; kız çocukların eğitimim, öğrenimini engelleyen aileler; gereksiz yere çocukları gençleri suçlayan toplumsal kurumlar, kuruluşlar vb. duygusal istismarın günlük yaşamda yer alan, ancak fark edilmeyen yansımalarıdır. Bundan başka, alaylı konuşma, değer vermeme, isim takma, sık eleştirme, aşırı baskı, aşırı sorumluluk ya da özgürlük, kardeşler arasında ayırım yapma gibi birçok ailede görülen davranışlar da duygusal istismar kapsamı içinde yer alır”.⁶⁹

4.2.4. Ekonomik İstismar:

Çocukların ekonomik istismarı, az gelişmişlik ve yoksulluk sorunudur. Geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde, çok sayıda çocuk küçük yaşta, sağlıksız koşullarda ve korunmasız bir biçimde çalışma hayatına itilmektedir.⁷⁰ Bu arada çalışan çocuk kavramı içinde yer alan, çocuk çalışması (child work) ile çocuk işçiliğini (child labour) birbirinden ayırmak gerekmektedir. Çocuk çalışması (Child work) kavramı çocuğun eğitimini, fiziksel, zihinsel, duygusal, ahlaksal ve sosyal gelişimini olumsuz yönde etkilemeyen çalışmalardır. Çocuk işçiliği (Childlabour) kavramı ise, çocuğun eğitimini, fiziksel, zihinsel, duygusal, ahlaksal ve sosyal gelişimini olumsuz yönde etkilemeyen çalışmalardır.⁷¹ “Çocuk işçiliği sömürgesinde esas neden, az gelişmişlik, yoksulluk ve ikisi arasındaki kısır döngüdür.”⁷²

⁶⁸ Şuşoğlu Ö., İçe Kanayan Yara, Polis Sorgularıyla Enstest İlişkiler ve Çocuk Tecavüzleri, Alfa Basım, İstanbul, 2005, s.288-291

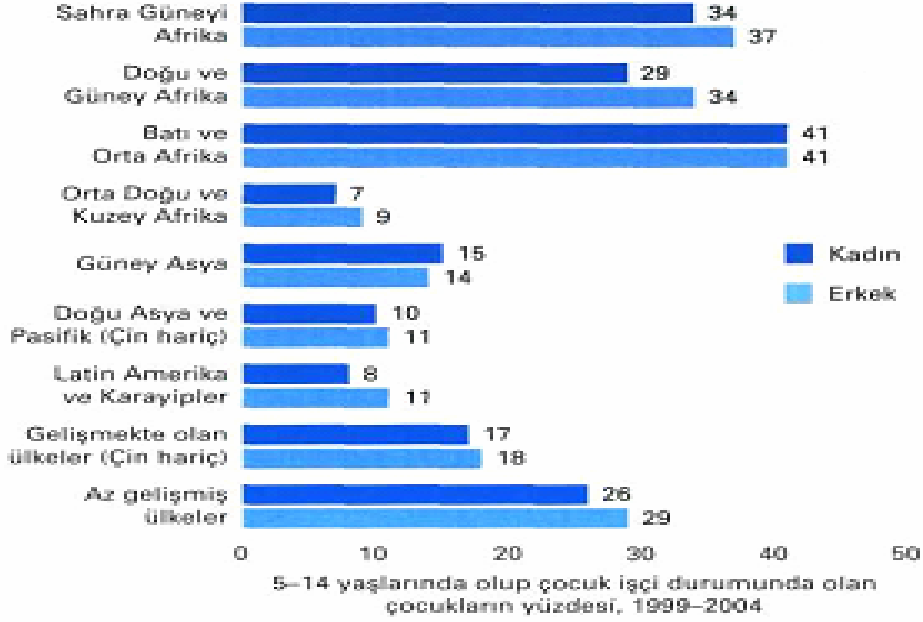
⁶⁹ Köknel Ö., Kimliğini Arayan Gençlerimiz, Altın Kitaplar, İstanbul, 2001, s.311

⁷⁰ Diyarbakır 1.Çocuk Kurultayı, Diyarbakır, 2005, s.17

⁷¹ Çöpoğlu a.g.k., s.31

⁷² Diyarbakır 1.Çocuk Kurultayı, Diyarbakır, 2005, s.17

Şekil 8: Gelişmekte Olan Ülkelerde Çocuk İşçiliği(5-14 yaşlarında olup çocuk işçi durumunda olan çocukların yüzdesi (1999-2004))

Kaynak: Çok Göstergeli Kümelem Araştırmaları (ÇGKA) ve Nüfus ve Sağlık Araştırmaları (NSA),UNICEF, Dünya Çocuklarının Durumu, 2006. s.50

Dünya ölçeğinde iş yapan sanayi kollarının birçoğu giysi, spor malzemesi ve halı benzeri ürünler satan büyük şirketler, fabrikalarını yoksul ülkelere taşımakta ve üretimde yerel iş gücünden yararlanmaktadırlar. Çünkü kapsamlı çalışma yasaları olmayan ya da bu yasaları uygulamayan ülkelerde çocukların çalıştırılmaları üretim maliyetini düşürmektedir.⁷³ Üretimde teknolojinin uygulanamadığı az gelişmiş ülkelerde ki bu işverenler daha az ücret ödeyeceği, istediği zaman işten atabileceği, örgütsüz çocukları çalıştırmayı tercih etmektedirler. Bugün, yalnızca az gelişmiş ülkelerde değil, gelişmekte olan ve hatta gelişmiş ülkelerde de çalışan çocuklarla ilgili birçok sorun vardır. Ancak sorunların boyutları, ülkelerin sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmişlik düzeyleriyle bağlantılı olarak farklılıklar göstermektedir. Örneğin; 10-14 yaş grubunda yer alan çocukların çalışma oranları, Afrika'da yüzde 25 iken, gelişmiş ülkelerde binde 2 civarındadır. Özellikle istikrarlı bir gelişme çizgisi olmayan gelişmekte olan ülkelerin pek çoğunda, ağır fatura, çocukların üzerine yıkılmaktadır.⁷⁴ Asya'da yoksul ailelerin

⁷³ Kuklin S., İqbal Masih ve Çocuk Köleliğine Karşı Savaşanlar, (Çev. N.Güder), Dharma Yayınları, 1998,s.20

⁷⁴ Gürcan İ., "Çocuk İşçiliğiyle Mücadelenin Artırılması Projesi", Sanayide Çalışan Çocuklar

küçük çocukları seks turizmine alet olmaktadır. Hindistan'da 30 bin, Kamboçya'da 400 bin, Tayland'da 800 bin, Vietnam'da 200 bine yakın çocuk seks işçisi bulunmaktadır. Latin Amerika'da 30 bine yakın çocuk fuhuş sektöründe çalıştırılmaktadır. Afrika'da ise 70 bin kadın ve kız seks işçisi bulunmaktadır. Küçük yaştaki erkekler orduya sadece savaşmak için değil, askerlerin cinsel ihtiyaçlarını gidermek için alınmaktadırlar.⁷⁵

Çocuk istismarının bir başka şekli çocukları kaçırarak fuhuşa, tehlikeli işlere ve ev işlerine zorlamadır. Batı ve Orta Afrika'da kaçakçılığın en yaygın biçimi geleneksel ve çoğu durumda yaşamın sürdürülmesiyle ilgili bir uygulamanın uzantısı niteliğindedir. Burada çocuklar başka ailelerin yanında, marjinal konumlara 'yerleştirilmektedir.' Bu uygulama, giderek artan biçimde çocuk emeğinin gerek ev içinde gerekse dışında sömürülmesi amacıyla kullanılmaktadır. Çocuklar ayrıca madenlerde ve plantasyonlarda çalıştırılmak üzere de kaçırılmakta, silahlı çatışmaların cereyan ettiği ülkelerde ise çocuklar bu kez milisler tarafından kaçırılmaktadır. Doğu Asya ve Pasifik'te çocuk kaçakçılığının büyük bölümü fuhuşa yöneliktir. Bununla birlikte sanayi ve tarımsal işlerde çalıştırılmak üzere kaçırılanlar da vardır. Temeldeki neden büyük ölçüde yoksulluk ve özellikle bölgedeki zengin ülkelerin çekim gücüdür. Kız çocukların evlendirilmek veya ev işlerinde kullanılmak üzere kaçırıldığı da görülmektedir.⁷⁶

“Güney Asya'da kaçakçılık, bölgede büyük boyutlarda olan çocuk işçiliği sorununun bir parçasını oluşturmaktadır. Genellikle görülen, borç karşılığı çalıştırmadır.”⁷⁷ Aslında burada çocuk belirli bir borcu ödeyebilmek için fiilen satılmaktadır. BLLF Bonded Labor Liberation Front (Köle İşçilere Özgürlük Hareketi), Pakistan İnsan Hakları Komisyonu, İnsan Hakları Gözlem Örgütü, Asya Grubu, Ulusal Çocuk İşçi Komitesi ve UNICEF'in girişimleriyle çocuk köleliğiyle ilgili birçok araştırma yapılmıştır.⁷⁸ Bu araştırmaların sonucunda sözleşme karşılığı köleleştirilen çocukların büyük bölümünün, evlerde, çiftliklerde çalışmakta ya da seyyar satıcılık, taş kırma, eskicilik gibi tehlikeli işlerle uğraşmakta olduğu görülmektedir. Bu çocuklardan

Raporu, HAK-İŞ ve ILO/IPEC ,Ankara, 2000, s.167

⁷⁵ Haftalık Dergisi, Vatan Dergi Grubu, Sayı:61, 2004, s.14

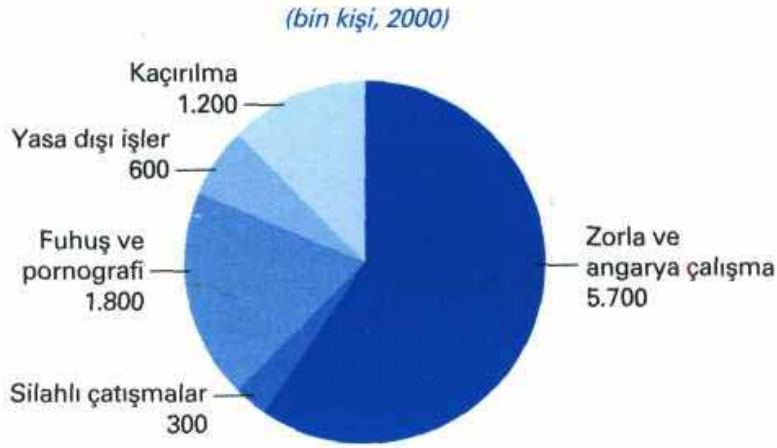
⁷⁶ Çok Göstergeli Kümelem Araştırmaları (ÇGKA) ve Nüfus ve Sağlık Araştırmaları (NSA), UNICEF, Dünya Çocuklarının Durumu, 2006. s.50

⁷⁷ UNICEF, a.g.m., s.50

⁷⁸ Kuklin, a.g.k., s.12

bazıları ise, halı dokumakta, bazıları elbise dikmekte ya da mücevher yapmakta, bazıları oyuncak ya da spor malzemesi üretiminde çalışmaktadır. Bir kısmı ise, şırınga benzeri metal cerrahi gereçleri parlatmakla uğraşmaktadır. Bunlar ve bunlar gibi diğer ürünler, başta Avrupa ülkeleri ve ABD olmak üzere diğer ülkelere satılmaktadır. Tabii ki ihraç edilen ürünlerin tümü, çocukların alın teri sömürülerek üretilmemektedir. UNICEF'in bulgularına göre, ihraç ürünlerinin yalnızca küçük bir bölümü, yaklaşık yüzde 5'i çalışan çocuklar tarafından üretilmektedir. Böyle borç karşılığı çalıştırılan çocuk işçilere "borç mahkûmu işçiler" denilmektedir.⁷⁹

Şekil 9: Kendi İstekleri Dışında En Kötü Biçimlerde Çalıştırılan Çocuk İşçiler

Kaynak: Kuklin.S., İqbal Masih ve Çocuk Köleliğine Karşı Savaşanlar,(Çev, N. Güder), Dharma Yayınları, 1998,s.18

5 DÜNYADA SOKAK ÇOCUKLARININ DURUMU

Sokak çocuğu olgusu her geçen gün büyüyen, dünya çapında bir sorundur. Dünyada hiçbir ülke ve hemen hemen hiçbir şehirde sokak çocuğu olmadığı söylenemez. Bu olgu gelişmekte olan ülkeler kadar gelişmiş ülkelerinde problemi haline gelmektedir. Latin Amerika, Asya ve Afrika kıtalarındaki fakir ülkelerde sorunun boyutları çok daha büyüktür. Fakirlik, ailenin herhangi bir nedenle parçalanması,

⁷⁹ Kuklin, a.g.k., s.18

ihmal, istismar, terk edilme, sosyal karışıklıklar, çocukları sokaklarda yaşamaya iten sebeplerin başında gelir.⁸⁰

Tarih boyunca hemen her toplumda çocuğun istismar ve ihmeline rastlanmıştır. Tarihi kayıtlar çocukların birçok şekilde fiziksel cezalara maruz kaldıklarını, dini törenlerde kurban edildiklerini ve çeşitli amaçlar için öldürüldüklerini göstermektedir. 1874' de Newyork' da görülen Mary Ellen davası ABD' de kayıtlara geçen ilk çocuk istismarı olayıdır. Mary Ellen üvey anne ve babası tarafından dövülmüş ve yardımsever biri onu bu durumdan kurtarmak için Hayvan Sevenler Derneği' ne götürmüştür. Bu olay üzerine Newyork' da 1885 yılında Çocuk Haklarını Koruma Derneği kurulmuştur.⁸¹

“ABD'de Ulusal Çocuk İhmal ve İstismarı Merkezinin raporlarına göre 1996 yılında tüm kötü muamele olgularının %57,7'sinin fiziksel ihmal, %22,2'sinin fiziksel istismar, %5,9'unun duygusal istismar olduğu bildirilmiştir.”⁸²

Sokak çocukları genellikle hem sokakta çalışan hem de sokakta yaşayan çocukları tarif etmekte kullanılır. Sokakta çalışan çocuklar ailelerinin himayesi altında aile bütçesine katkı yapmak amacıyla sokaklarda çalışırlar. Bu gurup sokakta yaşayan çocuk olma potansiyeli en fazla olan guruptur. Bu nedenle risk gurubu olarak adlandırılır. Cinayet, sürekli şiddet görme, insanlık dışı muamele görmek bu çocuklar için normal bir durumdur. Bu çocuklar yaşamak için sıklıkla küçük hırsızlıklar yaparlar ya da fuhuş batağına sürüklenirler. Fuhuş yapan bu çocukların HIV/AIDS hastası olma ihtimalleri çok yüksektir.⁸³

⁸⁰ UNICEF, “Dünya Çocukları Raporu”, 2005, “Çocukluk Tehdit Altında”, New York,U.S.A.,2004

⁸¹ Karaca N., Duygusal İstismara Uğramış Ergenlerin Bazı Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi, Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2001, s.20

⁸² Sertler Ş., Kronik Hastalık Tanısı Konmuş Hastanede Yatan 6 Yaş Üstü Çocuklarda Duygusal İhmal ve İstismarın İncelenmesi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2002, s.40

⁸³ UNICEF, “Dünya Çocukları Raporu”, 2005, “Çocukluk Tehdit Altında”, New York, U.S.A., 2004

Sokak çocuklarının kesin sayısını vermek mümkün olmamakla beraber, tüm dünya için bu sayının on milyonlar civarında olduğu söylenebilir. Küresel nüfus artışına ve kentleşme hızına bağlı olarak bu sayının artması muhtemeldir. 2005 yılında her 10 kent sakininden 6'sının 18 yaş altı olması beklenmektedir. Sanayileşmiş ülkelerin en zenginlerinde dahi sokak çocukları bulunmaktadır.⁸⁴

UNICEF'e göre 1998 yılında Asya kıtasında 25 milyon sokak çocuğu, Afrika için ise 10 milyon olduğu tahmin edilmektedir. Günümüzde Afrika kıtasında sadece 10,7 milyon çocuğun AİDS nedeniyle ailesiz kaldığı tahmin edilmektedir.⁸⁵

“Sokak çocuklarına ilişkin resmi bir araştırma olan 'Estudio de Ninos Callejeros'a göre dünyanın en büyük kenti olan Mexico City'de sokaklarda yaşayan ve çalışan 11.172 çocuk vardır. Bu çocuklar araba ve otobüs yıkamakta, ayak işleri yapmakta veya şişe taşımaktadır. Erkek çocuklar yükleme işlerinden nefret etmektedir. Bu iş sonucunda araba çarpması gibi risklerin yanı sıra omurgalarından rahatsızlanmaktadır. Çalışma ortamları kirli puslu, aşırı trafik yoğundur; bunların yanı sıra yoksulluk, toplumdan kopma ve çevresel bozulma söz konusudur; uyuşturucu kullanma ve suç da yaygındır.”⁸⁶

Orta Asya ile Doğu Asya arasında olan Moğolistan'da 1990'ların başlarında Sovyetlerin dağılması ve komünist rejiminin de çöküşüyle ilk “sokak çocukları kuşağı”nın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Polis, başkent Ulan Bator'da 1000 civarında sokak çocuğu olduğunu belirtmektedir.⁸⁷

Avrupa konseyinin tahminlerine göre Hollanda'da 7000, Fransa'da 10,000, İrlanda'da 500 ila 1000, Türkiye'de 6000–7000, Romanya'da ise sadece Bükreş'te 1000 sokak çocuğu vardır. BBC Moskova'da her yıl 5000 çocuğun terk edilerek sokakta yaşamak zorunda kaldığını rapor etmiştir. Amerika Birleşik Devletlerinde ise federal hükümet yaklaşık 500,000 çocuğun sokaklarda yaşadığını belirtmiştir. Kolombiya'da

⁸⁴ UNICEF, “Dünya Çocuklarının Durumu”, 2006, s.40

⁸⁵ UNICEF, “Dünya Çocukları Raporu”, 2005, “Çocukluk Tehdit Altında”, New York, U.S.A., 2004.

⁸⁶ UNICEF, “Dünya Çocuklarının Durumu”, 2006, s.2

⁸⁷ Haftalık Dergisi, Vatan Dergi Grubu,(10–16 Haziran),Sayı:61, 2004, s.40

1996 yılında ölüm mangaları adıyla ortaya çıkan guruplar 2200 sokak çocuğunu öldürmüştür”.

88

⁸⁸ UNICEF, Dünya Çocukları Raporu, 2005, “Çocukluk Tehdit Altında”, New York, U.S.A., 2004.

II. BÖLÜM

SOKAKTAKİ ÇOCUKLARA YÖNELİK TEHLİKELER

Sokaktaki çocuklara başlarından geçen en kötü olayın ne olduğu sorulduğunda, %40'ı dayak, %24'ü polisin kötü davranması, %20'si cinsel taciz, %12'si bıçaklanma olduğunu, %28'i başlarından kötü bir şey geçmediğini söylemişlerdir. Sokaktayken geçimlerini para isteyerek (%74), hırsızlık yaparak (%20), geçici işlerde çalışarak (%2), tiner satarak (%4) sağladıklarını anlatmışlardır. Gençlerin %60'ı sokakta dışlanıp, hor görüldüklerini, %52'si çok kötü davranıldığını, %20'si bazı kişilerin iyi davrandığını belirtmişlerdir. Sokaktaki tehlikelerin dayak (%56), bıçaklanma (%32), cinsel taciz (%24), gasp (%32) olduğunu söylerken, %12'si sokakta tehlike yok demişlerdir.¹

Sokakta yaşamının doğal bir sonucu olarak çocukların bali, tiner, sigara, esrar gibi bağımlılığa yol açan maddelere alışması daha ileriki yıllarda ise; eroin ve diğer narkotik preparatları kullanması kaçınılmaz olmaktadır. Bunun sonucunda ise çocuklarda fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik problemler oluşmaktadır.

Suçta yönelme, sağlık problemleri, kazalara maruz kalma, psikolojik sorunlar, eğitimden uzaklaşma, cinsel tacize ve tecavüze maruz kalma gibi tehlikeler de sokakta çalışan ve/veya sokakta çalışan çocukları bekleyen en büyük tehlikelerdir.²

¹ Kulca ,Y., “Yoksulluk ve Sokak Çocukları”,

http://www.umutcocuklari.org.tr/arsiv/bildiri/gh_001.doc (01.08.2007)

² Işık ,U., “Sokak Çocukları Kent ve Gelecek”, Diyarbakır 1.Çocuk Kurultayı, Diyarbakır, 2005, s.69

1. FİZYOLOJİK PROBLEMLER

1.1. Sağlıkla İlgili Problemler

Sosyal çevrenin etkileri, sadece sosyal/kültürel alanlarda değil, bireylerin, özellikle gelişme çağındaki çocukların biyolojik gelişimleri üzerinde önemli katkılara sahiptir. ³ Sokakta yaşayan ve çalışan çocuklar, dışarıda yaşamaları sebebi ile birçok ciddi sağlık problemleriyle karşılaşmaktadırlar. Yapılan klinik araştırmalarda bu durumdaki çocuklarda kötü beslenme, gelişimsel gerilik, dil yeteneklerinde yavaşlama, fiziksel yetersizlik, kendini kontrolde zayıflık ve davranış problemleri görülmektedir. Fiziksel açıdan yeterince gelişmemiş çalışan çocuklar, hastalıklara ve zararlara maruz kalmaktadırlar.⁴ Yapılan çalışmalara göre çocuklar ne kadar erken yaşta çalışmaya başlarsa, fiziksel büyüme açısından ortaya çıkan gerilik o derece artmaktadır Bu olumsuzluklar arasında çeşitli maddelerin vücuda batması/saplanması, kırıklar, kimi organların kaybedilmesi, yanıklar, cilt hastalıkları, görme ve işitme bozuklukları, solunum ve sindirim yolları rahatsızlıkları, tarlalar veya fabrikalardaki aşırı sıcaklık nedeniyle ateş ve baş ağrısı da yer almaktadır.⁵

Sokakta yaşayan çocukların ise boş ve eski binalarda ya da açıkta sağlıksız koşullarda yaşamaları, alt yapı eksikliği ve hijyen kurallarının olmaması nedeniyle hastalanma risklerini de arttırmaktadır. Çocukların bir arada yaşamaları ise herhangi bir hastalığı birbirlerine bulaştırmalarına neden olmaktadır. Ayrıca çocukların yaşadıkları ortamların sağlıklı olmayışı, banyo yapma alışkanlıklarının ve durumlarının olmaması sebebiyle bit ve pireye rastlanmakta ve bunları birbirlerine kolaylıkla geçirebilmektedirler. Bunların yanı sıra çocuklar gün boyunca sokaklardan, çöplüklerden ve atık yığınlarından kullanılmış kâğıt, plastik madde, şişe, teneke ve başka atık metaller toplamakta ve bunları birtakım perakendecilere satmaktadırlar. Bu durum çocuklarda uyuz gibi çeşitli deri hastalıklarına sebep olmaktadır. Paslanmış demir parçaları toplarken elleri kesilmekte, böylece tetanos tehlikesi artmaktadır. Atılmış veya artık yiyeceklerle beslenmeleri de hazım sorunları ve zehirlenmelere

³ Duyar İ.- Özener B., Çocuk İşçiler Çarpık Gelişen Bedenler, Ütopya Yayınları, Ankara, 2003, s.77

⁴ Polat , a.g.k., s.69

⁵ UNICEF, Dünya Çocuklarının Durumu, 2006, s.47

neden olmaktadır. ⁶ Sokak çocukları arasında gittikçe fazlalaşan uçucu madde bağımlılığı ise en büyük bedensel ve psikolojik sağlık sorunlarına neden olmaktadır.

1.2. Madde Bağımlılığı

Madde, yasal veya yasadışı olmayan uyarıcı ve uyuşturucu niteliği olabilen bağımlılık yapan maddelerin hepsine denilmektedir. 2006 Yeşilay Haftası Raporu'na göre gerçek kitle imha silahları uyuşturucu, alkol, sigara, kumar, AİDS, şiddet, fuhuş, cinsel taciz ve tecavüz, kapkaç, müstehcen yayınlar, cinsel sapıklık ve her türlü kötü alışkanlıklardır. Son yıllara kadar Türkiye uyuşturucu güzergâhı (transit yolu) idi. Bugün ise uyuşturucu mafyası Türkiye'yi "üs" olarak seçmiştir. ⁷

Madde bağımlılığı, bireyin fizyolojisini, duygularını, düşünce ve davranışlarını değiştirecek şekilde etkileyen herhangi bir bağımlılık maddesini kullanmasıdır. Dünya Sağlık Örgütü'nün terminolojisine göre madde bağımlılığı tipleri şöyle gruplanmaktadır⁸:

Opiyat Tipi Bağımlılık :(morfin, eroin, kodein, metadon maddeleri): Bu gruptaki maddelerin bağımlılık yapma oranı çok yüksektirAlkol, Barbütürat, Benzodiazepin Tipi Bağımlılık : ((Etanol, metanol, glikol maddeleri), Barbütürat (Genel anestezi ve epilepsi tedavisinde kullanılan, teskin edici özellikleri olan maddeler), Benzodiazepin (yatıştırıcı ilaçlar) bu grupta yer almaktadır. Belirli ve düzenli biçimde kullanımlarının bağımlılığa yol açtığı kabul edilmektedir. Bu maddelerle ilgili bağımlılık oluşma süresi, kullanılan miktara bağlı olarak değişmektedir. Esrar Tipi Bağımlılık:(Canabis, Marihuana, Haşhaş): Esrarın kullanıldığı anda yaşamsal organlara ulaştığı, uzun süre vücutta kalmaya devam ettiği (30 gün) ve fiziksel bağımlılık yaptığı kanıtlanmıştır.

⁶ Polat, a.g.k., s.70

⁷ <http://www.yesilay.org.tr> (14.02.2006)

⁸ Özhan G., Madde Bağımlılığı. Ankara Valiliği Milli Eğitim Müdürlüğü, Ankara, 2004, s.9

“Esrar tüm dünyada "geçiş" ya da "kapı" maddesi olarak bilinen bir maddedir. Yani, eroin, kokain gibi bağımlılık potansiyeli yüksek uyuşturucu maddeler (hard drug) kullanan kişilerin büyük çoğunluğunun, uyuşturucu kullanımına esrar ile başladıkları gösterilmiştir. Örneğin ülkemizde yapılan bir çalışmada eroin kullananların %70'inin, eroin kullanmadan önce esrar kullandığı saptanmıştır. Öte yandan esrar kullananların ne oranda eroin kullanmaya başladıklarına ilişkin bir çalışma olmamakla birlikte, esrar kullanımının uyuşturucu kullanımında bir risk etkeni olabileceği söylenebilir.⁹

Bağımlılık yapan maddeleri şu şekilde izah etmek mümkündür ¹⁰:

— **Kokain Tipi Bağımlılık:**Kokain son derece şiddetli bir uyarıcıdır. Hızla metabolize olması, doz aşırılığı nedeniyle ölüme yol açmasında etkindir. Hızla gelişen bir bağımlılık sürecine sahiptir. (Crack isimli uyuşturucu madde kokainin farklı bir formudur.)

— **Uyarıcı Tipi Bağımlılık:**(Psikostimulan ilaçlar): Amfetamin, methlyphenidate vb. ilaçlar bu grupta yer almaktadır. Ayrıca bazı uyku bozukluklarının, aşırı hareketlilik sorunu gibi klinik sorunların tedavi süreçlerinde kullanılan, ancak zayıflama ve uykusuzluk gibi sorunların çözümü için kötüye kullanılan ilaçların, doz aşırılığı ile ölüme yol açtığı bilinmektedir.

— **Hallusinojen Tipi Bağımlılık:**Halüsinasyon oluşturan, LSD, mescaline gibi maddelerdir.

— **Solunan Çözücü Tipi Bağımlılık:**Bu grupta solunan-çözücü, genel anestezipler ve bazı endüstriyel tüketim maddeleri yer almaktadır. Temizleme, çözüme, yapıştırma vb. amaçla kullanılan bu maddeler ileride ayrıntılı biçimde ele alınmıştır.

— **Tütün Tipi Bağımlılık:** Oldukça eski zamanlardan beri yaygın ve kullanılışı çoğu zaman toplum tarafından bile onay görmüş tütün kullanımına dayalı bağımlılıktır.

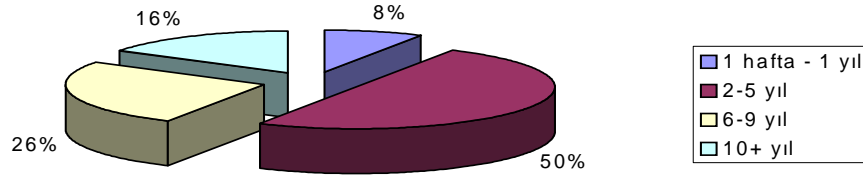
⁹ Verimli A., Türkiye’de Uyuşturucu Madde Sorunları, Türkiye’deki Humboldt Bursiyerleri Derneği, İstanbul, 1996, s.61

¹⁰ Özhan, a.g.k., s.9-11

Sokakta yaşayan çocuklar sokağın zorluklarına ve sokaktaki şiddete karşı durabilmek ve dayak yediklerinde acı hissetmemek, sokaktaki soğuğa dayanabilmek, yaşadığı zorluklara karşı bedensel ve duygusal güç oluşturabilmek yani kendilerini güçlü ve cesaretli hissedebilmek, halüsinasyonlar görüp güzel şeyler hayal edebilmek, utanma duygularını yok ettiği için rahatlıkla başkalarından yemek isteyip, dilenebilmek ve özgürce konuşabilmek için bağımlılık yapan maddelere gereksinim duyarlar. Bunun dışında, sokaktaki grupların ortak yaşam biçimine ayak uydurarak gruba kendini kabul ettirebilmek için bu maddeleri kullanırlar. Özellikle tiner-bally gibi maddelerin ucuza ve kolayca bulunabilmesi de diğer etkenlerdendir.¹¹

Her yüz sokak çocuğundan yaklaşık olarak 90'ı bally ya da tiner kullanmaktadır. Bu uçu maddeler ise böbrek kusurlarından, önemli beyin hasarlarına kadar birçok zararlı etkiye sahiptir.¹² Yapılan bir araştırmada gençlerin % 44'ü ortalama 5,7 yıl süreyle tiner, bally gibi maddeler kullandıklarını söylemişlerdir¹³

Şekil 10: Gençlerin Tiner Kullanma Süreleri

Kaynak: http://www.umutcocuklari.org.tr/arsiv/bildiri/gh_001.doc (01.08.2007)

Sokak çocukları uçu maddeleri doğrudan kabından ya da plastik kaplardan, poşetlerden koklamaktadırlar. Ayrıca en yaygın kullanım şekilleri beze veya elbiseye dökerek kullanmaktır.¹⁴

¹¹ Kulca Y., “Yoksulluk Ve Sokak Çocukları”,
http://www.umutcocuklari.org.tr/arsiv/bildiri/gh_001.doc (01.08.2007)

¹² UNICEF, “Dünya Çocukları Raporu”, 2005, “Çocukluk Tehdit Altında”, New York,U.S.A.,2004

¹³ http://www.umutcocuklari.org.tr/arsiv/bildiri/gh_001.doc (01.08.2007)

¹⁴ Polat, a.g.k., s.71

Bu maddeler küçük yaşlarda kullanılıncsa, beyin üstüne doğrudan toksin etkileri olması nedeni ile çok ciddi sorunlar ortaya çıkarmaktadır.¹⁵

Prof. Esin KUNTAY'ın 1993 yılında İstanbul'da ki çocuklar üzerinde yaptığı araştırmada ise çocukların % 30'unun tiner ve bally kullanıcısı olduğu saptanmıştır. Tiner ve bally koklayanlar grubunda yer alan çocuklarda bağımlılık yaşı 15 ile 17 arasında değişmektedir. Evden kaçan çocukların zaman içinde madde koklayan başka çocuklara özenip, onları taklit ederek ya da erişkin bir birey tarafından zorlandıkları için tiner ve bally koklama alışkanlıkları edindikleri gözlemlenmiştir.¹⁶

Çocukların uçucu madde kullanımlarının sonucunda, solunum yoluyla alındıkları için ağız ve burun çevresinde yaralar, kronikleşen üst ve alt solunum yolu enfeksiyonları ve iltihapları, solunum sisteminde kalıcı yetmezlikler görülebilmektedir.¹⁷ “Sokak çocuklarının bazılarında görülen yapıştırıcı koklama bağımlılığı belirtileri ciddidir. Düzenli yapıştırıcı kullananların genelde sesleri boğuktur ve burunları sürekli akar. Çünkü kullandıkları maddedeki tolüen maddesi ilk olarak solunum sistemine etki eder. Bulanık görme, gözbebeklerinin uzun süreli genişlemesinden kaynaklanır. Aşırı kullananların ya güneşe bakıyormuş gibi kısık gözlerle dolaşmasına, ya da gün ışığından kaçınıp, gece yaşamalarına neden olur”.¹⁸ Kalpte iletim bozuklukları da olup, ölüme neden olabilmektedir. Ayrıca göğüs ve kas eklem ağrıları, kan kusma, iştahsızlık, ishal, karaciğer ve böbrek yetmezliklerine rastlanabilmektedir. Uçucu madde kullanımı sonucu ölümler olabildiği gibi,¹⁹ uyuşturucu madde veya alkol kullanımı ile çocuk suçluluğu arasında ilişki olduğu gözlemlenmektedir. Geniş bir oranda büyük şehirlerde uyuşturucu suçları işlendiği görülmektedir. Kentleşme ve uyuşturucu madde kullanımı arasındaki ilişki bir paralellik vardır.²⁰ Son yıllarda ülkemizde de “tinerli vahşeti” manşetleriyle medyaya birçok olay yansımıştır.

¹⁵ Verimli, a.g.k., s.61

¹⁶ Polat, a.g.k., s.46

¹⁷ Polat, a.g.k., s.72

¹⁸ Ennew J., Sokak Çocukları ve Çalışan Çocuklar Planlama İçin Bir Rehber, Unicef Türkiye Temsilciliği, Ankara, 1998, s.24

¹⁹ Polat, a.g.k., s.72

²⁰ Sevik H.,Y., Uluslararası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu İle Mücadelede Kurumsal Yaklaşım, İstanbul Üniversitesi Doktora Tezi, İstanbul,1997, s.30

A.B.D. 'de 1994 – 1995 yıllarında 12 – 17 yaşları arasında suçla ilişkisi olan çocuklarla ilgili istatistiklerde, herhangi bir yardım kuruluşundan yardım alacak kadar yoksul olan ailelerde, sigara alkol, marijuana ve diğer maddelerin kullanım oranları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.²¹

Tablo 2: Aile Statüsünün Düşüklüğü ve Madde Kullanımı

AİLE STATÜSÜNÜN DÜŞÜKLÜĞÜ VE MADDE KULLANIMI				
	Sigara Kullanımı	Alkol Kullanımı	Marijuana Kullanımı	Yasadışı Madde Kullanımı
Yardım Alan Aileler	%60	%62.2	%28.8	%39.9

Kaynak : POLAT O., Sokak Çocukları, Özgün Ofset, İstanbul, 2002, s.90

2 PSİKOLOJİK / ZİHİNSEL PROBLEMLER

Sokak çocuklarının bazı büyük şehirlerde mahalleden mahalleye veya şehirlerarası yerleşim birimlerinde sıklıkla yer değiştirdikleri gözlenmektedir. Sokak çocukları bu seçimlerini bazen kendileri yapmış olsalar da çoğun zamanlar polis, sosyal yardım yetkilileri, çeteler ve uyuşturucu satıcılarından gizlenmek için yer değiştirme suretiyle taşınmak zorunda kalırlar. Bu tür bir yaşam tarzı bireyler arası özel duygusal bağların gelişmesinde zorluklara ve sosyal yalnızlık problemlerine yol açar. Sokak çocuklarının yaşadıkları deneyimlerden dolayı oluşan stresler onlarda aşırı duygusallık, psikiyatrik bozukluklar ve öğrenme zorlukları gibi problemler oluşturur.²²

3 SOSYOLOJİK PROBLEMLER

3.1 Çocuk Suçluluğu

Çocuklar bir kez sokağa düştüklerinde sömürü ve istismarın her biçimine açık hale gelmekte ve gündelik yaşamları da Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de öngörülen

²¹ Polat, a.g.k., s.90

²² Tavukçu Ö. S., Sokak Çocuklarına Meslek Edindirmede Program ve Atölye Uygulaması Üzerine Bir İnceleme, Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006, s.20-21.

ideal çocukluk dönemi yaşantısından iyice uzaklaşmaktadır. Kimi durumlarda, çocukların kendilerine göz kulak olmaları için emanet edildiği kişiler çocuklara yönelik suçların failleri olmaktadır. Sokak çocuklarının başı çoğu kez polisle ve diğer resmi görevlilerle derde girmekte, bunlar tarafından taciz edilmekte veya dövülmektedir. Kimi durumlarda bu çocuklar toparlanıp kent sınırları dışına götürülmekte ve orada bırakılmaktadır. Ayrıca, çoğu durumda resmi yetkililerin örtük onayını alan veya duyarsızlığından yararlanan ve 'kenti temizleme' adına sokak çocuklarını öldüren sözde düzen sağlayıcılar da vardır.²³

Gözetim altında tutulan çocuklar resmi görevlilerin en fazla gözü önünde olmaları gereken çocuklardır ama birçok durumda kendilerine çocuk olarak davranılmamaktadır. Mantık, ceza infaz sistemi kapsamındaki çocukların en 'görünür' durumdaki çocuklar olmaları gerektiğini söyler. Örneğin bu çocukların sağlığına, eğitimine ve korunmasına yönelik müdahalelerin kolaylıkla yapılabilmesi gerekir. Kimi durumlarda, kanunla ihtilafa düşen çocuklara çocuk olarak bakılmamakta, böyle davranılmamaktadır. Bunun yerine, işlemiş sayıldıkları suçun veya kusurun onları çocuklara yönelik koruma kapsamından çıkardığı düşünülmekte, böylece kendilerine ya yetişkinlere nasıl davranılıyorsa öyle davranılmakta ya da daha kötüsü bu durumları istismar edilmekte, kullanılmaktadır.¹⁰⁰

Gözetim altında tutulan çocuklarla ilgili elde fazla bilgi yoktur. Yapılan tahminlere dayanılarak, çeşitli yasa ihlalleri nedeniyle gözetim altında alınan çocuk sayısının 1 milyon civarında olduğu belirtilmektedir. Gözetim altındaki çocukların haklarına yönelik ağır ihlaller ciddi ve yaygın bir sorun oluşturmaktadır. Çocuk Hakları Komitesi, 37'inci oturumunda, diğer ülkelerin yanı sıra Brezilya'da yasaları ihlal eden çocuklarla ilgili işlemler ve bu çocukların korunmaları konusundaki kaygılarını söylemiştir. Ceza infaz kurumlarındaki çocuklarla ilgili işkence ve yargısız infaz iddiaları vardır. Gözaltına alınan çocuklar, duruşma öncesinde ve sonrasında şiddete maruz kalma riski altındadır. Bu riskin kapsamına, aynı yerdeki yetişkinlerin, infaz koruma görevlilerinin, polisin veya diğer çocuk suçluların fiziksel ve cinsel şiddet

²³ UNICEF, Dünya Çocuklarının Durumu, 2006, s.41

²⁴ UNICEF, Dünya Çocuklarının Durumu, 2006, s.41

eylemleri de dâhildir. İslah rejiminin kendisi zaman zaman aşırı şiddet içerebilmekte; süresi belirsiz gözaltı, uzun süre tecritte bırakma veya aşırı kalabalık ve sağlıksız ortamlarda yetişkin mahkûmlarla karıştırma gibi uygulamalara. .Az sayıda olmakla birlikte kimi ülkelerde çocuklara hala ölüm cezası verilebilmektedir.²⁴

Ülkemizde çocukluk döneminde yargılama usulünde çocuğun korunması esastır. 7 Ağustos 2003'e kadar Çocuk Mahkemeleri yargılama usulünde ceza indirme yaş sınırı 15 iken bu tarihten sonra bu sınır 18 yaşa çıkartılmış böylece koruma sınırı genişletilmiştir.²⁵

Hukuki açıdan “çocuk” sözcüğüyle henüz reşit olmamış ergenler, 11–18 yaş grubu belirtilmektedir. Çocuk suçluluğunu, yetişkinlik döneminde işlenen suçtan ayırt eden en önemli özellik, bu dönemin gelişiminde “problemlili evre” ya da “geçiş evresi” olarak isimlendirilen ergenlik dönemine rastlamasıdır.²⁶ Genel nitelikteki suç teorileri doğal olarak çocuk suçluluğunu da kapsamaktadır. Bu teorilerin yanında özel olarak çocuk suçluluğunu da açıklamayı amaçlayan teoriler vardır. Sosyolog DURKHEİM'İN çocuk suçluluğu yaklaşımı şöyledir. Emile DURKHEİM geliştirdiği Anomie kavramı bir toplumda temel sayılan değerlerin ve kuralların geçerliliğini yitirmesi ve bireyler üstündeki etkinliğinin kalkmasıdır. İnançla savunulan değer yargıları inandırıcılıklarını yitirince kargaşa çıkmaktadır böylelikle kişiler davranışlarını yerleşmiş ilkelere göre değil, kendi çıkarlarına göre yönlendirirler. Toplumun her alanında yaygınlaşan kuralsızlık, suç işleyenlerin yanına kar kalırsa bundan tüm bireyler ve çocuklar etkilenir ki normların yıpranması aileyi, eğitim kurumlarını da etki alanına aldığından çocuklar kuraldışı davranmayı kendileri için doğal bir davranış olarak görürler.²⁷

Çocuk ilk aile çevresinden başlayarak iletişim halinde olduğu bütün çevrelerden etkilenir. Özellikle sanayi devrimi ve kentleşmenin artmasıyla geleneksel kalıplara bağlı aile yapısındaki bozulma aile içinde bir statü belirsizliği mevcut norm ve değer yargılarında bir çöküntü yaşatmıştır, böylelikle toplumsal zedelenmede özellikle kırdan

²⁴ UNICEF, Dünya Çocuklarının Durumu, 2006, s.41

²⁵ Bal H., Çocuk Suçluluğu, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2004, s.30

²⁶ Yavuzer H., Çocuk ve Suç, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998, s.32-33

²⁷ Yörükoğlu A., Gençlik Çağı, Özgür Yayın, İstanbul, 1990, s.330

kente göçün etkisi oldukça fazladır.²⁸ Ailelerin sosyo ekonomik koşulları, aile üyelerinin ruh sağlığını etkilediği gibi, çocuğun kişiliğini de etkilemektedir. Ailenin ekonomik durumu ile çocuk suçluluğu arasındaki ilişki, araştırmalara konu olmuştur. Glueck'ların 2000 suçlu çocuk üzerinde yaptıkları araştırmada, bunların ailelerinin % 76'sının ekonomik olarak yardıma muhtaç olduğu belirlenmiştir.²⁹

Boşanma, ayrılma, ölüm ve terk edilme gibi nedenlerle ailelerin parçalanması da, çocukların suça yönelmesinde önemli bir etkidir. Ailelerinin parçalanması çocukların geleceklerini tehlikeye sokmaktadır. Çocuklar yalnız kalmakta, aileleriyle birlikte yaşayan çocuklarla kaynaşma sıkıntısı çekmektedirler. 1972 yılında Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yapılan ve Türkiye'deki çocuk hükümlülerin % 99'unu kapsayan araştırmaya göre, 1181 çocuktan, 101'inin babası, 61'inin annesi, 27 çocuğun hem annesi hem babası yaşamıyorken, 19 çocuk ise anne ve babasından ayrı yaşamaktadır.³⁰

Fiziksel ve psikolojik gelişimini elverişli bir ortamda sağlamış olan çocukların suç işleme ihtimali oldukça azdır. Bu noktada ailenin görevi, evliliğin getireceği sorumlulukları idrak etmeleri ve bu sorumlulukları yüklenmeye hazır olmalarıdır. Ancak ülkemizde, özellikle kırsal bölgelerde, kızlar hala istemeseler de ailelerinin uygun gördüğü kimselerle evlendirilmektedirler. Ayrıca, mevcut namus anlayışı kızı kendisini kaçıran erkekle evlenmeye zorlamakta, berdel usulü yaptırılan evlilikler, kişilerin mutsuz bir hayat sürmelerini, dolayısıyla çocuklarına kişiliklerini sağlıklı bir şekilde geliştirebilecekleri aile ortamı hazırlamalarını engellemektedir.³¹

Çocuk suçluluğunda arkadaş gruplarının da etkisi büyüktür. Ergenlik dönemindeki gençlerin içinde buldukları arkadaş grupları farklı amaçlarla bir araya gelebilmektedir. Gencin içinde bulunduğu arkadaş grubunun niteliği, onun yapısı ve kuruluş amacıyla somutlaşmaktadır.³² Grup içinde bulunan insanların, iletişim ve

²⁸ Erkan- Bağlı, a.g.e., s.52

²⁹ Erkan- Bağlı, a.g.e., s.71

³⁰ Sevük, a.g.k., s.46-47

³¹ Konanç E., Çocuk Suçluluğu, Türkiye Kalkınma Vakfı Yayını No:1, Sevinç Matbaası, Ankara, 1974, s.546-547.

³² Kaner S., Suç Davranışı Ölçeği Geliştirme Çalışması, I.Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu,

etkileşimi sonunda grubun ortak amaçları, beklentileri, bilgileri, değerleri, duyguları, düşünceleri, görüşleri, ilkeleri, inançları, kuralları doğar. Gençlerin grup içinde kalması, grupta oluşan ortak amaçları, beklentileri kabul edip etmemesine, başka bir deyişle bunlara ‘evet’ ya da ‘hayır’ demesine bağlıdır.³³ Çocuk suçluluğu o ülkenin yasalarına göre çocuk olarak tanımlanmış kişilerin işlediği suçları ifade etmektedir. Suç sayılan herhangi bir fiili işleyen çocuk hukuk bakımından suçludur. Bu nedenle suçlu çocuk, cürüm veya kabahatlerden bir ya da birkaçını işlemiş çocuktur. Türk hukuk sisteminde suçlu çocuk, bir yasa normunu ihlal eden ve 18 yaşını doldurmamış olan çocuk olarak kabul edilmektedir.³⁴

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre ülkemizde cezaevine giren çocuk hükümlü sayısı yıllara göre artış göstermektedir. 2000 yılında 11-18 yaş grubu hükümlü sayısı 916 iken, 2001 yılında 807, 2002 yılında 1313, 2003 yılında 2644, 2004 yılında 3425 olmuştur.³⁵

Tablo 3: Yaş Grubuna Göre Cezaevine Giren Hükümlüler

	2000	2001	2002	2003	2004
Toplam - Total	98 969	112 237	98 955	99 876	101 308
Yaş grubu - Age group					
11 - 15	81	67	92	235	354
16 - 18	835	740	1 221	2 409	3 071
19 - 21	3 891	4 432	5 702	8 589	9 419
22 - 29	22 554	24 400	25 944	26 912	27 668
30 - 39	35 080	39 586	33 372	31 618	31 584
40 - 49	24 203	27 729	21 792	20 278	19 916
50 - 59	9 274	11 094	8 022	7 492	7 129
60 - 64	1 619	2 133	1 478	1 296	1 165
65 +	1 432	2 056	1 332	1 047	1 002

Kaynak: Türkiye İstatistik Yıllığı ,2005,s:124.

Ankara, 2002, s.162

³³ Köknel Ö, İnsanı Anlamak, Altın Kitaplar, İstanbul, 1990, s.178

³⁴ Bal, a.g.k., s.30

³⁵ Türkiye İstatistik Yıllığı TUIK. 2005, s.124

2000–2004 yıllarında çocuklara isnat edilen suçlar cinsiyet bazında ele alındığında kız çocukların suça itilme oranının erkek çocukların yaklaşık onda biri kadar olduğu görülmektedir. Her geçen yıl kendisine suç isnat edilen çocuk sayısı arttıkça, kız çocuklarına isnat edilen suçların sayısında da doğru orantılı bir artışın yaşandığını ancak kızlar ve erkekler arasında önceki farkın değişmediği görülmektedir.

Tablo 4: 2000–2004 Yılları Arası Cinsiyetine Göre Suç İsnat Edilen Çocuklar

	2000		2001		2002		2003		2004
	SAYI	YÜZDE	SAYI	YÜZDE	SAYI	YÜZDE	SAYI	YÜZDE	SAYI
KIZ	2986	9,58	3776	9,96	4624	11,15	4682	10,89	5323
ERKEK	28190	90,42	34156	90,04	36838	88,85	38292	88,11	50078
Bilinmiyor									78
TOPLAM	31176	100	37912	100	41462	100	42974	100	55479

Kaynak : Suç İsnat Edilen Çocuklar Hakkında Rapor, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, 2006, s.13

Göç, ekonomik güçlükler, işsizlik, istihdam, konut sorunları ve yoksulluk gibi nedenlerle mala karşı işlenen suçlar ilk sıralarda yer almaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 1995–2004 yılları arasındaki verilerine göre işlenen suçlar arasında hırsızlık ve gasp ilk sıralarda yer almaktadır.³⁶

³⁶ http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=63 (10.02.2007)

Tablo 5: Suç Türüne Göre Islahevine Giren Hükümlü Çocuklar (1995 – 2004)

Suç türü -	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Toplam	671	691	630	706	584	428	358	457	329	334
Adam öldürmek	140	123	157	142	118	83	82	57	62	45
Hırsızlık	239	280	231	309	214	147	91	136	83	51
Irza geçmek	49	54	64	59	42	28	43	54	27	30
Fiili livata	53	70	60	50	23	31	19	34	22	27
Yaralama	19	14	16	15	10	7	6	6	5	7
Gasp	138	112	77	102	120	100	98	139	103	134
Diğer	33	38	25	29	57	32	19	31	27	40

Kaynak :http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=63 (10.02.2007)

Çocukların tutuklanma ve hüküm giyme süreçleri Çocuk Şube ve Bürolarına gelmekle başlamaktadır.³⁷

Tablo 6: Türkiye Geneline Çocuk Şube ve Bürolarına Çeşitli Nedenlerle Gelen Çocuklar (2003)

	YAŞ		TOPLAM
	0-10	11-18	
SOKAKTAYI YAŞ AYAN	545	3187	3732
EVDEN KAÇAN	251	4519	4770
KAYIP	279	1322	1601
BULUNTU	2053	3444	5497
TERK	263	298	561
SUÇ MAĞDURU	7554	16265	23819
SUÇ ŞÜPHEİ	2875	53861	56736
TOPLAM	13817	82287	96104

Kaynak : Bal H., Çocuk Suçluluğu, Fakülte Kitapevi, Isparta, 2004, s.35

³⁷ Bal, a.g.k., s.35.

Toplam 96104 çocuktan 337 çocuk yabancı uyrukludur. 96104 çocuktan 19359'u kız, 76745'i erkektir.³⁸

3 2 Eğitimden Uzaklaşma

Sokak çocukları, yaş ve akran grupları itibariyle okul çağı çocuklarından oluşmaktadır.³⁹ Ancak, okul çağına gelip, okula gidemeyen çocukların sayısı her geçen gün artmaktadır. Sokaklarda çalışan ve eğitim göremeyen çocuk sayısı % 30 olarak saptanmıştır. 2003 yılında 640 bin kız çocuğu okula gönderilmeyip eğitim hakkında yoksun bırakılmıştır.⁴⁰ Oysaki Anayasamızın 42. maddesinde; “Kimse, eğitim-öğretim hakkında yoksun bırakılamaz. İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır.” hükmü yer almaktadır.⁴¹

“Okul, çocuğun, örgütlü, kurumsal ve toplumsallaştırma tekniği yüksek yapıyla karşılaştığı ilk yerdir. Aileden kazanılan kimliğin pekiştirileceği, topluma uygun olma durumunun öğrenildiği ve çocuğun gelecek fikriyle tanıştığı yerdir. Örgütlü bir kurum olan okulda uyulması gereken kurallar vardır. Okul, toplumun ve yetişkinlerin çocuk üzerinde doğrudan etkisinin görüldüğü bir ortam oluşturur. Böylece, toplumsal değerlerin ve normların biçimlenmesine yani toplumsallaşmaya önemli ölçüde katkıda bulunur”.⁴²

“Türkiye’de çok sayıdaki çocuğun ailelerinin geçimine katkıda bulunmak amacıyla çok erken yaşlarda çalışmaya başladıkları bilinen bir gerçektir”⁴³

Ailelerin yoksulluğu nedeniyle çocuk emeğine ihtiyaç oldukça, okula devamının bir garantisi olmamakta ve okulda geçen süre para kazanmadan geçen süre anlamına gelmektedir.

Çocukları okul dışına iten nedenler arasında okullarca talep edilen ücret ya da zorunlu bağışlar, ders araçları, okul formaları, okulda beslenme ve okula geliş gidiş için gereken masraflar, işin maddi yönünü oluşturmaktadır. Sene kaybetmenin ve bunun

³⁸ Bal, a.g.k., s.35.

³⁹ Türkmen B., “Sokak Çocukları ve Eğitim”, Milli Eğitim Dergisi Sayı:135, 1997, s.42

⁴⁰ Diyarbakır 1. Çocuk Kurultayı, Yerel Gündem 21,Diyarbakır,2005, s.37

⁴¹ <http://bilecik.meb.gov.tr> (10.02.2006)

⁴² İstanbul Çocuk Kurultayı Projeler Kitabı, İstanbul Çocuk Vakfı Yayınları:3 İstanbul,2000, .27

⁴³ Şişman Y., Sokakta Çalışan Çocukların Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentileri: Sorunlar ve Çözüm Önerilerine Yönelik Eskişehir Örneği, Eskişehir, 2004, s.4

sonucu olarak daha küçük çocuklarla okumanın yarattığı sıkıntılar, öğretmenlerin çok miktarda ev ödevi vermeleri, çocukları kirli kıyafetleri ya da kirli görünüşleri nedeniyle dışlamaları ya da cezalandırmaları ile okullarda uygulanan aşırı disiplin ise okul dışına iten maddi olmayan sebepler arasında sayılabilir.⁴⁴

Okul dışında kalan ve yasal olmaması nedeniyle istatistiklere girmeyen zorunlu eğitim çağındaki pek çok çocuk enformel sektörde çalışmaktadır. Zorunlu eğitim çağında bulunan çocukların yasal önlemlere rağmen % 100 ü okulda değildir. BAŞTAYMAZ(1990) tarafından yapılan ve ülkemizde 7–19 yaş grubunda olup okul dışında kalan ve istihdam edilen çocuklar Tablo 7’de gösterilmektedir.⁴⁵ Bu tabloda görüldüğü gibi 12–14 yaş grubunun okullaşma oranlarına bakıldığında %56 dolayında gerçekleştiği gözlenmektedir. Ortaokula gidenler içinde sadece %11'i mesleki ve teknik ortaokullara gitmektedirler. Ayrıca bu düzeyde bir mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve tutumların kazandırılması da mümkün değildir. 12-14 yaş grubunda istihdam edilenlerin çağ nüfusuna oranı ise %22'dir.⁴⁶

Tablo 7: 7–19 Yaş Grupları Arasında Olup Eğitimden Uzak Kalan Çocuklar

Yaş Grubu	Çağ Nüfusu	Öğretim Kurumlarındaki Öğrenci Sayıları	Okullaşma Oranları %	Okul Dışı Kalanlar	Okul Dışı Kalanların Oranı %	İstihdam Edilenlerin Sayısı	İstihdam Edilme %
7-11 (İlkokul)	7,102,170	6,848,083	96	254,170	4	-	-
12-14 (Genel, Mesleki ve Teknik Ortaokul)	4,055,748	Toplam: 2,292,435 Genel : 2,008,537 Mes. ve Tek: 283,898	56	1,763,313	44	872,000	22
15-17 (Genel, Mesleki ve Tek. Lis)	3,832,431	Toplam: 1,329,281 Genel : 751,729 Mes. ve Tek: 577,552	35	2,503,150	65		
18-19	6,216,469	-	-	-	-	2,693,000	43
12-19	10,272,217	-	-	-	-	3,565,000	26

Kaynak: Senemoğlu N., Eğitim Sorunları, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yayın No:171, Ankara, 1997, s.25

⁴⁴ Polat, a.g.k.,s 10

⁴⁵ Senemoğlu N., Eğitim Sorunları, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yayın No:171, Ankara, 1997, s.25

⁴⁶ Senemoğlu, a.g.k., s.26

Bu bulgular da henüz daha eğitimini tamamlamamış ve mesleki bir beceri kazanmamış çocukların ucuz ve korunmasız işgücü olarak enformel sektörde ya da küçük ve orta ölçekli işletmelerde (KOBİ) kullanıldığının bir göstergesidir. 12-14 yaş grubunun yarıya yakın bir kısmının eğitim hakkından yoksun bırakılması, dörtte birinin de gelişimlerine uygun olmayan koşullarda istihdam edilmesi 21. yüzyıl Türkiye'sinin çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkmasını, hatta çağdaş uygarlık düzeyini yakalamasını engelleyici bir faktördür.⁴⁷

Yine Tablo 2.6 incelendiğinde 15–17 yaş grubunda okullaşma oranının %35 olduğu görülmektedir. Bu %35'lik grup içinde mesleki ve teknik liselere devam edenlerin oranı ise %43'tür. Diğer %57'lik grup genel liselere gitmektedir. 15-19 yaş grubunda istihdam edilenlerin çağ nüfusuna oranı ise %43,12-19 yaş grubunda istihdam edilenlerin toplam çağ nüfusuna oranı da %26' dır.⁴⁷

Bu veriler, çocukların yeterli mesleki eğitim hatta hiç mesleki eğitim almadan, daha da kötüsü temel eğitimlerini tamamlamadan çalışmaya zorlandıklarını göstermektedir. Yeterli temel ve mesleki eğitimi almaksızın çalışmak durumunda kalmaları da çocukların her türlü haktan yoksun ve her türlü istismara açık bir biçimde istihdam edilmelerine neden olmaktadır.⁴⁸

Yener Şişman'ın 2004 yılında çalışan çocuklarla ilgili yaptığı araştırmaya göre 6-17 yaş grubundaki çocuklara gelecekte ne yapıyor olmayı istedikleri sorulduğunda; okula devam eden çocuklarda, ilk sırayı %85,4'lük oranla okula devam edip eğitimini tamamlamak, ikinci sırayı %6,5 ile iyi bir işte çalışmak, üçüncü sırayı %4,1 ile kendi işinde çalışmak biçiminde cevaplamıştır. Okula devam etmeyen çocuklarda ise durum farklılık göstermemektedir. İlk sırayı %36,7 ile okula devam edip eğitimini tamamlamak, ikinci sırayı %24,1 ile iyi bir işte çalışmak, üçüncü sırayı ise %15,7 ile kendi işinde çalışmak biçiminde cevaplamıştır. Çocukların gelecekte ne yapıyor olmayı istedikleri cinsiyet ayrımında incelendiğinde; genel sıralama erkek çocuklarda, hem okula devam eden hem de okula devam etmeyen çocuklar için değişmemekte fakat kız çocuklarda farklı olarak üçüncü sıralamayı %11,3 ile hane halkının ekonomik

⁴⁷ Senemoğlu , a.g.k., s.27

⁴⁷ Senemoğlu , a.g.k., s.27

⁴⁸ Senemoğlu , a.g.k., s.27

faaliyetine yardımcı olmak almaktadır. Kız çocuklarında bu seçeneği %10,3 gibi yakın bir oran ile evlenmek seçeneği takip etmektedir. Evlenmek seçeneğinin, okula devam etmeyen ve çalışan kız çocuklarında %11,6, okula devam etmeyen ve çalışmayan kız çocuklarında ise %5,2 olduğu görülmektedir. Kız çocuklarda bu duruma karşın erkek çocuklarda üçüncü sıralamada % 27,3 gibi belirgin bir oranla gelecekte kendi işinde çalışmak yer almaktadır. (Tablo 8)⁴⁹

Tablo 8: 6–17 Yaş Grubundaki Çocukların Gelecek Beklentileri

Çocuğun Gelecekte Yapmak İsteddiği	Toplam	Okula Devam Eden			Okula Devam Etmeyen		
		Toplam	Çalışan	Çalışmayan	Toplam	Çalışanlar	Çalışmayan
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Okula devam edip, eğitimini tamamlamak	75,1	85,4	84,4	85,8	36,7	29,8	54,7
İyi bir iş için meslek kursuna katılmak	2,3	1,5	1,7	1,4	5,3	6,1	3,0
İyi bir işte çalışmak	10,2	6,5	7,8	5,9	24,1	26,8	17,0
Kendi işinde çalışmak	6,5	4,1	3,2	4,5	15,7	18,0	9,4
Hanehalkının ekonomik faaliyetine yardımcı olmak	2,9	1,4	1,4	1,4	8,7	10,5	3,8
Evlenmek	1,8	0,6	0,9	0,5	6,3	7,7	2,7
Diğer	1,2	0,6	0,6	0,5	3,4	1,1	9,3

Kaynak: Şişman Y., Sokakta Çalışan Çocukların Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentileri: Sorunlar ve Çözüm Önerilerine Yönelik Eskişehir Örneği, Eskişehir, 2004, s.15

Sokakta çocukların eğitim durumuna bakıldığında çoğunluğunun ilköğretim terk, nadiren de lise mezunu olduğu görülmektedir. Tablo 9’da çocukların %59,8’inin okulu ara sınıftan terk ettiği, %15,7’sinin eğitime hiç başlamadığı görülmektedir. Sokakta yaşamayı tercih etme ve eğitim arasındaki bu bağlantı, yapılacak çalışmalarda mutlaka göz önüne alınması gereken bir veri olarak karşımıza çıkmıştır.⁵⁰

⁴⁹ Şişman, a.g.k., s.14

⁵⁰ İstanbul Valiliği Sokakta Yaşayan Ve Çalıştırılan Çocukların Korunması Projesi, İstanbul, 2004, <http://www.istanbul.gov.tr> (10.02.2007)

Tablo 9: Sokakta Yaşayan Çocukların Eğitim Durumları

Kaynak: İstanbul Valiliği Sokakta Yaşayan Ve Çalıştırılan Çocukların Korunması Projesi, İstanbul, 2004.<http://www.istanbul.gov.tr> (10.02.2007)

BÖLÜM III

SOKAKTAKİ ÇOCUKLARININ KORUNMASI VE REHABİLİTASYONU

Sokak çocukları ve sokaktaki çocuklar ile ilgili sorunun küresel bir olgu haline gelmiş olması, Birleşmiş Milletler (BM), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), , UNICEF ve Avrupa Birliği (AB),Avrupa Konseyi gibi çeşitli ulus üstü kuruluşların gündemine girmesine neden olmuştur. Genelde çocuklar ve özelde de 'sokak çocukları' konusunda hükümetleri ve kamuoyunu bilgilendirmeye yönelik çalışmalar yapan bu kuruluşlar, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi gibi çocuk haklarına yönelik bazı kural ve yasal düzenlemeleri de oluşturmuşlardır. Bunun yanı sıra, ulusal ölçekli bazı çalışmalar da yapılmaktadır Dünya üzerinde sokak çocuğu sorunun yaşayan ülkeler bu sorunu yukarıda bahsi geçen uluslararası kuruluşlarla koordineli olarak ele almakta ve çözüm üretmeye çalışmaktadırlar.

1. TÜRKİYE’NİN TARAF OLDUĞU ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER

“Uluslar arası sözleşmelerin ilk koşulu uluslar arası hukukun bu alanda yetki tanıdığı kişiler arasında yapılmasıdır. Uluslar arası hukukun yetki tanıdığı kişilerin başında egemen devletler ve uluslar arası örgütler gelmektedir. Nitekim uluslar arası sözleşmelerin büyük bir kısmı Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi gibi uluslar arası örgütler bünyesinde oluşturulmuştur”.¹

¹ Avrupa Birliği sürecinde Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmeleri ve Türkiye, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No: 195.İstanbul,2006,s.7

1.1. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi

Birleşmiş Milletler (BM) Örgütü 20 Kasım 1989 tarihinde Çocuk Hakları Sözleşmesini kabul etmiştir. Bu sözleşme Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından da 1994 yılında onaylanmıştır. Çocuk hakları ile ilgili en asli düzenleme “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme”dir.²

Çocuk Hakları Sözleşmesi uluslararası planda mutabakata varılmış, üzerinde pazarlık yapılması mümkün olmayan standartlar ve yükümlülükleri içermektedir. Belge, nerede doğduklarına, kim olduklarına; cinsiyetlerine, dinlerine ya da sosyal kökenlerine bakılmaksızın bütün çocukların haklarını tanımlamaktadır. Ve yaşama hakkı; eksiksiz biçimde gelişme hakkı; zararlı etkilerden, istismar ve sömürüden korunma hakkı; aile, kültür ve sosyal yaşama eksiksiz katılma haklarını kapsamaktadır.³

Çocuk Hakları Sözleşmesi, on sekiz yaşın altında olanları çocuk olarak tanımlayarak başlamaktadır. Sözleşmede özetlenen haklar, nerede olurlarsa olsunlar bütün çocuklar için geçerlidir. Çocuklarla ilgili bütün konularda, çocuğun yüksek yararı gözetilecektir. Devletler, çocukların haklarına eksiksiz biçimde saygı gösterilmesini sağlayacak önlemleri almakla yükümlüdürler. Bu çerçevede ele alınan başlıca konular aşağıdadır:⁴

- Ana-babanın rolü ve sorumluluğu; bunun ihmal edildiği durumlarda ise devletin rolü ve sorumluluğu
- Bir isme ve vatandaşlığa sahip olma ve bunu koruma hakkı
- Yaşama ve gelişme hakkı
- Sağlık hizmetlerine erişim hakkı
- Eğitime erişim hakkı
- Sosyal güvenlik hizmetlerine erişim hakkı
- İnsana yakışır bir yaşam standardına erişim hakkı
- Eğlence, dinlenme ve kültürel etkinlikler için zamana sahip olma hakkı

² http://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23a.html (12.02.2006)

³ http://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23a.html (12.02.2006)

⁴ http://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23a.html (12.02.2006)

- İstismar ve ihmalden korunma hakkı
- Uyuşturucu bağımlılığından korunma hakkı
- Cinsel sömürüden korunma hakkı
- Ekonomik sömürüden korunma hakkı
- Satış, kaçırılma ve zorla alıkonulmadan korunma hakkı
- Diğer suiistimal biçimlerinden korunma hakkı; işkenceden korunma hakkı
- Özgürlükten yoksun bırakıcı uygulamalardan korunma hakkı
- Silahlı çatışmalardan dolayı ya da dolaysız korunma hakkı
- İfade özgürlüğü hakkı
- Düşünce özgürlüğü hakkı
- Din ve vicdan özgürlüğü hakkı
- Dernek kurma özgürlükleri hakkı
- Çocukların kendileriyle ilgili konularda görüşlerini dile getirme hakkı; gerekli bilgilere ulaşma hakkı
- Özel yaşamı saklı tutma hakkı
- Özel gereksinimleri olan çocukların hakları: çocuk mülteciler; özürlü çocuklar; azınlık ve yerli gruplara mensup olan çocuklar gibi
- Evlat edinme işlemlerinin belirli bir düzene bağlanmasını da kapsamak üzere aileleri olmayan çocukların hakları
- Rehabilitasyona özel bir önem verilmesi dâhil adil bir çocuk ceza adaleti sistemi uygulanması

1.1.1. Riyad İlkeleri (Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri)

1980 yılında suçun ve suçluluğun önlenmesi hususunda Venezüella ‘da Altıncı Kongre için toplayan Birleşmiş Milletler teşkilatı, çocuk suçluların ıslahı konusunda üye ülkeler için model oluşturulması amacıyla önerilerini , ortaya koymuş ve daha sonra Pekin’de yedinci ve Riyad’da ise sekizinci kongreleri gerçekleştirerek, 1985 ve 1988 yıllarında, çocuk suçluların yargılanması sürecinde uygulanması önerilen “Asgari Standart Kurallarını” (Beijing Kuralları) ve “Genç Suçluluğunun Önlenmesi Hakkında Yönlendirici İlkeler”i (Riyad İlkeleri) belirlemiştir.⁵

⁵ Altaylı M., <http://www.genbilim.com/content/view/1378/88> (12.03.2007)

“Çocuk suçluluğunun önlenmesi için ulusal, bölgesel ve uluslararası nitelikte yaklaşımlara ve stratejilere gerek duyulduğunu belirleyerek, her çocuğun, ücretsiz eğitim başta olmak üzere temel insan haklarına sahip olduğunu teyit ederek, yasalarla herhangi bir sorun yaşasınlar ya da yaşamasınlar, kendi başına bırakılan, ihmale uğrayan, istismar edilen, uyuşturucu kullanımına sürüklenen, marjinal koşullarda yaşayan ve genel olarak sosyal risklerle karşılaşan çok sayıda çocuk olduğunu bilerek. suçluluğun önlenmesi ve toplumun esenliği yönünde benimsenen ilerici politikaların sağladığı yararları dikkate alarak, 14 Aralık 1990 tarihinde Genel Kurulun kararıyla kabul edilmiştir. Yasal düzenlemeler ve Çocuk ceza adalet sisteminin yönetimi yapılması gerekenler şu şekilde belirlenmiştir ⁶:

- Hükümetler tüm gençlerin haklarını ve esenliklerini geliştirmeyi ve korumayı hedefleyen yasalar ve yönetmelikler kabul etmeli ve uygulamalıdır.
- Gençlerin kötü muamele ve istismara maruz kalmalarını ve suç işlemede kullanılmalarını yasaklayacak yasal düzenlemeleri kabul etmeli ve uygulamalıdır.
- Hiçbir çocuk ya da genç, evde, okulda ya da başka yerlerde sert ve aşağılayıcı ceza ve ıslah tedbirlerinin konusu olmamalıdır.
- Çocukların ve gençlerin her tür silaha ulaşmasını kısıtlamayı ve denetim altına almayı öngören yasal metinlerin kabul ve uygulamasının öngörülmesi gerekir.
- Gençlerin daha sonradan suça, lekeli ve ezik bir yaşama itilmelerini önlemek için bir yetişkin tarafından işlendiğinde suç niteliğinde kabul edilmeyen ya da ceza konusu olmayan fiiller bir genç tarafından işlenirse yaptırıma bağlanmamasını öngören yasal metinler kabul edilmelidir.
- Gençlerin statüsünün, haklarının ve yararlarının korunup korunmadığını denetleyecek bir aracı memuriyet ya da benzeri işlevlerle görevlendirilmiş bir organ oluşturulması öngörülmelidir.
- Atanmış olan aracı ya da başka bir organ aynı zamanda Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Yönlendirici Riyad İlkelerinin. Pekin Kuralları'nın uygulanmasını denetleyecektir. Aracı düzenli aralıklarla bu

⁶ Göç L., Çocuk Suçluluğu ve Polisin Yaklaşımı, Sütçü İmam Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2006, s.13

belgelerin uygulanma sürecinde elde edilen gelişmeler için, savaşını savunmakla görevli birimler kurulmalıdır.

- Görevli organların kadın-erkek tüm personeline yasa ve diğer yetkili organlarına uyma ve saygı anlayışını gençlerin özel gereksinimlerine yanıt vermeyi bilmeleri ve gençleri yargı sistemi dışına taşırabilmeyi hedefleyen olanak ve programları tanımaları ve olabildiğince kullanmaları için gerekli formasyon verilmelidir.
- Çocukları ve gençleri uyuşturucu kullanımı ve alış verişine karşı korumayı öngören yasal düzenlemelerin kesinlikle kabulü ve uygulanması gerekir

1.1.2. Pekin – Beijing Kuralları (Birleşmiş Milletler Çocuk Ceza Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkındaki Asgari Standart Kurallar)

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 29 Kasım 1985'te kabul edilmiştir. Gençlerin, insani gelişme sürecinin erken aşamalarında bulunmaları nedeniyle, fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişme açısından özel bakıma ve yardıma; barış, özgürlük, değer ve güvenlik koşullarında yasal korumaya gereksinimleri olduğunu kabul edilmiştir. Mevcut ulusal yasal düzenlemelerin, politikaların ve uygulamaların gözden geçirilmesi gerekebileceğini belirleyerek, mevcut sosyal, ekonomik, kültürel, siyasi ve hukuki koşullarda tamamen yerleştirilmesi güç de olsa en azından asgari sınırları belirleyecek bir sınırın belirlenmesi uygun görülmüştür.⁷

Suçlu çocuğun yakalanmasından itibaren ilk inceleme ve sorgulama, yargılama ve hüküm ile kurum dışı infaz yolları hakkında asgari standart kuralları belirlemiştir. Çocuk suçlulara ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ve diğer görüşler, milli ve sosyal köken, varlık, doğum yeri vs. hiçbir ayırım gözetmeksizin uygulanacak olan kuralların temel ilkeleri şunlardır :⁸

- Üye ülkeler, kendi temel çıkarları dairesinde, çocukların ve ailelerin daha iyiye yönlendirilmelerini sağlamalıdır.

⁷ Göç, a.g.k, s.14.

⁸ Göç, a.g.k, s.14.

- Üye ülkeler, çocukların doğru yoldan saptırılmaya müsait yaşlarda olmaları nedeniyle, bu dönemlerinde onlara toplum içinde yararlı bir yaşam sağlamak için çaba göstermeli ve suçtan ve kabahatlerden uzak bir yaşam için çocukların içinde buldukları koşulları iyileştirmelidirler.
- Çocukların refahını arttırmak amacı ile aile, gönüllüler ve öteki toplumsal gruplar yanında okullar ile diğer kurumlar da dahil olmak üzere her kaynağın harekete geçilerek elbirliği ile çalışmalarını sağlamak için gerekli özen gösterilmeli, böylece hukukun araya girmesi olabildiğince aza indirilmeli ve hukuka aykırı davranışta bulunan çocuklara etkili, hakkaniyetli ve insanca davranılması sağlanmalıdır.
- Gençliğin korunması ve toplumda barış düzenin sürdürülmesi amacı ile tüm çocuklara ayrıntılı bir sosyal adalet çerçevesi içinde uygulanacak adalet, her ülkenin ulusal kalkınma sürecinin bir parçası olarak görülmelidir.
- Bu kurallar bütününün her üye ülkede uygulama yöntemleri o ülkenin ekonomik, sosyal, kültürel koşullarına bağlıdır. Çocuk ceza adaleti hizmetleri, hizmetteki personelin çalışma yöntemleri, yaklaşımları ve bilgileri de dahil olmak üzere sistematik olarak geliştirilmelidir. Ayrıca doğrudan doğruya çocukların suçtan korunması konusunda görevlendirilen yahut görevleri gereği çocuk suçlularla sık sık temas etmek durumunda olan polis görevlilerinin özel olarak eğitilmesi gereklidir. Bu amaçlarda büyük kentlerde özel polis birimleri oluşturulmalıdır.
- Çocuk ceza adaletinin çocuklara uygulanması ile görevli tüm kanun adamlarının özel olarak eğitilmesine dikkat çekmektedir. Polisin çocuk suçlularla ilk temas noktası olduğu göz önüne alındığında, bilgili olması ve iyi davranışta bulunması büyük önem arz etmektedir.
- Kentleşme ile suç arasındaki ilişkilerin karmaşık bir nitelik taşıdığı açıkken, çocuk suçlarındaki artışla kentlerin özellikle hızlı ve plansız biçimde daha da büyümesi arasında ilişki kurulmuştur. Dolayısıyla, alanlarında uzmanlaşmış polis birimlerinin varlığı, yalnızca bu belgede yer alan belirli ilkelerin uygulanması açısından değil, ayrıca daha genel olarak çocuk suçlarının önlenmesi, denetlenmesi ve çocuk suçlulara yönelik muamele açısından da vazgeçilmez olmaktadır.

1.1.3. Havana Kuralları (Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları)

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 14 Aralık 1990 tarihinde kabul edilmiştir. Gözaltında veya tutuklu bulunan çocuklarla ilgili olarak taraf devletlerin uyacağı kurallar belirlenmiştir.

Havana Kurallarına göre gözaltında olan veya muhakeme devam ederken tutuklu bulunan (yargılanmamış) çocuklar masum sayılır ve buna göre muamele görürler. Çocukları tutuklamaktan mümkün olduğu kadar kaçınılır ve istisnai hâllerle sınırlı olarak tutuklama kararı verilir. Bu suretle alternatif tedbirlerin uygulanması için her türlü çaba gösterilir. Her nasılsa tutuklama kararı verilmiş ise, soruşturma organları ve çocuk mahkemeleri, tutma süresini mümkün olan en kısa süreye indirmek için, bu işlemlerin süratle yapılmasına öncelik verirler. Tutuklu çocuklar, hükümlü çocuklardan ayrı yerlerde tutulur. Havana Kuralları özgürlüklerinden yoksun bırakılacak olan çocukların tutulacakları yere giriş, sınıflandırma ve yerleştirme, fiziksel çevre ve kalma yerleri, eğitim, mesleki öğrenim ve çalışma, eğlenme, din, sağlık bakımı, hastalığın, kazanın ve ölümün bildirilmesi, dış dünya ile ilişkiler, fiziksel kısıtlamanın ve zor kullanmanın sınırları, disiplin usulleri, toplum içine dönüş konularını içermektedir.⁹

1.2. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Sözleşmesi

Türkiye Uluslararası Çalışma Örgütüne (ILO) 1932 yılında üye olmuştur. Türkiye üyelik tarihinden günümüze 39 ILO sözleşmesini onaylamış ve bu sözleşmelerle kabul edilen kıstaslar kolaylıkla kendi mevzuatlarında yer bulmuştur. Türkiye tarafından kabul edilmiş olan çocuk işgücünü ilgilendiren ILO sözleşmeleri şunlardır:¹⁰

⁹ Göç, a.g.k., s.15

¹⁰ Türkiye Çocuk İşçiliği Çare Birlikte Bilgilendirme Materyali, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü Çalışan Çocuklar Bölümü, Ankara, 2005, s.30

- Trimci ve Ateşçi Sıfatıyla Gemilerde İşe Alınacaklarda Asgari Yaşın Tespitine Dair 15 Nolu Sözleşme
- Deniz İşlerinde Çalıştırılacak Çocukların Asgari Yaş Haddinin Tespiti Hakkında 58 Nolu Sözleşme
- Sanayi İşyerlerine Alınacak Çocukların Asgari Yaş Sınırını Belirleyen 59 Numaralı Sözleşme
- Çocukların ve Gençlerin İşe Elverişlilikleri Yönünden Sağlık Muayenesine Tabi Tutulmaları Hakkındaki 77 Numaralı Sözleşme
- Yeraltı Madenlerinde İşe Alınmada Asgari Yaş Hakkındaki 123 Numaralı Sözleşme
- İstihdama Kabulde Asgari Yaşa İlişkin 138 Numaralı Sözleşme

Asgari Çalıştırma Yaşına İlişkin 146 Numaralı Tavsiye Kararı ILO'nun 1973 tarihli Asgari Yaş Sözleşmesi, çocuk işçiliğinin etkili biçimde ortadan kaldırılmasını öngörmektedir. Bu sözleşme, 1999 tarihinde kabul edilen 182 sayılı Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Önlenmesi Sözleşmesi ile daha da pekiştirilmiştir. Bu sözleşme, çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinin hemen sona erdirilmesine yönelik ivedi önlemlerin alınmasını öngörmektedir. “En kötü biçimler” kölelik ve zorla çalıştırmadan çocukların yasa dışı işlerde kullanılmalarına, çocukların sağlığı, güvenliği ve ahlakı açısından zararlı işlere dek geniş bir alana yayılmaktadır.¹¹

Bu Sözleşmenin amaçları bakımından “en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliği ifadesi”;

- Çocukların alım-satımı ve ticareti, borç karşılığı veya bağımlı olarak çalıştırılması ve askeri çatışmalarda çocukların zorla ya da zorunlu tutularak kullanılmasını da içerecek şekilde zorla ya da mecburi çalıştırılmaları gibi kölelik ve kölelik benzeri uygulamaların tüm biçimlerini
- Çocuğun fahişelikte, pornografik yayınların üretiminde veya pornografik gösterilerde kullanılmasını, bunlar için tedarikini ya da sunumunu

¹¹ Türkiye Çocuk İşçiliği Çare Birlikte Bilgilendirme Materyali, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü Çalışan Çocuklar Bölümü, Ankara, 2005, s.30

- Çocuğun özellikle ilgili uluslar arası anlaşmalarda belirtilen uyuşturucu maddelerin üretimi ve ticareti gibi yasal olmayan faaliyetlerde kullanılmasını, bunlar için tedarikini ya da sunumunu
- Doğası veya gerçekleştirildiği koşullar itibariyle çocukların sağlık, güvenlik veya ahlaki gelişimleri açısından zararlı olan işleri

kapsar. Türkiye 25.1.2001 tarihli ve 4623 sayılı kanunla bu sözleşmeyi kabul etmiştir. ¹²

1.3. Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi

Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi 25 Ocak 1996'da Strazburg'da imzaya açılmıştır. Bu sözleşmede, çocukların birey ve insan olarak haklarının korunması için, adli bir makam önünde kendilerini ilgilendiren davalarda usule ilişkin bazı haklar tanınması, bu hakların bizzat kendilerini veya diğer şahıslar ya da kurumlar aracılığıyla kullanılmasının kolaylaştırılması konularında hükümler yer almaktadır. Türkiye, bu Sözleşmeyi 9 Haziran 1999'da imzalamış, 12 Mart 2002'de ise Bakanlar Kurulu onaylamıştır. ¹³

Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol 8 Eylül 2000 tarihinde New York'ta imzalanan protokole göre taraf olan devletler çocuk satışı, çocuk fahişeliğini ve çocuk pornografisini yasaklamayı kabul etmektedir. Protokol Türkiye tarafından 28 Mayıs 2002 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından onaylanmıştır. ¹⁴

1.4 Avrupa Konseyi

Avrupa Konseyi'nin oluşturulması fikri, İkinci Dünya Savaşı'ndan maddi ve manevi büyük kayıplarla çıkan Avrupa'da bir daha aynı trajedilerin yaşanmamasını sağlamak amacıyla ortaya atılmıştır. Avrupa'da gerginliğin ve çatışmanın gereğini güven ve işbirliğinin alması hedeflenmiştir. Bu ortamda, 5 Mayıs 1949'da 10 Avrupa

¹² Balo, a.g.k, s.539-540

¹³ Kuklin, a.g.k, s.199

¹⁴ Kuklin, a.g.k., s.200

ülkesi, Belçika, Danimarka, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İsveç, İtalya, Lüksemburg ve Norveç Avrupa Konseyi'ni kuran anlaşmayı imzalamışlardır. Kuruluşunu izleyen yıl Türkiye ve Yunanistan Avrupa Konseyi'ne kurucu üye sıfatıyla katılmışlardır.¹⁵

“Bu komite, çocuk suçluluğuna özel bir önem vermiştir. 1960'da savaş sonrası Avrupa'da çocuk suçluluğu; 1963'de çocuk suçluluğunu önlemek için etkili programlar; 1967'de basın ve gençliğin korunması, 1968'de sinema ve gençliğin korunması; 1972'de Değilimler; 1979'da toplumsal değişim ve çocuk suçluluğu; 1982'de değişen toplumda toplumsallaşma kurumlarının rolünü içeren çocuk suçluluğunun önlenmesi konulu raporlar seçilmiş komiteler ve uzman gruplar tarafından hazırlanmış ve Avrupa Konseyi tarafından yayınlanmıştır.. Avrupa Konseyinin 1987 tarihli 20 No.lu Tavsiye Kararı "Çocuk Suçluluğuna Karşı Sosyal Tepki" ve 1988 tarihli 6 No.lu Tavsiye Kararı "Göçmen Ailelerden Gelen Gençlerin Suçlu Davranışlarına Karşı Sosyal Tepki" kararları da üye ülkelere çeşitli önerilerde bulunmaktadır. Bu belgelerde, çocuk suçluluğunun önlenmesi, çocuğun toplumsallaşmasını teşvik edecek geniş bir politikanın oluşturulması, çocuğun yargılama sistemine olabildiğince girmesinin önlenmesi, çocuğun bu sistem içinde hakları, çocukla ilgili her aşamadaki, görevlinin özel olarak eğitilmesi, çocuğun olabildiğince doğal ortamında tutulması, onların eğitim ve meslek edinmelerini sağlayan tedbir ve cezalar verme hususları ele alınmaktadır”.¹⁶

2. SOSYAL BİR SORUN ALANI OLARAK KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUKLAR ve YETİŞTİRME YURTLARI

Kentleşmenin beraberinde getirdiği en önemli sorunlardan biri olan sokak çocukları ve sokaktaki çocuklar günümüzde ki en önemli sorunlardan birisidir. Ailenin, geleneksel aile yapısından çekirdek aileye dönüşmesi süreciyle geçiş toplumunun değişme sorunları paralel olarak gelişmektedir. Teknolojik gelişimin, kırsal alanda tarımsal üretimin yerini alması, topraktan geçimini sağlayan ailelerin giderek yoksullaşması kırsal alandan, kentlere göç olgusunu yaratmaktadır. Değişme süreci içindeki aile, ekonomik yönden korunma gereksinimi içindedir. Korunmaya muhtaç

¹⁵ http://www.tbmm.gov.tr/ul_kom/akpm/orta/main_genel.html (01.03.2007)

¹⁶ Sevük a.g.k., s.73

olma sorunu, yalnızca ailenin yoksulluğu ile ilgili olmayıp, ailenin diğer toplumsal nitelikleriyle de yakından ilgilidir. Ailenin demografik nitelikleri, anne ve babanın medeni durumları ile hayatta olup olmamaları, aile yapısı içinde anne ve babanın çocuğa yönelik olumsuz tutumları, anne babanın suç işlemiş olmaları, muhtaçlık sorununun oluşumunda etkilidir.¹⁷

Korunmaya muhtaçlık sorunu, ekonomik ve toplumsal yönden çözümlene çabası, kentsel alanda yeni örgütlenmeleri beraberinde getirmiştir. Bu anlamda yetiştirme yurtları çocukların ve gençlerin koruma kapsamına alındığı, ailenin toplumsal işlevini yüklenen toplumsal kurumlar olarak hizmet vermektedirler. Sokak çocukları için getirilen kurumsal çözüm, bir nevi yaşanacak yer, okul yetimhane ya da ıslahevidir. Unicef'in sokak çocukları ve çalışan çocuklar için bir rehber adlı bildirisine göre bir kurum ne kadar hayırsever olursa olsun, ideal çözüm değildir. Çocuklar, bu tür kurumlarda, büyüdüklerinde ihtiyaç duyacakları, geniş bir yelpazedeki toplumsal ve duygusal becerileri öğrenmekte başarısız olmaktadır. Çünkü bu tip kurumlarda kendilerine birey gibi davranılması olanaksızdır ve kendi insani potansiyellerini tam olarak geliştirebilmeleri çok zordur.¹⁸

CILGA tarafından 1989'da Ankara'daki 50.Yıl Erkek Yetiştirme Yurdu ve Gazi Kız Yetiştirme Yurdu'nu temel alan çalışmasında yurttan kalan gençlerin bu konudaki eğilimlerini saptamak için, kendilerinden ailesi yanında kalan gençlerle durumlarını karşılaştırmaları istenmiştir. Yurttaki gençlerin, toplumsal koruma kapsamındaki durumlarını nasıl algıladıkları saptanmaya çalışılmıştır (Tablo 10).

¹⁷ Cılga İ., Korunmaya Muhtaç Gençlerin Sorunları ve Yetiştirme Yurtları, T.C.Başbakanlık Gençlik ve Spor Müdürlüğü Gençlik Hizmetleri Daire Başkanlığı, Ankara, 1989, s.8-11

¹⁸ Ennew, a.g.k., s.94

Tablo 10: Yetiştirme Yurdundaki Gençlerin Kendi Durumlarını Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirmeleri

	Ailedeki Gençler		Yurttaki Gençler		TOPLAM	
	n	%	n	%	N	%
Kendisini güvensiz, diğerlerini güvenli görenler	18	7.50	25	16.23	43	10.91
Kendisini ve diğerlerini güvenli görenler	108	45.00	39	25.32	147	37.31
Kendisini güvenli durumda görenler	61	25.41	25	16.23	86	21.82
Kendisini ve diğerlerini de güvensiz görenler	13	5.41	11	7.14	24	6.09
Bilmeyenler	36	15.00	52	33.76	88	22.33
Yanıt vermeyenler	4	1.66	2	1.29	6	1.52
TOPLAM	240	100.	154	100.	394	100.

Kaynak: Cılga İ., Korunmaya Muhtaç Gençlerin Sorunları ve Yetiştirme Yurtları, T.C.Başbakanlık Gençlik ve Spor Müdürlüğü Gençlik Hizmetleri Daire Başkanlığı, Ankara, 1989, s 120

Bu doğrultudaki saptamayı geniş bir çerçeveye yayabilmek için, yurttaki gençlerden ayrıca, kendi durumlarını şu an kimsesiz ve korumasız durumda olanlara göre de karşılaştırmaları istenmiştir.¹⁹

Yurttaki kalan gençlerin belirtilen iki ayrı düzeydeki değerlendirmeleri şu sonuçları içermektedir. Yurttaki gençlerin, ailesi yanında kalan gençlere göre kendi durumlarını değerlendirmeleri incelenirken, ailesi yanındaki gençlerin yurttaki gençlere göre kendi durumlarını değerlendirmelerine de yer verilmiştir. Bu konuda derlenen ve (Tablo 3,1)'de belirtilen verilere ilişkin istatistiksel değerlendirmeler, gençlerin kendi durumlarını karşılaştırmalı olarak değerlendirmelerinde önemli farklılıklar olduğunu göstermektedir.²⁰

Yurttaki kalan gençler arasında böyle bir değerlendirmeyi yapacak bilgiye sahip olmadığını belirtenler en ön sırayı almaktadır. Bu eğilim, ailesi yanındaki gençlerde oldukça düşük oranda kalmaktadır. Yurttaki kalan gençler arasında önemli bir grubun

¹⁹ Cılga, a.g.k.,s.120

²⁰ Cılga, a.g.k.,s.120

kendi durumunu algılamada ve karşılaştırmada gerekli bilgiye, bilince sahip olmadıkları gözlenmektedir. Bunun yanında, yurttaki gençlerin bir grubu (% 25.32), kendi durumları ile ailesi yanındaki gençlerin durumları arasında bir fark görmediklerini/güvenli bir durumda olduklarını belirtmişlerdir. Fakat aynı eğilimi paylaşan ailesi yanındaki gençlerin daha yüksek oranda oldukları (% 45) görülmektedir. Ailesi yanındaki gençler arasında kendilerini ve yurttakileri güvenli bir durumda görme eğilimi yüksektir. Bu gençlerce, aile ve yurt aynı güvenli ortamı yaratacak nitelikte değerlendirilmektedir. Fakat yurttaki gençler arasında bu eğilim, görece olarak düşük bir yığılmayı içermektedir. Yurttaki gençler arasında aile ve yurt ortamının farklı konumları yarattıkları konusundaki değerlendirmeleri önem kazanmaktadır²¹

Bu farklılaşma; yurttaki gençler arasında iki düzeyde algılanmaktadır. Yurttan kalan bir grup gencin kendi durumunu daha güvenli gördükleri (% 16.23) anlaşılmaktadır. Buna karşılık, kendi durumlarını güvensiz olarak görenlerin de benzer oranda oldukları gözlenmektedir. Ailesi yanındaki gençler arasında ise, kendi durumunu güvensiz olarak görenler (% 7.50) çok düşük oradadır. Bu gençler arasında kendi durumunu güvenli görme eğilimi içinde olanlar (% 25.41) daha yoğundur. Gençler arasında, kendisini ve diğer grubu da güvensiz olarak değerlendirme eğilimi önemsiz kalmaktadır.²²

Gençlerin kendi durumlarına ilişkin değerlendirmeleri; ailesi yanındaki gençlerin kendilerini daha güvenli bir konumda gördüklerini ortaya çıkarmaktadır. Yurttaki gençler arasında ise, kendi konumunu güvenli görenlerin yanında, belirli bir bilgidен yoksun olanların ve güvensiz durumda olduklarını belirtenlerin de önemli bir grup oluşturdukları gözlenmektedir.²³

²¹ Cılga, a.g.k.,s.121

²² Cılga, a.g.k.,s.121

²³ Cılga, a.g.k.,s.121

3. SOKAKTA YAŞAYAN VEYA ÇALIŞAN ÇOCUKLARLA İLGİLİ POLİTİKALAR VE RESMİ KURULUŞLAR

Sokak tabiri ile insanların yoğun olduğu caddeler, bulvarlar, kavşaklar, pazaryerleri parklar, bahçeler, cami, hastane, market, otel, sinema, tiyatro salonlarının önleri alış-veriş merkezleri v.b. ortamlar anlatılmaktadır. Toplumun diğer bireylerinin sosyal yaşam alanları olan mekânlar aynı zamanda çocukların işyerleri, çalışma alanlarıdır. Bu alanlarda toplumun her kesiminden insanlar, iyi veya kötü niyetli kişiler; suça yönelen organize suç gruplarına karşı çocuklar korumasız bir şekilde bulunmaktadır. Bu çocuklar risk altında ya da güç şartlardaki çocuklar olarak da tanımlanmaktadır.²⁴

“Türkiye’de Sokak çocukları ve sokaktaki çocuklar ile ilgili uygulamalar mevzuat gereği temel olarak Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bağlı Çocukları Koruma Şubesi’nin sorumluluğunda bulunmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İş ve İşçi Bulma Kurumu, gibi devlet kurum ve kuruluşları ile belediyeler ve gönüllü kuruluşlar da önemli rollere sahiptirler”.²⁵

1983 yılında 2828 no’lu yasayla oluşturulan Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu “korunmaya muhtaç çocuklar” için hizmet üreten tek kamu kuruluşudur.” SHÇEK iller düzeyinde, Sosyal Hizmetler il müdürlükleri aracılığıyla temsil edilmektedir.²⁶ SHÇEK yasasının, Korunmaya Muhtaç Çocukları tanımladığı 4. Maddesinde, "Her türlü sosyal ve psikolojik tehlikelere açık olan çocuklar" ifadesi ile güç şartlar içindeki çocukları korumaya muhtaç çocuklar kapsamına almıştır”.²⁷

Ülkemizde özellikle son yıllarda sokakta çalışan veya sokakta yaşayan çocukların sayısındaki ciddi artış Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun “Çocuk ve Gençlik Merkezleri” adı altında yeni örgütlenmeler oluşturmasına neden olmuştur. Bu çalışmalar içerisinde kurum özellikle 1997 yılından bu yana, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerle de iş birliği yaparak hızla yeni yatılı ve gündüzlü çocuk ve gençlik merkezlerini hizmete açmaktadır. İzmir’de 2, Ankara’da 3, İçel,

²⁴ http://www.shcek.gov.tr/Kurumsal_Bilgi/Tarihce/Tarihsel_Gelisim.asp (15.02.2007)

²⁵ Friedrich Ebert Vakfı, Ekonomi Formu a.g.e. s.10

²⁶ http://www.shcek.gov.tr/Kurumsal_Bilgi/Tarihce/Tarihsel_Gelisim.asp (15.02.2007)

²⁷ Bilgin a.g.k. s.439

Antalya’da, Diyarbakır, Çorum, Ordu, Bursa’da 2 Adana ve Şanlıurfa’da 1, İstanbul’da 8 tane (Tablo 11)²⁸ olmak üzere SHCEK bünyesinde toplam 27 tane Çocuk ve Gençlik Merkezi bulunmaktadır.²⁹

Tablo 11: İstanbul’daki Çocuk ve Gençlik Merkezleri

KURULUŞUN ADI	KAPASİTE	
	SOKAKTA YAŞAYAN	SOKAKTA ÇALIŞTIRILAN
1- Ayvansaray Çocuk ve Gençlik Merkezi	20	20
2- Küçükbakkalköy Çocuk ve Gençlik Merkezi	18	0
3- Yeldeğirmeni Çocuk ve Gençlik Merkezi	40	0
4- Florya Çocuk ve Gençlik Merkezi	30	0
5- Beyoğlu 75. Yıl Çocuk ve Gençlik Merkezi	40	200
6- Ağaçalı Çocuk ve Gençlik Merkezi	40	40
7- Taksim Çocuk ve Gençlik Merkezi	15	0
8- 80 Yıl Çocuk ve Gençlik Merkezi	30	0
TOPLAM	233	260

Kaynak : <http://www.istanbul.gov.tr/?pid=164> (10.02.2007)

Yukarıda sayılan merkezlerden Ağaçalı, Ayvansaray, Florya Çocuk ve Gençlik Merkezlerinin yapım ve tefrişi Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı’na, Beyoğlu 75.yıl Çocuk ve Gençlik Merkezinin yapımı Rotary 2420. Bölge Klüpleri’nce donanımı Sosyal Yardımlaşma Vakfı ve İstanbul Çocukları Vakfı’na Yeldeğirmeni Çocuk ve Gençlik Merkezi SHCEK Genel Müdürlüğü’ne ait Küçükbakkalköy Çocuk ve Gençlik Merkezi binası Kadıköy Belediyesine ait, Taksim Çocuk ve Gençlik Merkezi büyük onarımı ile Bahçelievler 80.yıl Çocuk ve Gençlik Merkezi binasının yapımı İstanbul Çocukları Vakfı’na gerçekleştirilmiştir. Bu kuruluşların ayrıca her türlü onarım ve donanım ihtiyaçları çok büyük ölçüde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı’na karşılanmaktadır.³⁰

Çocuk ve Gençlik Merkezlerinde sokakta yaşayan/çalışan çocuklar ve ailelerine rehberlik, eğitim ve rehabilitasyon hizmetleri verilmektedir. Merkezler aracılığı ile sokakta yaşayan ve çalışan çocuklar okula başlatılmakta, iş ve meslek edindirme

²⁸ <http://www.istanbul.gov.tr/?pid=164> (10.02.2007)

²⁹ Polat, a.g.k.,s.58

³⁰ [https://www.istanbul.gov.tr/%5CPortals%5CProjects%5CSokakCocuklari%5CDocs%](https://www.istanbul.gov.tr/%5CPortals%5CProjects%5CSokakCocuklari%5CDocs%5C)
(10.02.2007)

programlarına alınmaktadır. Bu koruma merkezlerine ulaşan çocuklar hakkında kayıtların ortak bir veri havuzunda tutulması, sokakta yaşayan ve/veya çalışan çocukların takibi ve korunması amacıyla İstanbul Valiliği Bilgi İşlem Merkezi'nce Çocuk Bilgi Bankası (ÇBB) Projesi hayata geçirilmiştir.³¹

Çocuk Bilgi Bankası'nda sokakta yaşayan çocuklardan İstanbul genelindeki Çocuk Koruma Merkezlerine ulaşan veya ulaştırılan çocukların kimlik bilgileri, sokakta bulunma nedenleri, madde bağımlılık durumları ve çocuklarla ilgili koruma merkezinde yapılan işlemler tutulmaktadır. Bu durum hem sağlıklı ve güncel bilgi tutulabilmesini, kurumun geçmiş kayıtlarına hızlı bir şekilde ulaşmasını, raporlar ve istatistikler oluşturabilmesini hem de İstanbul'da sokakta yaşayan çocuklar konusunda doğru ve hızlı kararlar alınarak uygulanabilmesini sağlamaktadır.³²

“1997 yılı temmuz ayında Yeldeğirmeni Projesi olarak geçen bir proje ile sokak çocuklarına yönelik önemli bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın temel prensibi açık kapı modeli ile çocukların kendi rızası ile buraya gelmeleri ve rehabilite edilmeleridir.. Bu proje 3 aşamalı planlanmış Küçükbakkalköy'de ilk adım evi, ikinci istasyon olarak Yeldeğirmeni ,üçüncü aşamada Vakıfbank'ın ilköğretim okulu oluşmuştur. Proje devlet ile sivil toplum kuruluşlarının işbirliğinde planlanmış bir çalışma olarak düzenlenmiş ve bu bir protokol ile karara bağlanmıştır. Kadıköy Belediyesi ile yerel yönetiminde içine alındığı bu projenin uygulama kısmında SHÇEK çalışanları görev almıştır. Sokak Çocukları Rehabilitasyon Derneği de bu çalışmanın içinden çıkmış bir dernektir. Şu anda Yeldeğirmeni projesine en önemli destek buradan gelmektedir”.³³

İstanbul'da ki Gençlik Merkezlerinin yanı sıra sokak çocuklarına barınma, yiyecek, giyecek türünde ihtiyaçlarını karşılamayı üslenen ve bunun yanı sıra çocukların toplum hayatına tekrar kazanılması için meslek eğitimi sağlayan İstanbul Büyükşehir Belediyesine bağlı İSMEM (İstanbul Sokak Çocuklarına Meslek Edindirme Merkezi), bu anlamda önemli çalışmalar yapmaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sağlık

³¹ Karatay, a.g.k.,s.468

³² <http://www.istanbul.gov.tr/?pid=164> (10.02.2007)

³³ Polat, a.g.k.,s.120-121

Daire Başkanlığı, Sağlık ve Hıfzıssıhha Müdürlüğü bünyesinde faaliyet gösteren İSMEM Temmuz 2006 tarihinden itibaren mekansal yakınlık ve işleyişinin benzeşmesi sebebiyle Kayışdağı Darülaceze Müdürlüğü'ne bağlanmış ve ismi İstanbul Gençlik Rehabilitasyon ve Meslek Edindirme Merkezi olarak değiştirilmiştir.³⁴

Bu merkezde yapılan çalışmalar şekil ile anlatılmıştır.³⁵;

- Öğrencilerin kabiliyetlerine uygun mesleki eğitimi vermek
- Kurum içinde Milli Eğitim Bakanlığı müfredatına uygun olarak yapılan eğitim programı ile öğrencilerin (İlköğretim veya lise diplomalarını almaları için) yarım bıraktıkları eğitim düzeylerinden eğitimlerine devam etmelerini sağlamak
- Öğrencilerin sokak kültüründen tamamıyla uzaklaşmalarını sağlamak için iyileştirme çalışmaları yapmak
- Genç-aile arasında olumlu bir ilişki kurulmasını sağlayarak öğrencinin iyileştirme ve eğitim çalışmalarında ailenin manevi desteğini almak
- Sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerle öğrencilerin sosyalleşmesini sağlamak
- Milli kültür ve ailevi terbiye kazandırmak
- Ahlaki ve sosyal değerler aşılacak
- Sokakta yaşayan, sokakta yaşama riski altında bulunan ve/veya çalıştırılan, her yaş ve cinsiyetteki çocuk ve gençlere eğitim, meslek edinme ve iş bulma olanağı sunarak onların, yaşadığı topluma katkısı olan üretici bireyler haline gelmelerine yardımcı olmak

İstanbul'da, sokak çocukları probleminin çözümüne yönelik çalışma yapan resmi kuruluşlardan diğeri ise İstanbul Valiliğidir. “Sokakta Yaşayan veya Çalıştırılan Çocukların Korunması Suretiyle Kamu Esenliğinin Sağlanması ile ilgili 2000/1 Sayılı Güvenlik Kararı” 19 Ağustos 2000 tarih ve 24145 Sayılı Resmi Gazete de yayınlanarak yürürlüğe girmiş, bu Güvenlik Kararı doğrultusunda, İstanbul Valiliğince “Sokakta

³⁴ Polat, a.g.k.,s.120-121

³⁵ Tavukçu, a.g.k., s.30

Yaşayan veya Çalıştırılan Çocukların Korunması Projesi” adı altında uygulanmaya başlanmıştır., Projenin amaçları doğrultusunda, uygulama sonucu ulaşılmak istenen hedefler; sokakta çalıştırılan, yaşamak zorunda bırakılan çocuğun bu ortamdan kurtulmasına yardımcı olunarak sağlıklı bir yaşam ortamının yaratılmasıdır. Bu doğrultuda ³⁶;

- Çocuğunu sokakta çalıştıran ebeveynlerin, bu durumun çocuklarının psiko-sosyal ve eğitsel gelişimi açısından büyük riskler taşıdığını öğrenmelerini sağlamak ve 18 yaş altı çocukların sokakta çalıştırılmasının aile üyeleri açısından cezai müeyyide içeren hukuksal bir durum olduğunu öğrenmelerinin sağlanması
- Toplum üyelerinin, sokakta çalıştırılan çocuklardan alış veriş yapılması yoluyla çocuğun ekonomik bir sömürü aracı olarak kullanılmasına istemeyerek de olsa katkıda bulduklarını öğrenmeleri ve durumun kendileri açısından cezai müeyyide içeren hukuksal bir yaptırımın olduğunun bilinmesinin sağlanması
- Sokakta yaşamak zorunda kalan çocukların, sağlık sorunlarını gidererek, yetenekleri ölçüsünde eğitilebilecekleri rehabilitasyon merkezlerinde barınmalarının sağlanması
- Sokakta çalıştırılan ve yaşamak zorunda kalan çocukların sayısal boyutu hakkında reel bir bilgi edinilmesinin sağlanması

hedeflenen unsurlar olarak belirlenmiştir uygulama esasları bir “Uygulama Planı ve Talimatı” ile düzenlemiş, proje uygulama sürecinde tespit edilen ihtiyaçlar ve İçişleri Bakanlığı’nın Emirleri doğrultusunda geliştirilen “İstanbul İlinde Ticari Cinsel Sömürüye Maruz Kalan Kız Çocuklarının Korunması Projesi” yürürlüğe konularak sorunla mücadele alanı genişletilmiştir.³⁷

Çocuk işçilere yönelik çalışma yapan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışan Çocuklar Dairesi IPEC kapsamında yalnız sanayide ve ticarete çalışan çocuklar değil, tarımda çalışan çocuklar, sokakta çalışan çocuklar, ev hizmetlerinde çalışan

³⁶ <http://www.istanbul.gov.tr/?pid=164> (10.02.2007)

³⁷ http://www.calisma.gov.tr/calisan_cocuklar/ccocblm.htm (20.02.2007)

çocuklar ve bunun dışında yasadışı sektörlerde çalıştırılan çocuklarla ilgili çalışmalar yapmaktadır.³⁸

4. SUÇLU ÇOCUKLARI KORUMAK VE YARGILAMAKLA GÖREVLİ ORGANLAR

4.1 Polis Çocuk Büroları

Demokratik ülkelerde polisin en önemli iki görevinden ilkinin suç işlenmesini önlemek olduğu düşünülmektedir.³⁹ Çünkü uzmanlar arasında egemen olan görüşe göre, bir genci ‘yoldan çıkmış’, ‘suçlu’ ya da ‘suç işleme eğiliminde’ olarak nitelemek, birçok durumda, bu tür istenmeyen davranışların sistematik biçimde gelişmesine yardımcı olmaktadır. (Riyad İlkeleri)⁴⁰

“Polisin en önemli görevlerinden ikincisi ise, suç faillerine suçun kapsamı ne olursa olsun insani nitelikte sosyal yardımda bulunmaktır”.⁴¹ Suç soruşturması aşamalarında çocuk, polis, savcı, avukat ve yargıçlarla karşılaşmaktadır. Bu karşılaşmaların olabildiğince kolay geçmesi ve çocuğun duygusal olarak yaralanmaması için bu alanlarda çalışan kişilerin konuyla ilgili duyarlılık sahibi olmaları gerekmektedir. Polisin toplumsal rolünün genişletilmesi gerektiği perspektifinden yola çıkılarak son zamanlarda çocuk suçlarına yönelik teori ve uygulamalarda önemli değişiklikler olmuştur. Bu yönde suç işlediği sanılan, risk altında olan çocuklara yönelik çalışmalarında Türk polisi de çocuk şubesi uygulamasına geçmiştir. Çocuk şubesinin amacı çocuklara yönelik adli, idari çalışmalarda çocuk polisinin mesleğini yapabilecek şekilde profesyonel standartlara sahip olması amaçlanmıştır. Bu değişikliklerle birlikte artık “herhangi bir polis” çocuklara yönelik çalışmalar yapmayacak, konusunda uzman çocuk polisi çalışmalarını yapacaktır.⁴²

³⁸ http://www.calisma.gov.tr/calisan_cocuklar/ccocblm.htm(20.02.2007)

³⁹ Sevük, a.g.k.,s.86

⁴⁰ http://www.unicef.org/turkey/sy10/_cp12.html (10.03.2007)

⁴¹ Sevük, a.g.k.,s 86

⁴² Şahin F., Çocuk İstismarı ve İhmaline Multidisipliner Yaklaşım, Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Derneği, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2006, s.9

Çocuk şubesinin görevleri ilgili yönetmelikte belirtilmiştir. Çocukların adli işlemleri, risk altındaki çocuklara yönelik önleyici hizmetler, korumaya ve yardıma muhtaç çocuklar ve mağdur çocuklar çocuk polisinin hizmet alanı içindedir. Ayrıca sorumluluklarını yerine getirmeyen anne baba, vasi veya çocuktan hukuki olarak sorumlu olan kişiler hakkında cumhuriyet savcılığına bilgi vermek de çocuk polisinin görevleri arasındadır. (m.16/1)⁴³

Ülkemizde son yıllarda “çocuk polisi”, “aile mahkemeleri”, “baro çocuk hakları şubesi” gibi kurumların oluşturuluyor olması umut verici gelişmelerdir. Buralarda çalışan polis, avukat, savcı ve hakimler çocuk gelişimi ve çocukla görüşme teknikleri üzerine eğitilmektedirler. Yeni Türk Ceza Kanunu’nda da çocuğa karşı işlenen cinsel suçların tanımlarında ve cezalarında çocuk açısından olumlu değişiklikler yapılmıştır,⁴⁴ Sokak çocukları'nın karıştığı kapkaç, hırsızlık olayları artınca, yıllardır ihmal edilen bu konu da özel önlemler için bakanlıklar harekete geçmiş ve İçişleri, Milli Eğitim, Sağlık, SHÇEK'nun bağlı olduğu Devlet Bakanlığı, Adalet Bakanlığı yetkilileri bir proje hazırlanmıştır. Önceki bölümde bahsettiğimiz gibi öncelikle İstanbul'da başlayan bu projeye 'İlk Adım İstasyonları' kurulmuş sosyal hizmet uzmanı, doktor, SHÇEK mensubu, polis ya da jandarmadan oluşan 'Mobil ekipler'in sokak çocuklarına ulaşması ve bu çocukları 'İlk Adım İstasyonu' adı verilen toplama merkezlerine getirmeleri hedeflenmiştir.. Bu projeye göre uzmanlar, getirilen çocukların uyuşturucu, uyarıcı bağımlısı olup olmadığını araştırılıp, bu bağımlılıktan kurtulmak isteyenler merkezlerde rehabilite edilecek, tedavilerinin tamamlanmasından sonra ya ailesinin yanında kalmaya, ya da koruyucu aile yanında kalmaya yönlendirilecektir. Çocuklar ilgili ekipler tarafından zaman zaman ziyaret edilecek ve kontrol altında tutulacaktır.⁴⁵

“Polis, sosyal hizmetler ve diğer kurumlardan oluşan toplum destekli polislik de önleyici hizmetlerde kullanılan bir yöntemdir. Polis risk altında bulunan çocuklara yönelik çalışmaların başını çekmektedir. Çocuğun neye gereksinimi olduğunun ve toplumun bunları nasıl karşılayacağını belirlenmesinde polis önemli rol oynar. Toplumun polis ile birlikte önleyici hizmetlerde bulunması, toplumun duyarlılığının

⁴³ Bahar H., İ., “Çocuk Ceza Adaleti Politikaları ve Çocuk Polisi”, III.Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu Bildiriler, 22-25 Ekim 2003, Ankara, 2005, s.260.

⁴⁴ Şahin, a.g.k., s.9

⁴⁵ http://www.haberseli.com/kose_yazilari.aspx?yid=180 (25.02.2007)

artmasına neden olur. Bunun en güzel örneği Japonya’da uygulanmaktadır. Japonya’da polis ile gönüllüler arasında çok iyi bir ortaklık vardır. Gönüllüler arasında emekli sivil polisler de bulunmaktadır. Gönüllüler önleyici hizmetler, eğitim hizmetleri ve tahliye sonrası hizmetlerde çalışmaktadırlar. Polisin çalışmalarının başında ise okul ziyaretleri, konferanslar, uyuşturuculara karşı duyarlılık kampanyaları gelmektedir”.⁴⁶

4.2 Çocuk Mahkemeleri

Çocuğun işlediği suçlarla ilgili hüküm ve kararların verilmesinde çocuk mahkemeleri konuya muhataptırlar.

Suçta yönelmiş çocuğun denetim altına alınmasında çocuk adalet sisteminin önemli parçalarından olan çocuk mahkemeleri, çocuğun cezalandırılmasından çok onun toplumla yeniden bütünleşmesini hedef almaktadır.⁴⁷

İlk çocuk mahkemesi 1899 yılında Amerika’nın Chicago kentinde kurulmuştur. Çocuk mahkemeleri o dönemde ihmal edilen, istismara uğrayan, suç işleyen çocukları korumayı ve kurtarmayı amaç edinmiş sosyal reformcu hareketin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. 1899 yılında çocuk mahkemelerinin kuruluşuna sebep olan 3 önemli faktör bulunmaktadır.⁴⁸

- 18. ve 19. yüzyıllar boyunca çocuklara kötü davranılmasına karşı tepki
- İnsan davranışının doğası hakkında yeni bilgilerin gelişmesi
- Çocukların koruyucusu olarak devletin yaygın kanun kavramı

Çocuk mahkemeleriyle ilgili ilk uluslararası çalışma 1910 yılında Washington Kongresiyle yapılmıştır. Bu kongrede çocuklar için yetişkinlerden ayrı bir yargılama makamının oluşturulması gerektiği sonucuna varılmıştır, ikinci çalışma, 1911 yılında

⁴⁶ Bahar, a.g.m., s.266

⁴⁷ Uluğtekin S.- Acar Y.,B., “Türkiye’de Çocuk Mahkemeleri ve Gözetim Raporları Araştırması Temelinde Türkiye’de Gözetim Sisteminin Değerlendirilmesi”, III.Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu Bildiriler, 22-25 Ekim 2003, Ankara, 2005,s.157

⁴⁸ Göç, a.g.k.,s.34

Paris'te Birinci Uluslararası Çocuk Hakları Kongresinde olmuştur. 1931 yılında ise Uluslararası Prag Ceza Kongresinde konu ele alınmıştır.⁴⁹

Türkiye’de Çocuk Mahkemelerinin kurulmasına ilişkin çalışmalar 1945 yılında başlamakla beraber Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun 7.11.1979 tarihinde TBMM’de kabul edilmiş ve 21.11.1979 tarih, 16816 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır.⁵⁰ Kanunda 1981, 1988 ve en son olarak 2003 yılında bazı değişiklikler yapılmıştır. Madde 1’e göre;

"Her ilde ve büyük şehir belediyeleri hudutları içinde kalan ilçeler hariç, merkez nüfusu yüz binin üzerindeki her ilçede bir çocuk mahkemesi kurulur... "

Kanun her ilde en az bir ve nüfusu yüz binin üzerinde olan ilçelerde bir Çocuk Mahkemesi kurulmasını zorunlu kılmaktadır. Bugüne kadar bu hüküm gerçekleştirilememiştir.⁵¹ “Halen Ankara, İstanbul, İzmir, Trabzon, Kocaeli ve Diyarbakır illeri ile Bakırköy, Beyoğlu, Kartal ve Üsküdar ilçelerinde 19 çocuk mahkemesi kurulmuş olup, bunlardan 16’sı faaliyete geçmiş durumdadır”.⁵²

Çocuk mahkemeleri; hukuk, sosyoloji, psikoloji, biyoloji ve tıp gibi bilimlerin yan yana çalıştığı bir mahkeme olup, çocuk hakkında verilen kararlar, çocuk ve çevresi dikkate alınarak belirlenmektedir. Çocuk mahkemelerinde görev alan hâkimler, ceza hâkimlerinden farklı özelliklere sahip bulunmaktadırlar. Bu hâkimler yasal usul ile sınırlı kalmayıp, davaları çocuk ve toplum açısından en yararlı biçimde ele alan toplumsal düşünceli bireyler olma özelliğini taşımaktadırlar.⁵³

Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuk adalet sisteminde çocukların toplumla aktif bireyler olarak bütünleşmesini amaçlamaktadır. Toplumla yeniden bütünleşme, çocuğun toplumdaki koparılmadan, toplum içinde iyileştirme çalışmalarıyla mümkündür. Toplum temelli bir iyileştirme çalışması olan gözetim (probation), çocuğu içinde yaşadığı

⁴⁹ Balo, a.g.k.,s.114

⁵⁰ Akyüz, a.g.k., s.602

⁵¹ Bal, a.g.k., s.65

⁵² Balo, a.g.k.,s.114

⁵³ Akyüz, a.g.k., s.602

çevreden ayırmadan, toplum kaynaklarından yararlanarak, çocuğun yasalara uygun davranış geliştirmesinde yol göstermeyi amaçlayan bir uygulamadır. Toplumla bütünleşme, çok disiplinli bir anlayışın ürünü olan bir süreci ifade etmektedir. Bu disiplinlerden biri olarak sosyal hizmet disiplini ve mesleği, bireylerin sorunlarıyla baş etme kapasitesini artırarak; toplumdaki ekonomik, sosyal, politik sistemlerle bireyler arasındaki olumlu etkileşimi güçlendirerek onların toplumla bütünleşmelerine yardımcı olmayı hedef almaktadır. Gözetim süreci, sosyal hizmet için önemli bir müdahale alanını oluşturmaktadır.⁵⁴

“İngiltere’de 1907 tarihli “Probation of Offenders Act” ile yaş farkı gözetmeksizin bütün suçlular hakkında uygulanan “probation order” , 1969 tarihli “Children and Young Persons Act” yasası ile yerini gençlerle sınırlı olmak kaydıyla “supervision order” (gözetim altına alma kararı) önlemine bırakmıştır”.⁵⁵ Belirli koşullarda serbest bırakma olarak gözetim hizmeti, köklerini geleneksel hukuk (common law) uygulamasından almaktadır. Bugün İngiltere’de Ulusal Gözetim Hizmeti güçlü yerel bağlantılarla doğrudan yönetilmektedir. Ulusal Gözetim Hizmeti’nin amacı, kamuyu korumak, tekrar suç işlemeyi azaltmak, suçluları öncelikle toplum içinde cezalandırmak, suçlulara işlenen suçların kurban ve kamu üzerindeki etkisinin farkında lığını kazandırmak ve suçluları rehabilite etmektir. Gözetim kararı, 16 yaş ve yukarıdaki gençler için verilebilmektedir.⁵⁶

İsviçre Ceza Kanunu’nda çocuğun kişiliği ve davranışlarının yeterince tanınması için hâkim en az 6 ay ve en fazla 3 sene olmak üzere bir deneme süresi belirlemek zorundadır.⁵⁷

Fransa’da “Çocuk Mahkemesi esas hakkında hüküm vermeden önce süresini tespit edeceği bir veya daha fazla deneme devresinden sonra karar vermek amacı ile,

⁵⁴ Uluğtekin- Acar, a.g.e.,s.157

⁵⁵ Tan Ü., S., Çocuk Ceza Hukuku Araştırmaları, Kazancı Hukuk Yayınları No:166, İstanbul, 2001, s.47

⁵⁶ Uluğtekin- Acar, a.g.e., s.158

⁵⁷ Tan, a.g.k., s.49

küçük hakkında geçici olarak gözetim altında özgürlük tedbirinin uygulanmasını emredebilir.” diyerek çocuk mahkemesine hükmü ertelemesi olanağını sağlamıştır.⁵⁸

Federal Almanya ceza hukukunun 27.paragrafı şöyledir.“bir gencin cezaya ilişkin hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektirecek yoğunlukta zararlı eğilimler de bulunup bulunmadığı bütün araştırma olanaklarının kullanılmasına karşın kesinlikle tayin edilemezse, hakim gencin suçluluğunu tespit ile, hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkumiyet kararını kendisi tarafından tespit edilecek deneme süresi sonuna bırakabilir” Deneme süresi içinde genç kendi haline terkedilmiş olmayıp, bu göreve resmen atanmış olan bir gözeticinin denetim ve idaresi altında bulundurulur.⁵⁹

Macaristan’da 1913 tarihli Genç Mahkemeleri Yasası, duruşma yapılmadan ve suçluluk edilmeden de erteleme kararı verilmesine olanak sağlamıştır. Yasanın 23. maddesine göre, mahkeme, suçluluğun tespitinin küçüğün akli ve ahlaki gelişimi üzerinde kötü etki yaratacağına inandığı takdirde, duruşmayı erteleyebilmektedir. Yasada, deneme süresi ve gözetim altında bulundurmaya ilişkin hükümlerde vardır. Bu hükümlerden 50. maddeye göre, deneme süresi içinde kötü davranışlarda bulunma veya hafif suçlar işleme, sürenin bir sene daha uzatılmasına neden olabileceği gibi eğitim tedbirlerinin de değiştirilmesine yol açabilmektedir. (örneğin, gözetim işi başka bir memura verilebilmektedir.)⁶⁰

Avusturya’da 18.7.1928 tarihli “Genç Mahkemeleri Kanunu” ile İngiliz-Amerikan Sistemine uygun olarak hükmün ertelenmesi müessesesi ni kabul etmiştir. Deneme süresi hükmün kesinleşmesi ile birlikte işlemeye başlamaktadır. Mahkeme deneme devresi sırasında suçluluğu tespit edilen gence suç işlemesine engel olabilecek direktifler verebildiği gibi verilen direktifleri değiştirebilmekte ve yukarı sınırı oluşturan süre aşılmadıkça deneme süresini uzatabilmekte, deneme süresi içinde gencin gözetim altında bulundurulmasına karar verebilmektedir.⁶¹

⁵⁸ Tan, a.g.k., s.52

⁵⁹ Tan, a.g.k., s.54-55

⁶⁰ Tan, a.g.k., s.56-57

⁶¹ Tan, a.g.k., s.58-59

“Yaklaşık yüz yıllık bir gecikme ile Türkiye’de çocuk mahkemelerinin fiilen kurulduğu 1987 yılında uygulamaya başlanan gözetim sistemi, Türkiye’de henüz çok yeni ve gelişmemiş bir alandır”.⁶²

Yasalarla sorun yaşayan veya gelişimi risk altındaki çocuklarla çalışan Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı’nın taraf olduğu “Çocuk Adalet Sisteminin İyileştirilmesi Projesi” kapsamında, Avrupa Komisyonunun finansal yardımı, Unicef Türkiye Temsilciliğinin desteği ve Adalet Bakanlığının işbirliği ile Gözetim ve Denetim Görevlileri Eğitimi Projesi 2005 yılı içinde yaşama geçirilmiştir. Bu proje ile İstanbul, Kocaeli, İzmir, Diyarbakır, Urfa, Samsun, Trabzon illerinden olmak üzere toplam 42 delege adayı Ankara’da, iki grup olarak ve 16–26 Haziran 2005 tarihleri arasında 10 gün süreyle eğitim almışlardır. Eğitim, Üniversitelerden konunun uzmanları tarafından verilmiştir. Eğitimini tamamlayan adaylar, illerine dönmüş ve Vakıf adaylar için buldukları illerde, "gözetim ve denetim görevlisi" olarak atanmaları için çocuk mahkemelerine başvuru yapacaktır. Her katılımcı sertifika sonrası bir çocuğun gözetimini üstlenebilecek eğitimi almışlardır.⁶³

5. İSTANBULDAKİ ÇOCUKLARA YÖNELİK ÇALIŞMA YAPAN SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ

Sokak çocukları sorununun çözümüne yönelik olarak kamu kuruluşlarının yürüttüğü çalışmalara ek olarak sivil ve yerel düzeyde de çalışmalar yapılmaktadır. Sivil toplum örgütlerinin günümüzde etkin hale gelmesi, salt gönüllü yardım çalışmalarını ve hayırseverlik işlerini yerine getirmesiyle değil, neo-liberal küreselleşme projesinin ortaya çıkardığı yıkıcı sosyal ve ekonomik sorunların çözümünde devletin görev ve fonksiyonlarına katkıda bulunma ile olmalıdır.⁶⁴

⁶² Uluğtekin- Acar, a.g.e., s.158

⁶³ Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı Tanıtım Kitabı,1992 s.11

⁶⁴ Yıldız Ö.- Adaş E., “Sokak Çocukları Sorunuyla Mücadelede Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü”, Sivil Toplum Düşünce ve Araştırma Dergisi, Sayı:16, İstanbul, 2006, s.27

“Günümüz Batı dünyasında sivil toplum, özel sektör ya da kamu sektörünün yerine geçebilecek sosyal bir yapılanma olarak değil, her iki sektörü de tamamlayan bir unsur olarak üçüncü sektör adıyla anılmaktadır”.⁶⁵ STK’ların uluslar arası kamuoyu yaratacak lobi faaliyetleri için uluslar arası medyadan da büyük ölçüde yararlanması gerekmektedir. “STK’ların faaliyetlerini ulusal medyanın gündemine yerleştirip, ses getirecek nitelikte ve sıklıkta düzenlenmesinin yanı sıra, uluslar arası medyanın boş bırakılmaması ve uluslar arası STK’lar ile yapılacak ortak çalışmaların ülke imajını güçlendirmesine katkıda bulunması gerekmektedir. Nisan 2004 tarihinden itibaren Türkiye, tam üye olarak Topluluk Programları Socrates, Gençlik ve Leonardo da Vinci’ye katılmaktadır. Eğitim AB’nin ısrarla üzerinde durduğu konuların başında gelmektedir. STK’ların eğitim seviyesinin yükselerek bireylerin daha kaliteli bir yaşam sürmesine yönelik başarılı projelere imza attığı da görülmektedir. Örneğin Sokak Çocuklarını Koruma Derneği’nin “Mendilini Değil, Geleceğini Alıyorsun”, ve Toplum Gönüllüleri Vakfı’nın “Varız,Çünkü Eleştirmek Değil, Değiştirmek İstiyoruz” sloganlarıyla çocukların eğitime teşvik edilmesini sağlayan başarılı projeleri bulunmaktadır”.⁶⁶İstanbulda’ki çocuklara yönelik çalışma yapan hepsi olmamakla birlikte bazı sivil toplum kuruluşları hakkında bilgi verelim.

5.1. Türkiye Esnaf ve Sanatkârları Konfederasyonu (TESK)

“TESK, 4 milyona yakın üyesiyle Türkiye’de küçük girişimcinin bağlı olduğu sayısal anlamda en büyük meslek kuruluşudur. Mesleki eğitimle ilgili sorumluluğunun bilincinde olan ve çalışan çocuklarla ilgili sorunun çözümünün temelde geleceğin esnaf ve sanatkârları olacak çırak çocuklara eksiksiz bir meslek eğitimi ve elverişli çalışma koşullarının sağlanması olduğunu düşünen TESK, bu düşünceden hareketle, 1991 yılında kuruluş kanunu olan 507 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar Kanununda değişiklik yapmış ve eğitim yönetmeliklerini çıkararak Türk meslek eğitimi sistemi açısından yaşamsal öneme sahip yeni düzenlemeleri uygulamaya geçirmiştir. Yapılan düzenlemelerin en önemlilerinden biri çıraklık eğitiminde çırak ve kalfa olarak yer alan gençlerin çalışma şartlarının iyileştirilmesini amaçlayan özel bir denetim sisteminin kurulmasıdır. Yapılan düzenleme ile işletmelerde yapılan meslek eğitiminin çeşitli

⁶⁵ Gültekin B.- Bitirim S., “AB Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Stratejik Açından Değerlendirilmesi”, Sivil Toplum Düşünce ve Araştırma Dergisi, Sayı:16, İstanbul, 2006, s.74

⁶⁶ Gültekin- Bitirim, a.g.m., s.86-87

açılardan mevzuata uygun olup olmadığının denetlenmesi ve işyerine bu konuda danışmanlık yapılması amacıyla TESK'in alt teşkilatı olan oda ve birlikler bünyesinde işyeri denetleme ve danışmanlık grupları (İDDG) kurulması zorunluluğu getirilmiştir.⁶⁷

Çıraklık eğitimi sistemine dâhil işyerlerinin büyük bir kısmı TESK'e bağlı işyerleridir. Bu yüzden bu işletmelerin, çıraklık eğitimini yürütecek yeterliliğini sağlamak ve eğitim verilen işyerlerinin ve buradaki çalışma koşullarının uygunluğunu gözetmek üzere desteklenmesi ve aynı zamanda denetlenmesi çok büyük bir önem taşımaktadır.⁶⁸

İDDG, Türkiye'de küçük işletmelerde çalışan çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesini sağlamak üzere bir sivil toplum kuruluşu tarafından oluşturulan ilk denetim birimleridir. Aynı zamanda İDDG'ler TESK'e bağlı odalara üye esnaf-sanatkârlara yönelik mesleki eğitimin niteliğine sahip çıkmak ve çalışma koşullarının iyileştirilmesini sağlamak bakımından bir oto-kontrol sistemidir.⁶⁹

Oda, birlik ve Konfederasyon bünyesinde kurulan İDDG'ler bağlı olduğu bölgedeki iş hacmine göre 4-5 kişiden oluşmaktadır. Üyelerin biri bölgedeki çıraklık eğitimi merkezinde görevli uzman bir öğretmen, diğerleri ise fiilen mesleğini icra eden oda üyeleridir.⁷⁰

5.2. Fişek Enstitüsü

Fişek Enstitüsü, hükümet dışı bir kuruluştur. Hazırlıkları 1982 yılında başlatılan ve 1986'da kurulmuş olan Fişek Sağlık Hizmetleri ve Araştırma Enstitüsü ile onun bir uzmanlık kuruluşu olan ve 1997 yılında kurulmuş olan Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı'ndan oluşmaktadır. Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı'nın amacı, çalışan çocukların erken yaşta çalışma yaşamına girmesine neden olan sosyo-ekonomik nedenlerin ortadan

⁶⁷ Gültekin- Bitirim, a.g.m., s.86-87

⁶⁸ Gültekin- Bitirim, a.g.m., s.86-87

⁶⁹ Gültekin- Bitirim, a.g.m., s.86-87

⁷⁰ Kaya Z., "TESK Tarafından Çalışan Çocuklara Yönelik Olarak Yürütülen Faaliyetler", Türkiye'de Çalışan Çocuklar Semineri, 2001, s.497

kaldırılması için sosyal politikaları harekete geçirip, çıkardığı Çalışma Ortamı Dergisi, katıldığı toplantı ve sempozyumlardaki bildiri ve konuşmaları ile kamuoyu duyarlılığını artırmaktır.⁷¹

5.3. Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı (TÇYÖV)

Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı; suça sürüklenerek yasalarla sorun yaşayan çocuk ve gençlerin toplumsal yaşama aktif ve üretken bir biçimde katılmalarına destek olmak amacıyla kurulmuştur. Vakfın kurucusu aynı alanda çalışan Dostlar Dayanışma Derneği'dir .Dernek; düşük gelirli sosyal sınıflar için ek gelir sağlama ve onların çeşitli sorunlarına çözüm üretme amacıyla kurulmuştur. Düzenlediği "El Emeği Pazarları"na cezaevinde yaptıkları boncuk işleri ile katılan iki hükümlüyle kurulan ilişki sonucu suça itilmiş çocuklara yönelik çalışmalarına başlamıştır. Bu alandaki çalışmaların etkinliğini arttırmak amacıyla 1992 yılında Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı'nı kurmuştur. Vakıf merkezi İstanbul/Kadıköy'dedir. Mart 1995 Ankara, Eylül 1996 İzmir ve Temmuz 2003'te açtığı Trabzon Şubeleri ile çalışmalar sürdürülmektedir.⁷²

Vakıf hedefleri, suça itilmiş çocukların tutuksuz yargılanması, tutuklulukları ve hükümlülükleri sırasında ve sonrasında güven duygularının geliştirilmesi, toplum içinde yapıcı birey olma gibi sosyal yaşama katılabilmelerine yönelik destek sağlanması ve yeniden suça sürüklenmenin önlenilmesidir. Ayrıca çocuk suçluluğunu önlemeye yönelik üniversitelerle birlikte bilgi şöleni, paneller düzenleyerek toplumsal duyarlılık yaratılması ve politika geliştirilmesi vakfın amaçları arasındadır.⁷³

5.4. Umut Çocukları Derneği

İstanbul Bakırköy'de çalışmalarını sürdüren Umut Çocukları Derneği'nin başkanlığını bir dönem kurum bakımında yaşamış Yusuf Kulca yapmaktadır. Ve

⁷¹ <http://www.fisek.org.tr/00.php3> (20.02.2007)

⁷² <http://www.tcyov.org/kurulusveamac.html> (20.02.2007)

⁷³ <http://www.tcyov.org/kurulusveamac.html> (20.02.2007)

kamuoyu oluşturmada ve konuyu toplum gündemine getirmede çok başarılı bir görünüm çizmektedir.⁷⁴

Umut Çocukları Derneği'nin amacı, aile ortamından kopmuş sokaklarda yaşayan, sorunlu, maddi manevi yardıma muhtaç olup kötü koşullarda çalıştırılan evinden kaçmış madde (tiner, esrar, eroin, alkol vb.) bağımlısı olan çocuk ve gençleri bu olumsuz davranış ve alışkanlıklarından arındırıp topluma ve ailelerine kazandırmak; bu amaçla özel ve tüzel kuruluşlarla işbirliği yapmak; özellikle sokağa terk edilen ve buralarda yaşayan çocuk ve gençlerin barınma sağlık ve eğitim ihtiyaçlarını karşılamak, bunlara iş ve meslek edinme konusunda olanaklar yaratmak (iş atölyeleri kurmak); aileleri yanında yaşayan fakat olumsuz koşullarda yetiştirilen, maddi imkânsızlıklar içinde olan sokaklarda çalıştırılan çocuklara ve ailelerine ulaşarak çocuğu tüm olumsuz koşullardan arındırmak için çaba göstermektir. Bunun yanı sıra çocuğa ve aileye maddi ve manevi yardımda bulunarak onları topluma kazandırmaktır.⁷⁵

Ayrıca kendi amacı paralelinde kurulmuş veya kurulacak vakıflara maddi, manevi dayanışma içine girmek; emniyet küçük çocukları koruma şubesi, emniyet kayıplar bürosu, sosyal hizmetler çocuk esirgeme kurumu ile iş birliği yapmak. Yine aynı amaçla faaliyet gösteren yabancı (yurt dışındaki) dernek ve vakıflarla iletişimi ve iş birliğinde bulunmak Umut Çocukları Derneği'nin en önemli çalışma alanlarını oluşturmaktadır.⁷⁶

5.5. Aziz Nesin Vakfı

Nesin Vakfı, 1972 yılında Aziz Nesin tarafından kurulmuştur. Vakıf, kapasitesi ölçüsünde yoksul ve öğrenim olanağı bulamayan çocukların ilkokuldan başlatılarak yüksekokul ya da bir meslek okulunu bitirene dek, öğrenim, eğitim, barınma, korunma ve her türlü gereksinimlerini sağlamaktadır. Nesin Vakfı'nın gelirlerinin çok büyük bir çoğunluğu Aziz Nesin'in yapıtlarından elde edilmektedir.⁷⁷

⁷⁴ Polat, a.g.k,s.60

⁷⁵ <http://www.umutcocuklari.org.tr/dernek/amac.htm> (20.02.2007)

⁷⁶ <http://www.umutcocuklari.org.tr/dernek/amac.htm> (20.02.2007)

⁷⁷ <http://www.nesinvakfi.org> (20.02.2007)

5.6 Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği

Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (ÇYDD), 1989 yılında ülkede herkese eşit bir çağdaş eğitimin sağlanması, böylece bilinçli, eğitilmiş, evrensel insan, çocuk, kadın haklarına saygılı, çevreye duyarlı, Atatürk ilke ve devrimlerinin aydınlığında, çağdaş bir toplum oluşturulması amacıyla kurulmuş, partiler üstü bir dernektir. ÇYDD projelerini, profesyonel sorumlulukla çalışan gönüllüleri, Milli Eğitim Bakanlığı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) ile Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı, Kültür Bakanlığı, Mülki ve Mahalli İdareler ile birlikte gerçekleştirir. Üyeleri, toplumun eğitilmiş, ülkesine hizmet etmek isteyen gönüllü insanlarından oluşmaktadır ve ülkenin 96 yerinde örgütlenmiştir. Ayrıca Almanya’da, aynı amaçla kurulmuş Çağdaş Yaşam Münster Bölgesi adlı bağımsız bir ÇYDD daha vardır.⁷⁸

ÇYDD, yüksek öğrenim, ilk ve orta öğrenim gençlerine 16 bini aşkın burs vermekte, kırsal kesimde okuma şansı az olan yoksul kızların 5000’ine eğitim desteği sağlamaktadır. ÇYDD, konferanslar, paneller, yarışmalar yoluyla halkın bilinçlenmesi ve bilgilenebilmesi için çaba göstermekte, yetkin üyelerince çeşitli kitaplar yayınlamaktadır. ÇYDD, gençler ve çocuklar için çeşitli yaz ve kış okulları, geziler ve çocuk kulübü gibi özgün çalışmalar yapmakta, kırsal kesim projeleriyle, okul öncesi eğitim programları, öğretmenlere hizmet içi eğitim, üniversite ve lise hazırlık kursları düzenlemektedir.⁷⁹

5.7. Çocuğu İstismardan Koruma Ve Rehabilitasyon Derneği (ÇİKORED)

ÇİKORED; Prof. Dr. Oğuz Polat Tarafından 1992 yılında kurulmuştur. ÇİKORED çocuk hakları ve çocuğa yönelik her türlü şiddet konusunda, iki temel misyonu üstlenmiştir. Bunlar; şiddete maruz kalan çocuklar konusunda müdahil olarak her türlü girişimde bulunmak ve tıbbi, hukuksal ve sosyal konularda desteklemektir, aynı zamanda toplumu çocuk hakları ve çocuğa yönelik şiddet konusunda bilgilendirmek ve duyarlı kılmaktır. ÇİKORED 6 Aralık 2005 tarihi itibarıyla Türkiye Üreme Sağlığı Programı çerçevesinde Sağlık Bakanlığı ile ortak yürüteceği Çocuklara

⁷⁸ <http://www.cydd.org.tr/?sayfa=biz> (20.02.2007)

⁷⁹ <http://www.cydd.org.tr/?sayfa=biz> (20.02.2007)

Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Destek Hattı: Çocuğa Karşı Cinsel İstismarın Gün Yüzüne Çıkartılması Projesine başlamıştır.⁸⁰

AB tarafından desteklenen projenin amacı, çocukların ve ebeveynlerin CSÜS ve cinsel istismar ile ilgili bilgilere kolay ve hızlı bir şekilde ulaşabilmeleri için bir telefon hattı oluşturmak ve bu hattı Türkiye çapında tanıtmaktır. İstanbul'da kurulacak ve ülke çapında 24 saat hizmet verecek telefon hattı ile, gizli kalan çocuklara yönelik cinsel istismar olaylarının gün yüzüne çıkartılmasına yardımcı olmak, buna maruz kalan çocuklara tanı, tedavi ve yargı aşamalarında destek vermek ve toplumda cinsel istismarın bir halk sağlığı problemi olduğu bilincini geliştirmek amaçlanmaktadır.⁸¹

“Çocukların sokağa kaçma nedenlerinden en öncelikli olanı çocukların aile içinde cinsel istismara uğramalarıdır. Proje kapsamında oluşturulan Çağrı Merkezi'nde dönüşümlü olarak çalışacak, konunun uzmanı 24 kişi, çocuklardan gelen imdat çağrılarını değerlendirerek, bu çocukları çocuk polisi ve sosyal hizmet uzmanlarıyla görüştürecektir. Böylece çocukların içinde buldukları olumsuz koşullardan arındırılıp, tıbbi bakımları ve rehabilitasyonları yapılacaktır”.⁸²

5.8 Çocuk Vakfı

Mustafa Ruhi Şirin tarafından 1991 yılında kurulan Çocuk Vakfı'nın amaçları; çocuğun sosyal, kültürel eğitimi bakımından gelişmesine katkıda bulunmak, çocukluk çağlarının evreleri dikkate alınarak programlar geliştirmek, çocuk psikolojisi, sağlığı, eğitimi alanlarında ortaya çıkan verilerin ışığında okul öncesi ve okul çağı çocuklarının sorunlarına yardımcı olacak araştırmaların yapılmasına ortam hazırlamaktır. Bunların yanında, aile, çocuk, okul ve çevre ilişkilerinin düzenlenmesinde benzer kurum ve kuruluşlarla işbirliği yaparak beden ve ruh sağlığının kazanılmasında, özel ilgi gerektiren çocuklara yönelik çalışmalara öncülük etmektedir. Ayrıca çalışan çocukların

⁸⁰ <http://www.cikored.org/DesktopDefault.aspx> (20.02.2007)

⁸¹ Sokak Çocukları Rehabilitasyon Derneği Çocuğa Karşı İstismarın Gün Yüzüne Çıkartılması Projesi, Sivil Toplum Dergisi, Sayı:16, Aralık, 2006, s.151

⁸² Sokak Çocukları Rehabilitasyon Derneği Çocuğa Karşı İstismarın Gün Yüzüne Çıkartılması Projesi, Sivil Toplum Dergisi, Sayı:16, Aralık, 2006, s.151

sorunlarına sosyal açıdan çözümler sağlayıcı öneriler geliştirmekte vakfın kuruluş amaçları arasındadır.⁸³

5.9 Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV)

İlköğretim çağındaki çocukların temel eğitimlerine destek olmak amacıyla Suna Kıraç'ın öncülüğünde 1995 yılında kurulan Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı, bu amaçla oluşturduğu donanımlı eğitim ortamlarına kendi isteğiyle gelen 7–16 yaş grubu çocuklarını gönüllüleriyle eğitir, geleceğe hazırlamaktadır.⁸⁴

6 ÇOCUK İŞÇİLİĞİ VE ŞİRKETLERİN SOSYAL SORUMLULUĞU

“Özel sektör kuruluşları çocuklar için koruyucu ortamlar oluşturulmasında, etkinliklerinin çocuklara herhangi bir biçimde zarar vermemesi ve çocuk sömürüsüne yol açmamasının sağlanmasında etkili roller üstlenebilir. Özel sektör kuruluşlarının bunu en iyi biçimde yapabilecekleri yollardan biri sosyal sorumluluk üstlenmek, belirli kurallara uymak, çevreyi bilinçlendirmek ve personeli eğitmektir.”⁸⁵

Bugün Hindistan'dan Almanya'ya ihraç edilen halıların yaklaşık üçte biri Rugmark tarafından sertifikalandırılmış halılardan oluşmaktadır. Bu arada gittikçe artan bir oranla Kanada, Hollanda, İsviçre ve ABD'nin de içinde bulunduğu birtakım devletlerdeki ithalatçılar, yerel bağlantılarından Rugmark etiketi taşıyan halılar istemektedirler. Üzerinde gülümseyen bir yüz olan Rugmark işareti, halıların çocuk emeği kullanılmadan üretilmesini destekleyen, bunu yaygınlaştırmaya çalışan, yeni ve yaratıcı bir inisiyatifin simgesidir.⁸⁶

Rugmark Vakfı, 1994 yılında Hindistan'da kurulmuştur ve çalışmalarını Nepal'da sürdürmektedir.⁸⁷ 10 Ekim 1997'de ABD, Başbakanı Bill Clinton, köle çocuk işçiler

⁸³ <http://www.cocukvakfi.org.tr> (20.02.2007)

⁸⁴ <http://www.tegv.org/getPage.asp?rn=5&fn=tarihce> (20.02.2007)

⁸⁵ UNICEF, Dünya Çocuklarının Durumu, 2006, s.79

⁸⁶ <http://www.bianet.org/2003/01/03/15721.htm> (01.03.2007)

⁸⁷ <http://www.bianet.org/2003/01/03/15721.htm> (01.03.2007)

tarafından üretilmiş ithal malların yasaklanmasına ilişkin yasayı imzalamıştır. ⁸⁸ “Avrupa’da da sosyal sorumluluk alanında İsveç kökenli çok uluslu mobilya mağazası IKEA, çok güzel bir örnek sunmaktadır. IKEA, arz zincirinin herhangi bir kademesinde çocuk işçi çalıştırılmamasını güvence altına almak için bütün tedarikçileri için geçerli olacak şekilde “Çocuk İşçiliğinin Önlenmesinde IKEA Yolu” adını taşıyan davranış kuralları geliştirmiştir. Bu kurallara göre bütün taşeronlar Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’yi tanımak durumundadır. IKEA kurallara uyulmasını sağlamak için ayrıca çocuk işçi çalıştırılmadığını saptamak üzere tesislere yerinde denetim uygulamaktadır ve önceden haber verilmeyen bu denetimler yılda en az bir kere olmak üzere bağımsız denetçiler tarafından yapılmaktadır”. ⁸⁹

7. MEDYANIN SORUMLULUĞU

“Medyada çalışanlar; gazeteciler, yazarlar, yayıncılar ve programcılar toplumların gözü, kulağı ve sesidir ve çocukların nasıl görülüp sergilendiklerinde büyük etkileri vardır”. ⁹⁰

Toplumun gerçek bilgilere ulaşması ve yanlış izlenimler edinmemesi çok önemlidir. Örneğin yaşanan bir olay sonrası basının yanlış tutumu ile sokakta yaşayan tüm çocuklar zan altında kalıp, sokak çocuklarının rehabilitasyonu için yapılan çalışmalara zarar verebilir. Oysaki medya mensupları, çocukların haklarını haber ve medya gündemlerine taşıyarak, genel kamuoyunun ve kanaat önderlerinin dikkatlerini çocuk hakları ihlallerine çekerek ve gerektiğinde bu konularda hükümetleri sorgulayarak bir nevi sivil toplum kuruluşlarının görevini paylaşmalıdırlar. Medya denetimi, hükümetlerin çocuklara yönelik taahhütlerini ne ölçüde yerine getirdiklerinin izlenmesinde kamusal ve bağımsız bir kanal sağlar. ⁹¹

Medya ayrıca, kişileri doğrudan bilgilendirerek, kamuoyunun belirli konularda eğitilmesi için bir araç olarak da kullanılabilir. İnternet kaynakları da ulusal ve uluslar arası kuruluşlar, STK’lar ve diğer kuruluşlar tarafından çocuk haklarının yaşama

⁸⁸ Kuklin, a.g.k.,s.141

⁸⁹ UNICEF, Dünya Çocuklarının Durumu, 2006, s.78

⁹⁰ UNICEF, Dünya Çocuklarının Durumu, 2006, s.75

⁹¹ UNICEF, Dünya Çocuklarının Durumu, 2006, s.78

geçirilmesi amacıyla kullanılmaktadır. Örneğin BBC, web sayfasında çocuk hakları ve konuları ile ilgili sürekli ve güncellenen bir bölüm bulunduran az sayıdaki uluslar arası yayıncılardan biridir.⁹²

8. REHABİLİTASYON AŞAMALARI

Türkiye'nin çocuk profiline yönelik çalışmaları son yıllarda hız kazanmakla birlikte çocuk göstergelerinin, özellikle sokaktaki çocukların istatistikî durumları bilinmemektedir.⁹³ Sokak çocuklarının rehabilitasyonu ile ilgili program yaparken bölge tespiti yapmak, o bölgedeki çocukların dinamiklerini araştırıp, veri toplamak ilk atılacak adımlardan biridir. Bunun için üniversite öğrencileri görevlendirilebilir. O bölgedeki evsiz gençlerin sayısının belirlenmesinde yardımcı olabilecek kişilerin bir listesinin yapılması da istatistik açısından yararlı olacaktır. (Örneğin, gençlik hizmetleri temsilciliği görevlisi; öğretmen, müdür ya da psikolojik danışman gibi okul personeli; akıl sağlığı uzmanları; hastanenin acil bölümü personeli ve polis memurları)

Sokakta yaşayan çocuklara yönelik çalışmalar yapan grupların evsiz gençlere opsiyonlar sağlamak için yeterli yardımcı sevk hizmetleri olup olmadığını ya da bunları kurmaya istekli olup olmadıklarını gözden geçirmeleri ve buna yönelik stratejik planlar yapmaları gerekmektedir. Mevcut toplum hizmetleri ve bunların bu gençler tarafından kullanım düzeyi hakkında bilgi toplamak hedef popülasyondaki gençlerin sayıları, karşılaştıkları problemler ve ihtiyaçları hakkındaki verilere katkıda bulunur.⁹⁴

Bir bireyin mevcut sorunlarına ilişkin sorulması gereken suallerde sağlanacak isabet yüzdesi, o sorunun çözümü ile ilgili elde edilecek ipuçlarının yakalanabilmesindeki yüzdesi ile aynı paralelliktedir. Bireysel bir sorunun ortaya çıkışının temel nedenlerinin neler olduğunun teşhisi ile “neden” sorusunu bireyin bizzat kendine sorması arasındaki vazgeçilmez iç tutarlılık ilişkisi toplum için de geçerlidir. Bu nedenle, sosyal karakterli bir sorunun çözümü, süreci düşünsel bağlamda tersine çevirmek suretiyle bulunabilir. Aksi halde sosyal bilincin gelişmesini sağlayan

⁹² UNICEF, Dünya Çocuklarının Durumu, 2006, s.79

⁹³ I.İstanbul Çocuk Kurultayı Projeler Kitabı, İstanbul 2000, s.44.

⁹⁴ Polat, a.g.k., s.158-159

bileşenleri bulma, günün dinamiklerini analiz etme ve bu analizleri bir senteze ulaştırma çabası sosyal akış bilincini rastlantılara bırakmaktan öte bir anlam ifade etmeyecektir.

Türkiye için sokak çocukları problemi, sürpriz bir olgu olarak algılanmamalıdır. Belki de sokak çocukları meselesinde ülkemizin görmediği daha doğrusu göremediği ve sanki sürpriz bir durumla karşı karşıya kalmışçasına panik havasına kapıldığı şey döngüsüne kapıldığı sosyal devinimi gerektiği gibi hissedemeyişi ve zamanı bir karşı duruş alamayışıdır.⁹⁵

YÖRÜKOĞLU'nun belirttiği gibi sokak, yapacak işi olmayan genç için ayartıcı bir ortamdır. Gençlerin yoldan çıkmasını önlemek için birçok Batı ülkesinde, örneğin İsveç'te sosyal hizmet görevlileri sokaklarda ki gençleri toplayıp, belli eğitim merkezlerine ve spor yapılan alanlara yöneltmektedirler.⁹⁶

Geçmişte ülkemizdeki halkevleri benzeri bu uygulamalar gençleri sokaktan kurtarmaktadır. Her ne kadar yetersiz görünse de gençler için hafta sonları ya da yaz aylarında boş duran okul binalarını birer eğitim merkezine dönüştürmek zor değildir.

ABD'de birçok kilise, gençler için dans partileri düzenleyecek kadar esneklerdir. Gençlere kendi yaşlılarıyla yaptıkların her iş çekici gelir. Spordan toplum kalkınmasına kadar her çeşit uğraşa gençler gönüllü katılırlar, yeter ki onların bu eğilimi iyi tasarılarla uygulamaya geçirilsin.⁹⁷

Bu anlamda İstanbul Valiliği'nin "İstanbul Valiliği Sokakta Çalıştırılan ve Sokakta Yaşayan Çocukların Korunması Projesi" son beş yıldır İstanbul ilindeki çocuk profilinin ortaya çıkarılması, sokakta yaşayan ve madde bağımlısı olan çocukların sokakta tespiti, sokakların kontrol altında tutulması, iyileştirme merkezlerinde bakımı ve tedavisinde binlerce çocuğa ulaşarak büyük bir başarı sağlamıştır. 'Sokak çocukları' sorunun kökünü kazımamışsa dahi, binlerce çocuğa ulaşarak sorunla baş etmenin modelini ortaya koymuştur.

⁹⁵ T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Sokakta Yaşayan Ve Sokakta Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Hizmet Modeli, İstanbul, 2005, s.1

⁹⁶ Yörükoğlu, a.g.k., s.332

⁹⁷ Yörükoğlu, a.g.k., s.333

Sokakta yaşayan çocuklar sorununun çözümüne ilişkin tüm mekanizmaları sektörler arası işbirliği çerçevesinde harekete geçirmek zorunda olduğumuzdur. Çünkü ulusal ölçekte eylem planları ulusal bilincin oluşmasıyla işlerlik kazanır ve gerçekleşir.

98

8.1. Sokakta Yaşayan Çocuklara Yönelik Hizmet Modeli

Sokakta çalışan çocukların sokak yaşamına ve madde kullanımına yönelmelerini önleyecek ve onları koruyacak rehabilitasyonların sağlanması ile yaşlarına uygun sosyal ve kültürel etkinlikler yapılması bu çalışmalarda öncü olabilecek modellerdendir. Bu çocukların örgün ya da mesleki eğitime dahil edilmeleri ve ailelerinin yanına ya da kurum bakımına yönlendirilerek eğitimini tamamlamış iş sahibi gençler olarak rehabilitasyonlarının tamamlanması amacıyla SHÇEK Genel Müdürlüğü'nce yeni hizmet modelinde çalışmalar sürdürülmüştür.⁹⁹

Sokaktaki çocuklar, mobil ekipler aracılığı veya sokak ofisleri tarafından tespit edilecektir. Bu çocuklar hizmet modelinin içine dahil edilebilmesi için hizmetten yararlanma direncini artırmak ve kapalı mekanlara uyumlandırmayı gerçekleştirmek üzere ilk adım istasyonuna gönderilecektir. Bu çocuklardan madde bağımlısı olanlar Sağlık Bakanlığı bünyesinde tıbbi tedavi merkezine, tedavisi tamamlandıktan sonra da tıbbi rehabilitasyon merkezine sevk edilecektir. Tıbbi rehabilitasyon gerçekleştikten sonra bu çocuklar sosyal rehabilitasyon merkezine teslim edileceklerdir. Madde kullanmayan çocuklar ise, doğrudan sosyal rehabilitasyon merkezine gönderileceklerdir. Burada çocuklar, sorumluluk alma alışkanlığı kazanacak, örgün ve mesleki eğitime dahil edileceklerdir. Daha sonra öncelikle aile yanına, bunun mümkün değilse SHÇEK kurumlarına veya YİBO ve PİO'lara yönlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu süreçlerden sonra meslek edinerek işe yerleştirilen, ailesinin yanına dönmesi mümkün olmayan ya da kurum bakımı hizmetlerinden yararlanamayacak kadar yaşı büyük çocuklar gençlik evlerinden yararlandırılacaklardır. Her çocuk için süreç sonuna kadar sosyal hizmet uzmanı, psikolog veya çocuk gelişiminde uzman olan sorumlu bir meslek elemanı görevlendirilecektir.¹⁰⁰

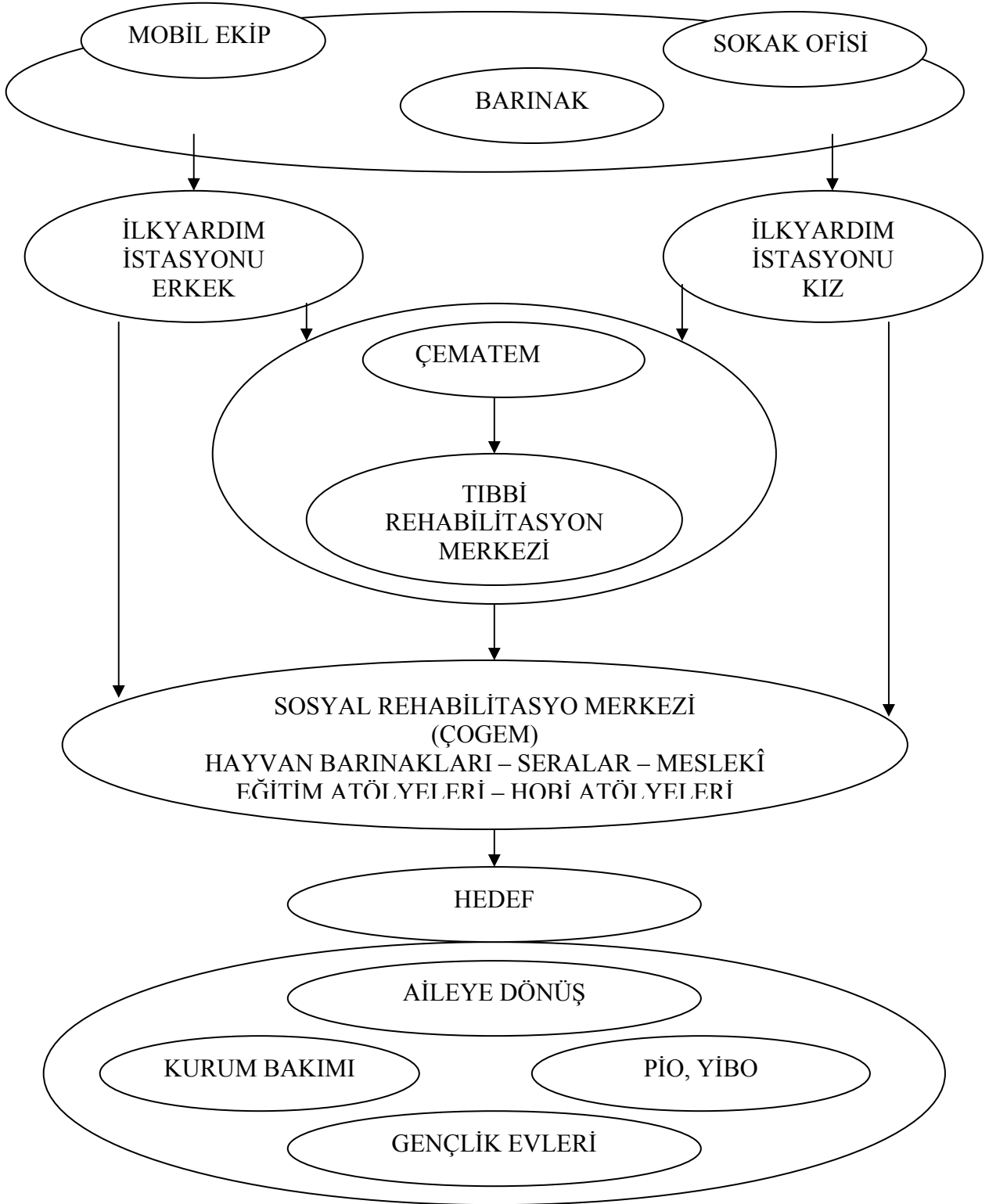
⁹⁸ T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü,

a.g.k, s.2

⁹⁹ a.g.e.,k.4

¹⁰⁰ a.g.k, s.5

Şekil 12: Sokakta Yaşayan Çocuklara Yönelik Hizmet Modeli Şeması
SOKAK ÇOCUKLARI KOORDİNASYON MERKEZİ

Kaynak: T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Sokakta Yaşayan Ve Sokakta Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Hizmet Modeli, İstanbul, 2005, s.3

8.1.1. Sokakta Yaşayan Çocuklara Yönelik Hizmet Modeli Sürecine Esas Hizmet Birimleri

Sokak Çocukları Koordinasyon Merkezi

Sokak ofisi, barınak ve mobil ekipleri bünyesinden bulunduran bu birimler yönlendirilen çocuklarla ilgili bireysel dosya oluşturur, istatistiksel bilgi toplar ve bunları değerlendirir, aileler ile görüşme sağlar ve uygun görmesi durumunda çocukları teslim eder, toplum merkezleri ile koordineli çalışır, gerekli görülürse ailelere ilgili resmi kuruluşlarca yardımsal destekler verilecektir. Çocuğa acil sağlık hizmeti sunulacak, sosyal hizmet uzmanı, psikolog, çocuk gelişimci, önder çocuk, doktor, hemşire ve kolluk kuvvetleri 24 saat vardiya sistemi ile hizmet verecektir.¹⁰¹

Mobil Ekip

Sokak çocukları, koordinasyon merkezine bağlı olarak sosyal hizmet uzmanı, psikolog, çocuk gelişimci, önder çocuk ve kolluk kuvvetinden oluşan ekipler 3 vardiya halinde 24 saat tam zamanlı ve sürekli sokakta çalışacaklardır. Sokak çalışmaları ile sokakta yaşayan ve çalışan çocukları tespit edecek ve durumuna uygun bir merkeze teslim edecek, bu çocuklara ilişkin bilgileri de koordinasyon merkezine ileteceklerdir. Ancak bir merkeze gitmeye karşı çıkan çocuklar korunmaları amacıyla durumlarına uygun bir merkeze teslim edileceklerdir.¹⁰²

Sokak Ofisleri

Koordinasyon merkezine bağlı olarak şehir merkezlerinde, çocukların yoğun olarak buldukları bölgelerde, gar ve terminal gibi yerlerde kurulacak prefabrik ya da konteynırlarda görevli sosyal hizmet uzmanları 24 saat vardiyalı bir şekilde vatandaşlar tarafından yapılan ihbarları ve bu bölgelerdeki çocukların durumlarını değerlendirip

¹⁰¹ a.g.k., s.6

¹⁰² a.g.k., s.7

güven ilişkisi kurularak diğer hizmetlerden yararlanmaları amacıyla ikna çalışmalarını gerçekleştireceklerdir.¹⁰³

İlk Adım İstasyonu

Mobil ekiplerce teslim edilen, kendiliğinden gelen, sokakta yaşayan, madde kullanan fakat bu alışkanlığından uzaklaşma kararı veren veya madde kullanmayan çocuk ve gençlerin özellikle hijyen, öz bakım, beslenme, sağlık, giyim v.b. temel ihtiyaçlarını karşılayacaktır. Sistemi uyumlandırma çalışmaları olacaktır. Çocuklara psikiyatrik destek sağlayacak, çocukların aileleri var ise çocukla ailesi arasında iletişimi sağlama yönünde çalışmalar yapacaklardır. Madde bağımlısı olan çocuk ve genç, tedaviye hazır hale geldiğinde tıbbi rehabilitasyon merkezine teslim edilecektir. Uyumlanan çocuğu, sosyal rehabilitasyon merkezine yönlendirecektir. İlk adım istasyonunda sosyal hizmet uzmanı, psikolog, önder çocuk ve kolluk kuvveti görev yapacaktır.¹⁰⁴

ÇEMATEM (Çocuk Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Eğitim ve Destek Merkezi)

İlk adım istasyonundan havale edilen ve madde kullanan çocukların tıbbi tedavilerinin gerçekleştirilmesi için sadece Sağlık Bakanlığı tarafından hizmet verilecektir.¹⁰⁵

Tıbbi Rehabilitasyon Merkezi

Tıbbi tedavisi tamamlanmış olan çocuk, tıbbi rehabilitasyonlarının gerçekleştirilebilmesi amacıyla Sağlık Bakanlığı tarafından hizmet alacaktır. Buradaki kalış süresi, çocukla çalışan uzman hekim tarafından belirlenecektir.¹⁰⁶

¹⁰³ a.g.k., s.8

¹⁰⁴ a.g.k., s.10

¹⁰⁵ a.g.k., s.11

¹⁰⁶ a.g.k., s.11

Sosyal Rehabilitasyon Merkezi

İlk adım istasyonundan uyumlandırılarak doğrudan gönderilecek ya da tıbbi rehabilitasyon merkezlerinde tedavilerini tamamlamış çocukların yönlendirileceği, çocuğun sağlıklı bir birey olarak sosyal yaşamla uyumlandırılacağı süreçlerden geçirileceği bir kampus olacaktır. Çocuklara sosyal, kişisel sorumluluk bilinci ve kurallara uyma alışkanlığı kazandıracaktır. Çocuğu meslek edindirmeye yönelik mesleki eğitime veya örgün eğitime hazırlayacaktır. Bu çalışmalar sonucunda sosyal rehabilitasyon sürecini tamamlayan çocuk ailesine SHÇEK kuruluşlarına, YİBO ve PİO'lara, gençlik evlerine yönlendirilecektir. Bu merkezde sosyal hizmet uzmanı, psikolog, psikiyatrist, klinik psikolog, rehber öğretmen, çocuk gelişimci, önder çocuk ve kolluk kuvvetleri görev yapacaktır. Bu merkezde yer alması gereken birimler; psikolojik destek birimi, eğitim birimi, hobi atölyeleri, kültürel ve sportif etkinlikler, hayvan barınakları, sera, meslek eğitim atölyeleri olmalıdır.

8.1.2. Çocuklara Yönelik Hizmet Modelinden Beklentiler

Aileye Dönüş

Mobil ekipler, çocuğu tespit ettikten hemen sonra ailelerle çalışmalara başlayacaklardır. Çocuğun, ailesinin yanına dönmesini sağlayacak ekonomik ve sosyal destek çalışmalarının yanı sıra çocukla aile arasında uyumlandırma çalışmaları sürdürülecektir. Örgün eğitim veya mesleki eğitime yönlendirilen çocuklar, ailelerinin yanında eğitimlerini tamamlamalarını sağlayacak şekilde izlenerek SHÇEK ve çocuğun okuduğu eğitim kurumunun koordinasyonu ile destek sürdürülecektir.¹⁰⁷

Kurum Bakımı

SHÇEK tarafından ailesi ile uyum sağlayamayan çocuklar, yaş gruplarına göre SHÇEK kuruluşlarında korunma altına alınarak örgün veya meslek eğitimine devam edebilmelerine olanak sağlanacaktır.¹⁰⁸

¹⁰⁷ a.g.k., s.14

¹⁰⁸ a.g.k., s.14

M.E.B. tarafından aileleri ile kesinti halinde ilişkilerini sürdüren uzun süreli ailesinin yanında kalamayan çocuklar, yine M.E.B.'e bağlı YİBO ve PİO'lara yerleştirilecektir. Bu kurumların, çocukları psiko sosyal açıdan izlemek ve destelemek üzere psikolojik danışman ve rehberlik kadrosu güçlendirilecektir.

Gençlik Evleri

Hizmetten yararlandıkları süreçte yaşları 18 üstüne çıkan ve ailelerine dönüş olanağı olmayan, meslek ve iş edinmiş gençlerimizin, en az 3 en fazla 5 kişi olacak şekilde belirli bir süre için kira bedeli SHÇEK tarafından ödenmek üzere ve kendi masraflarını karşılamak kaydıyla bağımsız yaşamlara geçişleri sağlanacaktır.¹⁰⁹

8.1.3. Koruyucu ve Önleyici Hizmetler

Ülkemizde, sokakta yaşayan ve / veya çalıştırılan çocuklar sorununun ortaya çıkmasına neden olan öncelikli faktörler; bölgeler arası gelişmişlik farklılığı ve gelir dağılımındaki dengesizlik, yoksulluk, işsizlik, göç ve buna bağlı uyum sorunları, eğitimsizlik, sosyal güvenlik ağının yetersizliği, çok çocukluluk ve aile planlaması çalışmalarının yetersiz kalması, gecekondulaşma, aile parçalanması, aile içi şiddet, ihmal ve istismar olarak sıralanabilir. Bu nedenle amaca ulaşmak için önleyici çalışmaların öncelikle risk altında bulunan ailelerin tespit edilerek mahallinde çözüm üretilebileceği çalışmaların ilgili sektörleri (valilik, belediye, milli eğitim, sağlık, kolluk kuvvetleri, SHÇEK, diyanet sivil toplum örgütleri, üniversiteler, ticaret odaları, sendikalar) etkin işbirliği ile başlatılması gerekmektedir. Sokakta çalıştırılan çocuklara yönelik şehir merkezlerinde oluşturulan, çocuk ve gençlik merkezlerinde sunulan hizmetlerin başarı oranlarının yüksek olabilmesi için bu tür merkezlerin fiziksel koşulları ile birlikte profesyonel meslek elemanlarının da yeterli olması gerekmektedir. Toplum merkezleri veya aile danışma merkezleri aracılığı ile sokakta çalıştırılan veya çalıştırılma riski taşıyan çocukların yoğun olarak buldukları mahallelerde, çocukların

¹⁰⁹ a.g.k., s.14

sokakta alıştırılmalarını önleyici çalışmalar yürütülerek sokakta çalışma olgusunun engellenebileceği düşünülmektedir.¹¹⁰

Koruyucu nleyici Hizmeti Yürütecek Olan Toplum Merkezi

Mobil ekipler tarafından tespit edilen sokakta çalıştırılan ocuk, öncelikle koordinasyon merkezi bilgilendirilerek ikamet ettiği mahallede hizmet veren toplum merkezine yönlendirilmesi yapılır. Toplum merkezinde görevli meslek elemanları tarafında çocuklarla, ailelerle ve öğretmenler il toplantılar ve grup çalışmaları yoluyla bilinçlendirme ve i gr kazandırma yapılacaktır. Çocuğun kendi ailesi ve çevresi içerisindeki koşulları iyileştirerek aile bağlarının kopmasını önleyici çalışmalar yapmaktadır.¹¹¹

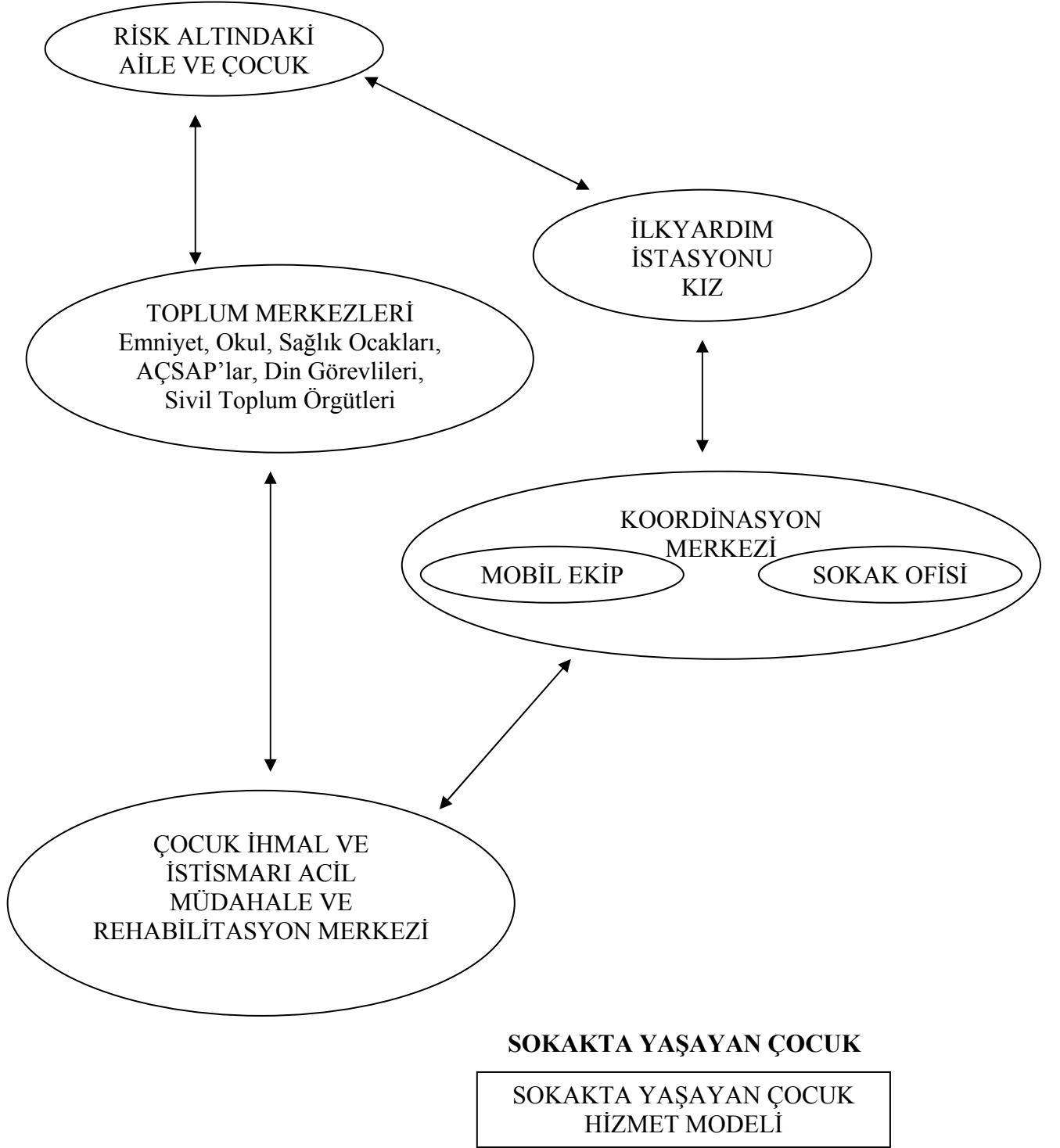
Bu birimin işlevleri; ailelerle bağlantı kurarak sosyal incelemelerini yapmak, ailelerin ve çocukların sokakta karşılaşabilecekleri tehlike ve riskler hakkında bilgilendirmek, ailelere çocuklarıyla iletişimlerini güçlendirmeleri yönünde eğitim programları uygulanmasını sağlamak, aile ekonomik yoksulluk içerisinde ise sosyal yardım hizmetlerinden yararlandırmak, ailelerin İŐKUR'daki meslek edindirme kurslarına dahil etmek, ailenin sağlık, eğitim, hukuki işlemler ve ihtiyaçları konusunda danışmanlık ve yönlendirme yapmak, çocukların okullarının idarecileri, öğretmenleri ile bağlantı kurarak bu çocukların eğitim sistemi içinde tutunabilmeleri veya sisteme dahil edilebilmeleri amacıyla gerekli çalışmaların yapılması, zorunlu eğitim ağı dışındaki çocukların mesleki eğitime yönlendirilmesi yönünde çalışmalar yapmak, öğrenime devam edebilecek yaş grubunda olan ama ailesinin ekonomik yoksunluk içerisinde olması nedeniyle öğrenimine devam etmeyen çocukları YİBO ve PİO'lara yönlendirmek, ailelerin okulla bağlantılarını güçlendirmek, çocukların zayıf derslerine takviye eğitim programları yapılması sağlamak.¹¹²

¹¹⁰ a.g.k., s.16

¹¹¹ a.g.k., s.17

¹¹² a.g.k., s.18

Şekil 13: Koruyucu ve Önleyici Hizmet Modeli Şeması

Kaynak: T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Sokakta Yaşayan Ve Sokakta Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Hizmet Modeli, İstanbul, 2005, s.3

İhmal Ve İstismar Vakalarına Yönelik Koruyucu Ve Önleyici Hizmetler

Yeterli destek ve rehabilitasyon hizmetleri alamayan çocuk ve ailesi yalnızlık duygusu yaşamakta bu da istismar sonrası örselenmenin devam etmesine ve kronikleşmesine neden olmakta ve yapılan çalışmalar yaşamlarının herhangi bir döneminde istismara uğramış kişilerin ileride çevresindeki çocuklara ve kendi çocuklarına da istismarcı bir tutum sergilemektedirler. Ancak ülkemiz genelinde bu tür rehabilitasyon programlarının uygulanabileceği yaygınlaşmış bir sistem bulunmamaktadır. Çocuğun sağlığını, fiziksel ve psikolojik gelişimini olumsuz etkileyen, bir yetişkin toplum ya da devlet tarafından bilerek ya da bilmeyerek yapılan hareket ve davranışlara “çocuk istismarı” denilmektedir. Çocuğun sağlığı fiziksel ve psikolojik gelişimi için gerekli ihtiyaçların karşılanmaması ise “çocuk ihmal” olarak tanımlanmaktadır. Çocuk ihmalinde ailenin, ilgili kurumların, devletin çocuğa karşı sorumluluklarını yerine getirmemesi şeklindedir. Bir bütün olarak toplum, kurumlar ve bireyler tarafından geliştirilen ihmal davranışı çocukları eşit hak ve özgürlüklerinden mahrum bırakarak gelişimlerini engelleyici davranışlar şeklinde ortaya çıkmaktadır.¹¹³

İstismar, anne – baba ya da bakıcının çocuğa zarar vermesi sonucu oluşur. Çocuk istismarı, istem dahilinde fiziksel zarar verme, çocuğu kötü besleme, cinsel istismar, çıkar için kullanma, çocuğun normal fiziksel ve zihinsel gelişimini kısıtlayıcı her türlü faaliyette bulunmayı içermektedir. Çocuk Hak ve Sözleşmesi’nde çocuk istismarı, ihmal ve önlenmesiyle ilgili olarak taraf devletlere önemli sorumluluklar ve görevler düşmektedir. Sözleşmenin 19. maddesi, çocuğun şiddetten korunma hakkı ile ilgilidir ve “Bu sözleşmeye taraf devletler, çocuğunun anne – babasının ya da onlardan yalnızca birinin yasal vasi ya da vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet yada suiistimale, ihmal ya da ihmalkar muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı konulması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.” denmektedir. Sözleşmenin 20. maddesi “Geçici veya sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan ya da kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuk devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olacaktır.” Bunu yanı sıra çocuk ihmal ve istismarı saklı tutulması eğilimi bilinen bir gerçektir. Ailelerin ihmal ya da istismar

¹¹³ a.g.k., s.18

konularında daha rahat yardım almalarını sağlamak için profesyonel meslek elemanlarına internet üzerinden erişim sağlanması için bir internet sitesi kurulması, bunun yanı sıra SHÇEK bünyesinde hizmet veren “Alo 183 çocuk, Kadın ve Sosyal Hizmet” hattının güçlendirilerek ihmal, istismar vakalarına acil müdahalelerde bulunulmasını ve korunma hizmetlerinin halka ulaşmasının teminini sağlayacak şekilde yapılması çalışmaları devam etmektedir.¹¹⁴

Çocuk İhmal Ve İstismarı Acil Müdahale Ve Rehabilitasyon Merkezi

İhmal ve istismar merkezlerinin; 24 saat, 7 gün esası ile vardiyalı olarak veya ilin profiline göre icapçı meslek elemanları bulundurmak suretiyle hizmet sunması gerekmektedir. Bu merkezin işlevleri; cinsel ve fiziksel istismar ile ağır ihmal vakaları sonucunda çocuklar genellikle korunma ve bakım altına alınarak sosyal hizmet kuruluşlarına yerleştirilmektedirler. Enstest vakalarda ağır bir travma yaşayan çocuk emniyet, hastane, adli tıp, adliye ve sosyal hizmetler ağında gidip gelmekte, böylece travma kronikleşmektedir. Travmaya maruz kalmış çocukların belli bir süre “Çocuk İhmal Ve İstismarı Acil Müdahale Ve Rehabilitasyon Merkezi”nde verilecek hizmetten yararlanması, çocuğun daha az zarar görmesini ve ileride oluşacak olumsuzluklara hazırlıklı olmasını sağlar. Aile dışında oluşan istismardan aile de travmaya uğrar ve çocuklarına karşı yanlış davranış gösterebilmektedir. Bu nedenle ailelerin de rehabilitasyon programlarına dahil edilmesi sağlanacaktır. Bu travmalara maruz kalan çocukların okul ve arkadaş çevresine yönelik çalışmaları da kriz merkezi planlayacak ve organize edecektir. Ana Çocuk Sağlığı ve Planlama (AÇSP) ve sağlık ocakları ile işbirliği yapılarak ihmal ve istismar konusunda risk taşıyan ailelerin belirlenerek çocuk gelişimi ve psikolojisi konularında hizmet götürülmesi ve böylelikle ihmal ve istismarın önlenmesi sağlanacaktır. İhmal ve istismar sonucu evden kaçan, sokakta yaşayan çocukların ailelerine geri dönüşlerinin sağlanması, intiharların önlenmesi, suça itilmiş çocuk olgusunun azaltılması, yasal düzenlemeler için kamuoyu oluşması sağlanmalıdır.¹¹⁵

¹¹⁴ a.g.k., s. 19-20

¹¹⁵ a.g.k., s. 21-22

8.2. Proje Kapsamındaki Bakanlık, Kurum ve Kuruluşların Yükümlülükleri

8.2.1. İlgili Devlet Bakanlıklarının Yükümlülükleri

Bağlı kurumu olan SHÇEK aracılığı ile hizmet verecektir. SHÇEK Genel Müdürlüğü, “Sokakta Yaşayan Çocuklara Yönelik Hizmet Modeli” adı altında yaptığı çalışmanın gerçekleştirilmesinde, uygulamaya hazırlık aşamasında, uygulama sürecinde sekreteryaya görevini ve kurumlar arası işbirliğini etkili bir biçimde sağlayacak modelin uygulama aşamasında da fonksiyonel bir rol üstlenecektir.¹¹⁶

8.2.2. Adalet Bakanlığının Yükümlülükleri

Modelin hazırlık aşamasında ve uygulanması sırasında karşılaşılabilecek hukuki problemlerin çözümü konusunda yol gösterecektir. Mevcut uasal düzenlemeler içerisinde, değişiklik yapılmasının, yeni yasal düzenleme yapılmasının gerektiği durumlarda yardımcı olacaktır.¹¹⁷

8.2.3. İçişleri Bakanlığının Yükümlülükleri

İllerde yürütülen çalışmaları izlemek ve değerlendirmek üzere İçişleri Bakanlığı bünyesinde bir müsteşar yardımcısı başkanlığında Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü temsilcilerinden oluşan bir komisyon kurulacaktır. Sokakta mobil ekipler tarafından yapılacak çalışmalarda yeterli sayıda kolluk elemanları görevlendirilecektir. Modelin ileri uygulama aşamasında ortaya çıkacak yeni durumlara ilişkin İçişleri Bakanlığı’na ilgilendiren eleman, donanım ve düzenlemelere aktif destek verecektir. Adli tıp vakaları ile ihmal ve istismar vakalarında görev alanına giren konularda ilgili mercii ve kurumlarla bağlantı kuracak ve vakayı bizzat takip ederek sonuçlandıracaktır. Eylem planının uygulanacağı illerde, valilik, kaymakamlık, belediyeler ve kolluk birimlerinin SHÇEK ile işbirliği desteklenecektir. İçişleri Bakanlığının 20.12.2004 tarih ve 285 sayılı genelgesi ile

¹¹⁶ a.g.k., s.26

¹¹⁷ a.g.k., s.27

illerde oluşturulması ön görülen komisyonların etkin ve verimli çalışması sağlanacaktır.

118

8.2.4. Milli Eğitim Bakanlığının Yükümlülükleri

Bakanlık bünyesinde iç organizasyona giderek bir komisyon oluşturacaktır. Proje koordinasyonu çerçevesinde bakan adına yetkilendirilmiş üst düzey bir temsilciyi görevlendirecektir. Sosyal rehabilitasyon merkezindeki eğitim birimlerinde görev yapacak rehber öğretmenleri M.E.B.'e bağlı olacak şekilde görevlendirmelerini sağlayacaktır. Rehabilitasyon merkezlerinde görevlendirilecek öğretmen ve psikolojik danışmanlar görev öncesi ve sürecinde hizmet içi eğitimlerini gerçekleştireceklerdir. Sosyal rehabilitasyon merkezinde yararlanacak çocukların örgün, yaygın ve mesleki eğitimden yararlanmaları konusunda yaş ve benzeri durumlarına bakılmaksızın Milli Eğitim sistemiyle bütünleşmelerini sağlayacak eğitim programlarını ve uygulama süreçlerini belirleyecektir. Sokaktaki çocukların eğitimlerine yönelik yasal engellerin kaldırılması ve düzenlemelerin yapılması yönünde gerekli mevzuat değişiklik çalışmalarını yürütecektir. Bağlı ilköğretim okullarının müdürlükleri aracılığı ile okula gitmeyen çocuklar ve aileleri araştırılarak risk durumlarına karşı önlem alacak ve tertip komitesine rapor edecektir. Bakanlık imkanları dahilinde karşılanacak olan arsa, bina, ekip ve ekipmanın temini ile birlikte uygulama aşamasında karşılaşılabilecek yeni durumlara ilişkin bakanlık görev alanına giren konularda aktif destek verecektir. İstanbul başta olmak üzere diğer illerdeki bağlı müdürlüklerini SHÇEK ile işbirliği yapma ve aktif destek verme konusunda görevlendirecektir.¹¹⁹

8.2.5. Sağlık Bakanlığının Yükümlülükleri

Bakanlık bünyesinde iç organizasyona giderek bir komisyon oluşturacaktır. Bakan adına yetkilendirilmiş üst düzey bir temsilciyi görevlendirecekti. Madde bağımlısı çocuklara hizmet amacıyla müstakil ÇEMATEM ile tıbbi rehabilitasyon merkezleri kuracak, bunun devamında AMATEM'lerin bir bölümünü sadece çocuklara ayıracak. Görev alan sağlık personeli, Sağlık Bakanlığı'na bağlı olacak şekilde

¹¹⁸ a.g.k., s.27

¹¹⁹ a.g.k., s.28

görevlendirilecektir. Yeter derecede elemanın yanı sıra arsa, bina, ekipman, araç – gereç ve ilaç desteğinde bulunacaktır. Sokak çocukları koordinasyon merkezi, ilk adım istasyonu ve sosyal rehabilitasyon merkezinde gerekli tıbbi tedavi ünitelerini kuraca ve gerekli araç – gereci temin edecektir. Doğacak ihtiyaçlar ve düzenlemeler için görev alanına giren her konuda destek verecektir. İstanbul ve diğer illerde bulunan il müdürlükleri ve bağlı kuruluşlarını SHÇEK ile işbirliği yapmak üzere görevlendirecektir.¹²⁰

8.2.6. Valiliklerin Yükümlülükleri

Vali veya vali yardımcısı, sokakta yaşayan çocuklarla ilgili işbirliği içerisinde bulunan kurum ve kuruluşların uyum içinde çalışmalarını koordine edecektir ve sekreteryaya görevini SHÇEK tarafından yerine getirilecektir. Uygulamalarda karşılaşılabilecek aksaklıkların giderilmesi noktasında çözümleyici ve kolaylaştırıcı girişimlerde bulunarak hizmete işlerlik kazandırılacaktır. İl özel idarelerinin bütçelerinde ödenek ayrılacak veya mevcut ödeneklerden transfer sağlanacaktır. Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfı tarafından yapılan yardımlarda bu çocukların ailelerine öncelikli destek verilecektir. İl dışından gelen çocukların ikamet ettikleri yerler ile koordine sağlanarak kendi illerine dönüş giderleri sağlanacaktır. Çocukların kamuya bağlı sağlık kuruluşlarının yanı sıra acil durumlarda özel sağlık kuruluşlarından yararlanmaları halinde masrafları karşılanacaktır. Çalışmalarla ilgili durum değerlendirilmesi niteliğindeki raporlar ilgili devlet bakanlığına gönderecektir.¹²¹

8.2.7. Mahalli İdarelerin Yükümlülükleri

Yerel yönetimler, ihtiyaç duyulan arsa, bina, ekipman ve eleman temininde yardımcı olacaktır. Belediyeler 5272 ve 5216 sayılı Belediye Kanunları bünyesinde yer alan belediyenin sosyal görevleri kapsamında, çocuk koruma evlerinin açılması, yoksul çocuklara yönelik hizmet sunumunu etkin hale getirilmesi ve sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın teşviki için gerekli tedbirleri alacaktır. İl özel idareleri bütçelerinden faaliyetler için gerekli kaynağı ayıracak ve etkin bir şekilde kullanacaktır. Kent

¹²⁰ a.g.k., s.29

¹²¹ a.g.k., s.30

konseyleri gündem maddelerinden bir tanesini sokaktaki çocuklar ile ilgili sorunların tespiti ve bu konuda yapılacaklar olarak belirleyecektir. Çocukların sokağa düşme riskinin yüksek olduğu mahalle ve semtlerde kuracağı ofisler ve çalıştıracağı meslek elemanları aracılığı ile aile odaklı hizmet verecektir. Mahallelerde açacağı çocuk ve gençlik merkezlerinde çocukların zamanlarını değerlendirerek kent merkezine inişini önleyecektir. Sosyal rehabilitasyon sürecini tamamlamış çocuklar istihdam edilecektir. Sokakta çalışan ve çalışma riski altında ulunan çocukların ailelerine yönelik meslek edindirme kursları açarak istihdam olanaklarından yararlanmalarını sağlayacaktır. Ailelerin desteklenmesi amacıyla mevcut imkânlarını kullanacaktır. Kamuoyunu bilinçlendirme çalışmalarını yapacaktır.¹²²

¹²² a.g.k., s.31

SONUÇ

Sokaklardaki çocuklar, ailelerinin kendilerine sağlayabileceği destek çok azaldığı için ailenin geçim sorumluluğunu kentlerin sokaklarında ve pazaryerlerinde çalışarak paylaşmak durumunda kalan çocuklardır. Bu çocuklar için evleri artık bir oyun, kültür ve gündelik yaşam merkezi olmaktan çıkar. Sokak, yaşamlarının bir parçası haline gelmiş olsa bile, bu çocukların çoğu gece evlerine dönerler. Aile ilişkileri bozulmuş olabilir; ama yine de yatacak bir yerleri vardır ve söz konusu çocuklar yaşamını aileleriyle aynı açıdan değerlendirmeyi sürdürürler.¹²³

“Sokak çocukları” diyerek kendimizi hapsedtiğimiz kavramsal cendere nedeni ile bugün karşımıza; suça bulaşan çocuklar, kapkaça karışan çocuklar, fuhuşa itilen çocuklar ve çalıştırılan köle çocuklar olarak çıkan çocuklar ise "ilkine göre sayıca daha az olan, aile desteği olmaksızın yaşam uğraşı veren çocuklardır. Genellikle 'terk edilmiş' olarak atıfta bulunulmakla birlikte, güvensizlik ve dışlanmadan bezmiş, şiddet yüzünden vaktinden önce yaşlanmış bu çocukların kendileri ailelerini terk etmiş olabilirler. Aile bağları fiilen kopmuş durumdadır. Bunun çocuktan çocuğa değişen nedenleri olabilir.

Günümüzde toplumsal bir yara haline gelen ve giderek de derinleşen, öyle ki; sokakta ki vatandaşların güvenliğini dahi tehdit eder boyutta bulunan “sokak çocukları” sorununun daha iyi algılanarak herkes tarafından sahiplenilmesi gerekmektedir.

Araştırmanın en önemli sonuçlarından biri, göçün sokak çocukluğunu oluşturan en önemli faktör olmasıdır. Yoksulluk, eğitimsizlik, ailenin sosyal güvenliğinin olmaması, kent yapısı gereği aile içi denetimin sağlanamaması, kırsal kesimlere ait davranış kalıplarının kentteki yaşama uyumsuzluğu, aile içi şiddet, istismar, sevgisizlik çocuk için sokağı cazip kılan temel etkenler olmuşlardır. Yaşanan sosyal problemler, milletimizin temelini oluşturan en önemli müessese olan aileyi de olumsuz etkilemiştir. Ailenin dağılması ve yara alması birçok sorunu da beraberinde getirmiştir.

Türkiye açısından çocukların sokaklara düşmesini önlemede başvurulacak ilk araç eğitimidir. Yapılacak en önemli iş, çocukları okula göndermek ve okulda tutmaktır.

¹²³ Pieters L. ,**Unicef Türkiye Bülteni**, İlbahar 2005, s.2

Çocukların kurumlara yerleştirilmeleri ancak en son çare olarak düşünölmelidir. Aileler bilgilendirilerek, çocuklarının çalışmasına gerek bırakmayacak maddi destek imkânları onlara anlatılmalıdır. Aile içi çatışma ve sorunların çözümlenmesinde rehberlik ve danışmanlık hizmetleri devreye sokulmalıdır.

Bu tür projelerin çoğaltılması ve özellikle “**en kötü aile yaşantısı en iyi sokak yaşantısından daha iyidir**” sloganıyla aile bağlarını güçlendirecek öneriler hazırlanması, özel haller ortaya çıkmadan; çocukların korunması önleyici, yaygın, bütün çocuk kitlesini hedef alan ve verilen hizmetleri bir hak olarak tanımlayan bir yaklaşımla Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Pekin, Havana ve Riyad kuralları çerçevesinde bir yapılanma sağlanması sokaktaki çocuklar sorununu çözmeye yarayacaktır.

Kaynakça

a)Kitap

- Akyüz, E., Ulusal Ve Uluslar Arası Hukukta Çocuk Hakları ve Güvenliğinin Korunması, İnsan Hakları Eğitim Dizisi, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 2000.
- Bal, H.,Çocuk Suçluluğu, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2004.
- Balo, Y., S., Uluslar arası İlkeler Işığında Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2005.
- Berber, H., Ailenin ve Aile İçindeki Çocuğun Korunması ve Çocuğun Statüsü, Çocuk Hakları, Çivi Yazıları Yayınları, İstanbul 1998.
- Cılga, İ., Korunmaya Muhtaç Gençlerin Sorunları ve Yetiştirme Yurtları, T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Gençlik Hizmetleri Daire Başkanlığı, Ankara, 1989.
- Doğan, İ., Akıllı Küçük,Sistem Yayıncık, İstanbul, 2000.
- Duyar,İ.- Özener,B., Çocuk İşçiler Çarpık Gelişen Bedenler, Ütopya Yayınları, Ankara, 2003.
- Ennew, J., Sokak Çocukları ve Çalışan Çocuklar Planlama İçin Bir Rehber, Unicef Türkiye Temsilciliği, Ankara, 1998.
- Fromm E., : Sağlıklı Toplum, (Çev.Y. Salman, Z. Tanrısever), Payel Yayınevi, İstanbul, 1982.
- İnan, A., N.,Çocuk Hukuku, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No:3, İstanbul, 1968.
- Kırdök, M., Çocuk Hakları, Çivi Yazıları Yayınları, İstanbul, 1998.
- Konaç, E., Çocuk Suçluluğu, Türkiye Kalkınma Vakfı Yayını No:1, Ankara, 1974.
- Köknel, Ö., Kimliğini Arayan Gençliğimiz, Altın Kitaplar, İstanbul, 2001.
- Kuklın, S., İqbal Masih ve Çocuk Köleliğine Karşı Savaşanlar, (Çev, N.Güder) , Dharma Yayınları,İstanbul, 1998.
- Mangır, M., Fiziksel İstismara Uğramış 10 Yaş Grubu Alt Sosyo Ekonomik Düzey Çocuklarının Öz Saygı Düzeylerini Etkileyen Bazı Faktörlerin İncelenmesi, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bilimsel Araştırmalar ve İncelemeler Dizisi, Ankara, 1993.
- Özhan, G., Madde Bağımlılığı, Ankara Valiliği Milli Eğitim Müdürlüğü, Ankara, 2004.
- Polat, O., Sokak Çocukları, Özgün Ofset, İstanbul, 2002.

- Senemoğlu, N., Eğitim Sorunları, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yayın No:171, Ankara, 1997.
- Şahin, F., Çocuk İstismarı ve İhmaline Multidisipliner Yaklaşım, Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Derneği, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2006.
- Şişman Y., Sokakta Çalışan Çocukların Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentileri: Sorunlar ve Çözüm Önerilerine Yönelik Eskişehir Örneği, Eskişehir, 2004.
- Şuşoğlu, Ö., İçe Kanayan Yara, Polis Sorgularıyla Ensest İlişkiler Ve Çocuk Tecavüzleri, Alfa Basım, İstanbul, 2005.
- Tan U., S., Çocuk Ceza Hukuku Araştırmaları, Kazancı Hukuk Yayınları No:166, İstanbul, 2001,
- Topçu, S., Çocuk ve Gençlerin Cinsel İstismarı, Doruk Yayımcılık, Ankara, 1997.
- Verimli, A., Türkiye’de Uyuşturucu Madde Sorunları, Türkiye’deki Humboldt Bursiyerleri Derneği, İstanbul, 1996.
- Yavuzer, H., Çocuk Suçluluğu, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1981.
- Yavuzer, H., Çocuk ve Suç, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998.
- Yokuş, S., H. , Uluslar arası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu İle Mücadelede Kurumsal Yaklaşım, Beta Yayınları, İstanbul, 1998.
- Yörükoğlu, A., Gençlik Çağı, Özgür Yayın, İstanbul, 1990.
- b)Makaleler**
- I.Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu, Ankara 2002.
- I:İstanbul Çocuk Kurultayı Projeler Kitabı, İstanbul Çocukları Vakfı Yayınları;3 İstanbul, 2000.
- IV: Aile Şurası, Aile ve Yoksulluk Kararları, Ankara, 2004.
- Bahar, H., İ.,” Çocuk ceza Adaleti Politikaları ve Çocuk Polisi”, III.Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu Bildiriler, 22–25 Ekim 2003, Ankara, 2005
- Bilgin, O., “Sokakta Çalışan Çocuklar Sorunu ve Ankara Sokaklarında Çalışan Çocuklar Projesi Modeli”, Ankara, Türkiye’de Çalışan Çocuklar Semineri,2001.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğu, Çocuk İşçiliği, ILO Uluslararası Eğitim Merkezi, Ankara, 2001.
- D.İ.E. ve ILO 29–31 Mayıs2001, Türkiye’de Çalışan Çocuklar Semineri, Ankara, 2001

- Diyarbakır 1.Çocuk Kurultayı, Yerel Gündem 21, Diyarbakır,(19–20 Şubat) 2005
- Elemek A., “Çocuklarda Travma”,Popüler Psikiyatri Dergisi, Ocak-Şubat 2007
- Erkan R.- Bağlı, M., “Sosyal Çevrenin Çocuk Suçluluğuna Etkisi: Diyarbakır Örneği”, 1.Ulusal Çocuk ve Suç:Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu, Ankara, 2001.
- FRIEDRICH EBERT VAKFI, Türkiye’de Çalışan Çocuklar, İstanbul, 1996.
- FRIEDRICH EBERT VAKFI, Ekonomi Forumu, Korunmaya Muhtaç Kent Çocukları, İstanbul,1992.
- Gültekin B.-Bitirim S., “AB Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Stratejik Açından Değerlendirilmesi”, Sivil Toplum Düşünce ve Araştırma Dergisi, Sayı:16,İstanbul, 2006,
- Gürcan, İ., “Çocuk İşçiliğiyle Mücadelenin Artırılması Projesi”, Sanayide Çalışan Çocuklar Raporu, HAK-İŞ – ILO/IPEC Ankara, 2000.
- Haftalık Dergisi, Vatan Dergi Grubu,(10–16 Haziran) Sayı:61, 2004
- Hukuk Merceği, Konferans ve Paneller, Ankara Barosu, Ankara, 2006.
- Işık, U. “Sokak Çocukları Kent ve Gelecek”, Diyarbakır 1.Çocuk Kurultayı, Diyarbakır, 2005.
- İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi, Suç İsnat Edilen Çocuklar Hakkında Rapor, İstanbul, 2006,
- İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No:195 Avrupa Birliği Sürecinde Uluslar arası İnsan Hakları Sözleşmeleri ve Türkiye, İstanbul, 2006.
- Kaner, S., “Suç Davranışı Ölçeği Geliştirme Çalışması”, Ankara, I.Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu, 2002.
- Karaduman, A.- Bakır, A., “İç Göçün Çocuk İstihdamına Etkisi”, DİE ve ILO, Ankara, 29–31 Mayıs 2001 Semineri,2001.
- Karatay A., “İstanbul Sokaklarında Çalışan Çocuklar”, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu “Türkiye’de Çalışan Çocuklar Semineri”, Ankara, Mart 2002.
- Kaya, Z., “TESK Tarafından Çalışan Çocuklara Yönelik Olarak Yürütülen Faaliyetler”, Türkiye’de Çalışan Çocuklar Semineri, 2001
- Okvuran A., “Sokakta Çalışan Çocuklar İçin Drama Projesi”, I.Ulusal Çocuk ve Suç, Ankara, 2002
- Pieters,L., Unicef Türkiye Bülteni, İlkbahar 2005.

- Popüler Psikiyatri Dergisi, Ocak-Şubat 2007.
- Sanayide Çalışan Çocuklar Raporu, Hak-İş, ILO, Ankara, 2000.
- Sivil Toplum Düşünce ve Araştırma Dergisi, Yıl:4, Sayı:16, Ekim-Aralık 2006.
- Sokak Çocukları Rehabilitasyon Derneği Çocuğa Karşı İstismarın Gün Yüzüne Çıkartılması Projesi, Sivil Toplum Dergisi, Sayı:16
- Suç İsnat Edilen Çocuklar Hakkında Rapor, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, 2006.
- Şahabettinoğlu, M.-Uyanık, D., “Çocukların Temel Eğitime Katılmasının Sosyo-Ekonomik Engelleri ve Destekleri”, Türkiye’de Çalışan Çocuklar Semineri, Ankara, Mart 2002.
- TÜİK 2005 Yılı Yoksulluk Çalışması
- Türkiye’de Çalışan Çocuklar Semineri, D.İ.E. ve ILO, Ankara, 2002.
- Türkiye’de Çocuk İşçiliği, Çare Birlikte Bilgilendirme Materyali, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü Çalışan Çocuklar Bölümü Ankara, 2005
- T:C Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu, (TUIK) Türkiye İstatistik Yıllığı, 2005.
- Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı Tanıtım Kitabı 1992.
- Türkmen, B., “Sokak Çocukları ve Eğitim”, Milli Eğitim Dergisi Sayı 135, 1997
- UNICEF, Dünya Çocukları Raporu, 2005, “Çocukluk Tehdit Altında”, New York, U.S.A., 2004.
- UNICEF,” Dünya Çocuklarının Durumu”, 2006.
- UNICEF, “Dünya Çocuklarının Durumu”, 2007.
- Uluğtekin S.-A., Baykara Y.,” Türkiye’de Çocuk Mahkemeleri ve Gözetim Raporları Araştırması Temelinde Türkiye’de Gözetim Sisteminin Değerlendirilmesi”, III.Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu Bildiriler, Ankara ,22-25 Ekim 2003.
- Yıldız ,Ö.- Adaş E. ,”Sokak Çocukları Sorunuyla Mücadelede Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü”, Sivil Toplum Düşünce ve Araştırma Dergisi, İstanbul,2006, Sayı:16.

c)Tezler

- Alpsoy, A., N., Erginler Arasında Rızaya Dayalı Fücür İlişkisinin Cezalandırılma Problemi, Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi ,İstanbul, 2003.
- Çakıcı, M., Çocuk İstismarının Madde Kullanımına Etkisi, Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi, İstanbul, 2002

Çöpoğlu, M., Çocuk İşçiliği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Doktora Tezi, İstanbul, 1998.

Göç, L., Çocuk Suçluluğu ve Polisin Yaklaşımı, Sütçü İmam Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2006.

Karaca, N., Duygusal İstismara Uğramış Ergenlerin Bazı Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi, Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2001.

Sertler, Ş., Kronik Hastalık Tanısı Konmuş Hastanede Yatan 6 Yaş Üstü Çocuklarda Duygusal İhmal ve İstismarın İncelenmesi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2002.

Sevük, H., Y., Uluslar arası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu İle Mücadelede Kurumsal Yaklaşım, İstanbul Üniversitesi Doktora Tezi, İstanbul, 1997.

Tavukçu, Ö., S., Sokak Çocuklarına Meslek Edindirmede Program ve Atölye Uygulaması Üzerine Bir İnceleme, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.

Uzun, Ş., Ergenlerde Algılanan Duygusal İstismar İle Kendilik İmgesi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2002.

d)İnternet Kaynakları

http://www.adlitip.org/yazilar/turkce/konular/cocuk/fiziksel_%20istismar.htm
(17.01.2007)

<http://www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=26395>.

<http://www.bianet.org/2003/01/03/15721.htm> (01.03.2007)

<http://bilecik.meb.gov.tr> (10.02.2007)

http://www.calisma.gov.tr/calisan_cocuklar/ccocblm.htm (20.02.2007)

<http://www.cikored.org/DesktopDefault.aspx> (20.02.2007)

<http://www.cocukvakfi.org.tr/> (20.02.2007)

<http://www.cydd.org.tr/?sayfa=biz> (20.02.2007)

<http://www.fisek.org.tr/00.php3>. (20.02.2007)

<http://www.genbilim.com/content/view/1378/88>

http://www.haberseli.com/kose_yazilari.aspx?yid=180 (12.03.2007)

<http://istanbul.gov.tr/> (10.02.2007)

<http://www.istanbul.gov.tr/?pid=164> (10.02.2007)

[https://www.istanbul.gov.tr/%5CPortals%5CProjects%5CSokakCocuklari%5CDocs%](https://www.istanbul.gov.tr/%5CPortals%5CProjects%5CSokakCocuklari%5CDocs%5C)
(10.02.2007)

<http://www.nesinvakfi.org> (20.02.2007)

http://www.shcek.gov.tr/Kurumsal_Bilgi/Tarihce/Tarihsel_Gelisim.asp (15.02.2007)

<http://www.sosyalhizmetuzmani.org/cocukistismariveonlenmesi.doc>(14.01.2007)

http://www.tbmm.gov.tr/ul_kom/akpm/orta/main_genel.html (01.03.2007)

http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=63 (10.02.2007)

<http://www.tcyov.org/kurulusveamac.html> (20.02.2007)

<http://www.tegv.org/getPage.asp?rn=5&fn=tarihce> (20.02.2007)

http://www.umutcocuklari.org.tr/arsiv/bildiri/gh_001.doc (20.02.2007)

<http://www.umutcocuklari.org.tr/dernek/amac.html> (20.02.2007)

http://www.unicef.org/turkey/dn/_cp8.html(05.02.2007)

http://www.unicef.org/turkey/sy10/_cp12.html (10.03.2007)

http://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23a.html (12.02.2006)

<http://www.yesilay.org.tr/2006> (14.02.2006)

ÖZGEÇMİŞ

25 Ekim 1977 tarihi, Malatya doğumluyum. İlk, Orta ve Liseyi yine aynı ilçede tamamladıktan sonra Elazığ Fırat Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Elektronik Bilgisayar Bölümü Bilgisayar Anabilim Dalına kaydoldum. Bu bölümden 2000 yılında mezun olduktan sonra Malatya Gazi Lisesi Bilgisayar Öğretmeni olarak atandım, Avcılar Halk Eğitim Merkezi Müdür Yrd. Olarak da görevimi sürdürmekteyim.2004yılında da Beykent Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalında Eğitim Yönetimi Ve Denetiminde yüksek lisans eğitimine başladım.

İdealim eğitim alanında lider bir yönetici olmak ve akademik kariyer yapmak.

Aday: Esra GARİP